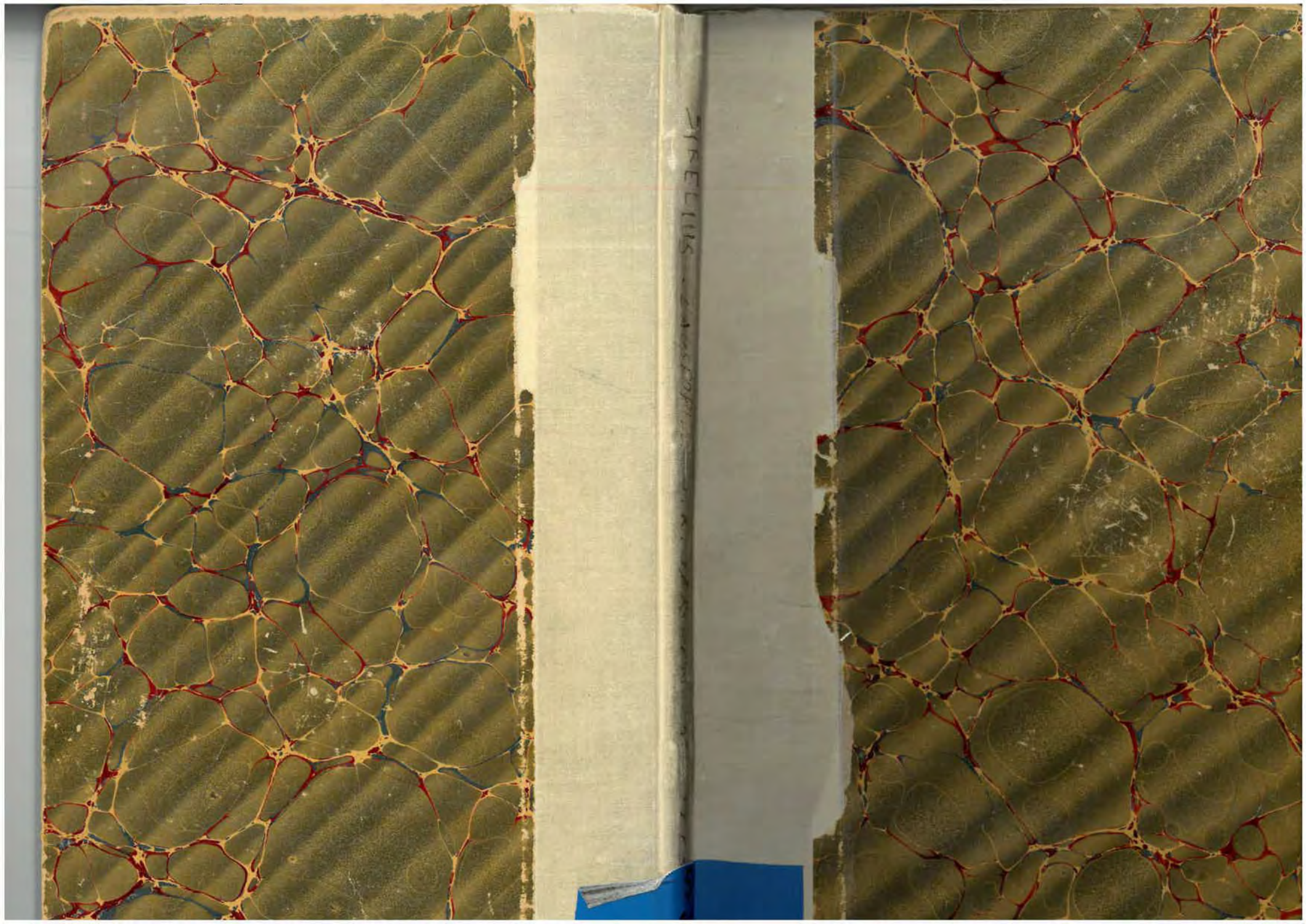

S SIR

Suom[illegible]gen
SEM[illegible]ARI
YLIOPISTOSSA

HY SUOMEN KIELEN LAITOKSEN KIRJASTO

LAUSEOPILLINEN TUTKIMUS

JÄÄSKEN JA KIRVUN

KIELIMURTEESTA.

TEHNYT

U. T. SIRELIUS.

(Ylipainos Suomi-kirjasta.)

Suomalainen
SEMINAARI
YLIOPISTOSSA.

HELSINGISSÄ,
SUOMAL. KIRJALL. SEURAN KIRJAPAINOSSA,
1894.

Johdatus.

Päätin tehdä kesällä v. 1892 lauseopillisen tutkimusmatkan Jääsken ja Kirvun pitäjiin kyhätäkseni siellä kokoamistani aineksista korkeimman arvosanan saavuttamiseksi suomen kielessä vaadittavan tieteellisen tutkimuskokeen. Kansan keskuudessa liikkuessani ja siten perehtyessäni lähemmin kielemme lauseopillisiin ominaisuuksiin innostuin havaintojen tekoon ja ennen pitkää tulin huomaamaan, että mahdollisesti voisin tutkimukseni laventaa ja koota tutkimaani murretta lauseopillisessa suhteessa kokonaisuudessaan valaisevia aineksia. Näin kerttyneiden ainesten kokoelmana julkaisen tämän kirjasen toivoen, että se monine puutteineen ehkä voisi olla vähäiseksi hyödyksi vertailevalle suomalaisen lauseopin tutkimiselle.

Minulla on ollut onni tutkia murretta, josta jo ennen on ilmestynyt muoto-opillinen tutkimus, nimittäin O. A. F. Lönnbohmin v. 1879 kirjoittama teos, „Jääsken, Kirvun ja osittain Rautjärven ja Ruokolahden pitäjien kielimurteesta". Vaikka kysymyksessä olevan paikkakunnan kielessä onkin 14 vuoden kuluessa paljon muutoksia tapahtunut, on se kuitenkin ominaisuuksiltaan pääasioissa vielä mainitussa teoksessa olevan esityksen mukainen ja katson sentähden tarpeettomaksi ruveta niitä kohtia tarkemmin esittämään, joissa nykyinen kieli eroaa silloisesta. Halullinen tutkija voi ne itse pian huomata vertaamalla kirjasessani olevia kielennäytteitä O. A. F. Lönnbohmin esitykseen. Tahdon kui-

tenkin lausua sanasen muutamista murteen äänneopillisista ominaisuuksista.

1) Aspiratsiooni sanan lopussa muuttuu konsonantin seuratessa tämän kaltaiseksi, mutta kuuluu hyvin heikkona. Esim. *Oot tääll. Ties se. Hää tahtoo tehhäh hänelle —. Nostetaa tää ylläät tänne.*

2) Esittämäni murre on niitä, joissa loppu-*n*:n häviäminen on jo melkein täydelleen tapahtunut, mutta joissa tätä n:ää on ruvettu käyttämään uudelleen osittain muitten murteitten vaikutuksesta osittain selvyyden vaatimuksesta.

Muistutus. Aikaisempi loppu-*n* on muuttunut ollessaan huuliäänteitten *m*:n ja *p*:n edessä usein (ensimäisen persoonan pronominin edessä aina) heikoksi *m*:ksi ja *v*:n edessä heikoksi *v*:ksi. Myöhempi loppu-*n* on säilynyt muuttumattomana. Esim. *Em⁀mie tule. Mie sanom muille. Lehmäm maito. Minum puu. Pojav vaatteet. — Tään pojan muisti on nii huono. Linnun pää.*

Jos yksikön ensimäisen tai toisen persoonan pronominia seuraa kieltosanan preesensin yksikön ensimäinen tai toinen persoona, liittyy mainittujen personaalipronominien loppuun tavallisesti lausuttaissa *n*-äänne, joka muodostaa tavuun kieltosanan kanssa. Sen tähden, ett'ei *n*-äänne aina kuulu, olen jättänyt sen kielennäytteissä merkitsemättä. Esim. *Mien en tule. Sien et sunkaa pääse.*

3) Niitten verbien, joitten vartalot loppuvat vokaaleihin: *o, ö, u, y*, imperfektin yksikön ensimäinen persoona päättyy heikkoon *i*-ääntеeseen, jonka olen merkinnyt: *i̯*. Esim. *Mie sanoi̯.*

Jos kieltosanan korotonta preesensin yksikön kolmatta persoonaa seuraa vokaalilla tai *j*-konsonantilla alkava sana, liittyy kieltosanan loppuun useimmiten *j*-äänne, joka edellisessä tapauksessa muodostaa tavuun seuraavan sanan ensimäisen tavuun kanssa. Mutta jos kieltosana on korollinen lausutaan se joko: *ei* tai: *eij* eikä silloin muodosta mainitunlaista tavuuta. Esim. *Ei oo tääl* eli *eij oo tääl* (lausutaan painolla). Mutta: *Tää eijj⁀oo millokaa ollt vihane.*

Lyhyt konsonantti alkaessaan lyhyen korollisen vokaalin jälkeen pitkävokaalisen tai diftongisen tavuun on murteessa pitennyt. Samoin myös joskus yksitavuisen sanan loppukonsonantti, kun pitkällä vokaalilla tahi diftongilla alkava, lauseessa edelliseen likeisesti liittyvä sana seuraa, jossa tapauksessa olen sanat toisiinsa yhdistänyt ha'alla. Esim. *Joss⁀ei.*

4) Lyhyet konsonantit: *l, n, r, s, t*, esiintyvät täällä muljeerautuneena seuraavissa tapauksissa:

a) jos ne lopettavat sanan, jonka loppu-*i* on kadonnut. Esm. *ol', syl', pań, mäń, puŕ, hiiŕ, tuumaś, herkeś, vať, veť.*

Muistutus. Muljeeraus on selvästi kuuluva, jos sana on matalavokaalinen, mutta heikko ja joskus melkein kuulumaton, jos se on korkeavokaalinen. — Muljeerausta ei tapahdu ollenkaan, jos lueteltujen konsonanttien edessä on pitkä *u, y* tai *u-, y*-päätteinen diftongi tai jos sana päättyy *i*:n kadottua kahteen konsonanttiin. Esm. *huus, pyys, nous, löys, mätt, nakers, työns.*

b) jos ne — ollessaan joko sanan lopussa tai viimeisenä konsonanttina tavuussa, jota heti seuraa toinen konsonantti — itse ovat seuranneet *i*-päätteistä diftongia, jonka *i* sittemmin on kadonnut ja vaikuttanut muljeerauksen. Esm.: *huonoťl ilmoťl, pahoń, kaloń, huonoś̀s, rangaśtus, hevośta, sanoť, ajoťta, karkoťtaa.*

c) jos niitä imperfektin monikon kolmannessa persoonassa seuraa imperfektin *i*-stä ja sen edellisestä vokaalista yhtynyt pitkä *i* vokaali tai jos tämä vokaali on niiden jäljestä kadonnut. Esm. *oľliit, tuľliit, muńniit, mäńniit, puŕriit, keŕriit, peśsiit, pośsiit, tuumaśt.*

d) jos niitä seuraa muuten supistuksen kautta syntynyt pitkä *i*-jonka edessä ne itse ovat pitenneet. Esm. *väľlii, muńnii, oŕrii, koś̀sii, koťtii.*

Monissa paikoin on tämä murre viimeisenä vuosikymmenenä ruvennut käyttämään vieraita muotoja. Onpa tämä tapahtunut niin suuressa määrässä, että syntyneen sekaannuksen tähden muoto-opillisen tutkimuksen toimittaminen

seudulla tätä nykyä kävisi jo sangen vaikeaksi. Antaakseni yhden esimerkin, jonka esittäminen muutoinkin on tarpeellinen, mainitsen allatiivin päätteen, joka ennen oli joko *-le* eli paljas *-l*, nyt usein lausuttavan: *lle*. Jos loppu-*e* on jätetty pois, olen päätteen merkinnyt kuitenkin vain yhdellä *l*:llä.

Tutkimuksessani olen esittänyt etupäässä niitä tapauksia, joissa murre eroaa kirjakielestä, mutta olenpa kajonnut sellaisiinkin kohtiin, joissa ei eroavaisuutta löydy, mutta joiden esittämisen olen katsonut tarpeelliseksi.

Esimerkkejä sääntöihin olen ottanut myöskin jo mainitussa Lönnbohmin teoksessa olevista Jääskessä kootuista kielennäytteistä ja olen merkinnyt ne sulkuhakoihin pannuilla kirjaimilla (J. L.)

Koska kieli Jääsken ja Kirvun pitäjissä lähimmiten on samanlaista niin muoto-opillisessa kuin lauseopillisessakin suhteessa, en ole katsonut tarpeelliseksi muissa kuin tärkeimmissä kohdissa merkitä, mistä kieliopillisessa osassa esimerkkinä olevan lauseen olen saanut. Olen käyttänyt seuraavia lyhennyksiä: J = Jääski, K = Kirvu.

Tahdon vielä mainita, että oppaana havaintoja tehdessäni ja suurena apuna niitä järjestäessäni täksi kirjaseksi on minulla ollut E. N. Setälän „Lauseopillinen tutkimus Koillis-Satakunnan kansankielestä“. Lopuksi saan tässä lausua suuren kiitollisuuteni professori E. N. Setälälle, tohtori H. Paasoselle, maisteri Y. Wichmann'ille sekä ylioppilaille E. Ekman'ille ja S. Latvalalle siitä, että ovat hyväntahtoisesti ottaneet teosta arvostellakseen ja antaneet minulle sen kautta monia tervetulleita ohjeita.

I. KIELENNÄYTTEITÄ.

1. Kuningas Laurist ja Pekost.

(Jääskestä).

Oľ yks vanha ukko ja ämmä. Höill oľ viiś lasta. Siitt se oľ akka taas tekemöisillää lapse. Ukko mäń messäst puita ottamaa, ni ämmä sill aikaa sai ensimäise poja. Se rupeś järkinää haastamaa ja kävelemmää ja kasso ympärillee ja sano: „onks nää kaikk miu veljiäi ja sisarijjai?“, ni äiti sano, jott nii o' lapsei. „Anna miul miu vanhemma veljei palturutkaa ja housui ja evästä pariks päiväks, ni lähe ulos maalimaa onnijai koittelemmaa.“

Äiti väkise oiś laskent, mutt siitt lask kuitekii, ku se oikei pyys. Siitt se sai toise poja. Se rupeś järkinää haastamaa ja kävelemmää niiku etelline. Kasso ympärillee ja sano: „onks nuo kaikk miu veljiäi ja sisarijjai?“ Äiti sano: „nii on lapsei“. „Anna miule vanhemma veljei palturutkaa, housui ja vähä evästä konttii, mie lähe maalimalle onnijai koittelemmaa“.

Äiti kiels: „älä mää poikasei — vast vanhempkii veljäis läks täst“. „Antakaa siitt kiireest, jott mie tappaisi häne viel kii“. — Hää läks mänemää siitt, ni hää tapaś toise veljääse kii yhell ojall. Kyssyit toine toiseltaa: „mist sie oot?“ Selittiit — sielt ja sieltäikkii. Tuľliit viimoselt peril, jott hyö ovatkii veljekset. Sannoit: „pannaa toine toiselleena nim“; höill eijj⁀ollt viel siihe ast nimmiikää. Nuoremp sano vanhemmalle, jott „mingä sie tahtosit nimekseis?“ Hää sano, jott „mie taho olla kuningas Lauri“. Vanhemp kysy nuoremmalt, jott „mingäs sie tahtosit nimekseis?“ Se sano, jott „minä taho olla Pekka“.

Siitt hyö läksiit mänemää toine toista tietä toine toista. Hyö tuľliit taas yhtee, erośt ja taas tuľliit toise kerr yhtee. Siitt hyö päättiit lähtii toine toise maalima halk toine toise. Ja sannoit: „jos kummalle hätä tulloo, ni pittää huutaa; toise pittää olla toisel sillo apun“. — Siitt läksiit mänemää. Pekan vastaan tuľ yks sokija ämmä; sill eijj‿ollt ku toine silmä. Pekka nipist sen toisekii silmä pois. Ämmä alko parkuu: „mihi miu silmäi sai?“ Pekka sano: „mitäs annat miule, ni mie anna siule silmä?“ Hää sano: „mie anna siule semmose mieka, mill voit voittaa vaikk kui suure vihollisjouko“. Läksiit mänemää taas toine toisaappäi toine toisaappäi. Pekka kiers taas sallaa ämmä ettee ja nipist hänelt silmä pois. Ämmä alko parkuu: „mihi miu silmäi sai?“ Pekka sano: „mitä annat miule, ni mie anna siule silmä?“ „Mie anna siule yhet kultaset, yhet hopijaiset ja yhet vaskiset vaatteet“. Läksiit taas mänemää eŕ haarale. Pekka taas sallaa kiers ämmä ettee ja nipist hänelt silmä pois. Ämmä alko parkuu: „mihi miu silmäi sai?“ Pekka sano taas, jott „mitäs annat miule, ni mie anna siule silmä?“ „Mie anna siule semmose laiva, jott sill saap purjehtii, mihi käsket; sen saap pittää taskuss“. Läksiit taas mänemää toine toiseeppäi toine toisee. Pekka taas kiers ämmä ettee, nipist hänelt silmä pois. Ämmä alko parkuu: „mihi miu silmäi sai?“. Hää sano: „mitä annat miule, ni mie anna siule silmä?“ Hää lupaś antaa semmose konnee hänele, mill saap tehhä sata lästiä maltaita yhest panoksest. Läksiit mänemää eri haarale. Pekka ott laiva taskustaa ja pist toise jalkaase siihe ja se suuren yhä suuremmaks. Ja hää sano: „mää meŕrii ja laaksoi ylisse ja vuorii ja rotkoi ylisse ain kuninkaa kartanoo ast“. Ni se eijj‿ollt ku yks kaks, ku hää oľ kuninkaa kartanoll.

Kuninkaa hov oľ kaikk mustall verall peitett niiku murheellisest ainakii. Ne tuľliit kaikk kassomaa ulos, jott mikä se siihe nii humaht eikä nähneet muuta ku paimepoja retkalee pihall huonośs vaatteiss. Hyö kyseliit silt pojalt, jott „mikä se tähä nii tuľ?“ Ei poika sanont tienneesä mittää. Hää pyrk siitt siihe kyökkipiijja apulaiseks puita kantamaa ja vettä. Ne eijj‿oiś ottaneet mielellää. Hää lupaś oikee hyväst kantaa puita joka päivä kyökkii.

Hää ko oľ siin ja kuninkaa hoviväk oľ kaikk murheelline, hää kys: „mitä ne surroot?“ Piika selitt siitt, nott „kuninkaa tytär o' luvattu noijjale ja se tulloo ens perjantain sitä hakemaa. Ritari Tölppöne on luvannt sen pelastaa, mutt ei tiijjetä, onk häness sen pelastaijjaa“. Tuľ perjantakilta — kuninkaa tytär ja ritari Tölppöne läksiit rannale. Pekka pyrk kyökkipiijjalt ja päästäksee rantaa muihe lapsii kans leikkimää. Piika sano: „ku tuot suure syllyyvellise puita tullessais, ni pääset“. Hää mäń rannale, miss kuninkaa tytär oľ. Ritari Tölppöne oľ kiivennt puuhu peittoo, ku noita tulloo. Pekka sano kuninkaa tyttärelle: „kyllä mie siu pelasta“. Noita tuľ sen kohina ja sohina kans ja sill oľ viiś päätä ja viiś syline rautakank ja sano Pekalle: „tahotkos tapella ku siull o' miekka?“ Pekka sano: „opiksha tuokii oiś“. Noita sipaś sill rautakangellaa — viiś syltä korkijalle nous poro maast. Pekka sipaś miekallaa, nott kaikk viiś päätä yhtaikaa kiereiliit sannalle. — Ritari Tölppöne tuľ puust alas ja sano Pekalle ja kuninkaa tyttärelle: „pittää sannoo miu pelastannee taikka muute mie tapa teijjät molemmat“. Pekka mäń noijja laivaa ja otti sielt kaikk kullat ja hopijat, mitä siell oľ ja vei ne kyökkipiijjalle. Toisen perjantain tuľ taas noita ottamaa kuninkaa tytärtä. Pekka pyrk kyökkipiijjalt taas päästäksee toisii lapsii kans rantaa. Se lask. Rannale mäntyää mäń ritari Tölppöne taas puuhu peittoo. Pekka ja kuninkaa tytär jäivät rannale. Noita tuľ taas sen kohina ja suhina kans ja sill oľ kymmene päätä ja kymmene syltä pitkä rautakank ja sano taas Pekalle: „tahotkos tapella ku siull o' miekka?“ Pekka sano: „opiksha tuokii oiś“. Se sipaś sill rautakangellaa — kymmenää syltä korkiale kohoś poro maast. Pekka ku sipaś miekallaa, ni kaikk kymmene päätä yhtaikaa kiereiliit sannalle. Ritari Tölppöne tuľ taas alas puust ja sano: „pittää sannoo miu pelastanneeks“. Pekka mäń taas noijja laivaa ja ott sielt kullat ja hopijat, mitä siell oľ ja vei kyökkipiijjalle.

Kolmanten perjantain taas tuľ noita ottamaa kuninkaa tytärtä. Pekka pyys taas kyökkipiijjalt luppaa päästäksee rannalle. Ritari Tölppöne taas mäń puuhu peittoo — ja noita tuľ semmosell kohinall ja sill oľ viiśtoist päätä ja viiśtoist syline rautakank ja sano: „tahotkos tapella, ku siull o' miekka?“ Pekka sano: „tahon“. Se sipaś taas sill rautakangellaa — viittätoist syltä korkijale poro kohoś maast. Pekka ku sipaś miekallaa, ni kaikk viiśtoist päätä yhtaikaa kiereiliit sannalle.

Nyyt oľ kuninkaa tytär pelastettu. Siitt kuninkaa tytär sano Pekalle, jott „nytt ritari Tölppöne saap miut“, vaikk oľ luvattu, jott kuka pelastaa, se saap häne. „A nyt ku ruvetaa häitä juomaa, ni mie valisse siu kaatamaa maljohei, nii ku kaat häne maljaheese, ni läikäytä maaha, nott hää lyöp sinnuu, ni mie sano siit: „„ah ku lyöt kultai — hää o' miut pelastant kolmelt noijjalt ja häne mie pijä.““

Tuľ hääpäivä. Kuninkaa tyttärelt kysyttii, kenne hää tahtoo kaatamaa maljoi. Hää tahto kyökkipiijja poja. Ritari Tölppösest se eijj⁀ollt mielee, mutt eihä siin mikä auttant, ku kerra hää oľ kenne määränut. Pekko ku kaaś maljoi, ni hää läikäytt ritari Tölppöse päälle ja se löi häntä korvalle, nott se kaat maaha. Sillo kuninkaa tytär sano: „ah ku lyöt kultai — hää o' miu pelastant kolmelt noijjalt ja häne mie pijä“. Ritari Tölppöne heitettii käärmekuoppaa ja Pekka sai kuninkaa tyttäre. Kuningas siitt anto Pekalle kultavaatteet ja joivat häät.

Yhe kerra oľ Pekka kuninkaa kans kävelemäss ja haasteliit. Pekka kysy: „eiks siull ollt muita lapsii?“ Kuningas sano: „oľ miull toinekii tytär, ku eijj⁀ollt sellaśta, joka oiś pelastant“. Pekka sano: „vielä mie hänekii pelasta, mutt tarvissoo 500 miestä ja viiśsattaa syltä pitkät rautavitjat.“ Kuningas sano: „kyll mie muut anna, mutt miull eijj⁀oo nii suurta laivaa, mihi ne mahtuut“. Pekka sano: „on miull isselläi laiva“. Kuningas hankki viiśsattaa miestä ja viiśsattaa pitkät rautavitjat. Pekka ott laiva taskustaa ja pist ensittäi toise jalkaasa sissää. Suuren laiva nii suureks, nott mahtu 500 miestä ja viiśsattaa

pitkät rautavitjat. Pekka sano: „mää meŕrii ja laaksoi ylisse, vuorii ja rotkoi ylisse ain sinne, miss kuninkaa tytär on“. Laiva läks kiitämää, mingä kerkeś ja seisatt keskele merta. Pekka sano: „tässhä se nyt justii o'“ ja sito rautavitjat suoľvyöhöösä ja sano, jott „sillo ko mie nykäse vitjast, ni sillo vetäkää sukkelaa ylös“. Pekka puotaiś laivast eikä ollt ku yks kaks, ko oľ pohjass. Hää mäń yhest ovest sissää. Siell oľ yks nuoŕ nais keträämäss. Hää kysy: „kuka sie oot?“ Pekka sano: „mie oo sen ja senkin kuninkaa vävy“. Se sano: „mie oon sen tytär“. Hää kysy: „miss noita isse o'?“ Se sano: „se o' essimäss semmośta miestä, mikä tekköö sata lästii maltaita yhest panoksest“. Hää sano: „mie sai yhelt ämmält semmose konnee, mill voip sen tehhä“. Hää sano: „mie kätke siu yhtee ulkosuojaa, nott ku hää tulloo koťtii, hää o' nii äkäne, jos hää siu näkköö, jott hää tappaa, enneku kerkijät asijais haastaa“. Eijj⁀olltkaa kauvva, ku noita tuľ koťtii ja valitt ei löytäneesä sellaśta miestä. Hää sano: „täss käi semmone mies, joka sano sen tekeväässä“. Sano: „voi ku sie laskit sen mänemää pois“. Hää sano: „em⁀mie sitä laskentkaa, mie kätki sen tuonne ulkohuoneesee, — pelkäsi Teitä nii äkäseks, nott tapatta sen“. Hää toi miehe sissää. Se noita kysy: „oot sie semmone mies, niiku tää haastaa?“ Hää vastaś: „oon“. Noita toi hänele otrat, hää käi tekemää. Tek sen nii väkevää — anto päänoijjalle ensittäi, siitt pienemmille noijjille. Kelle anto, se sikälis ain kuoľ. Viimosell eijj⁀ollt ennää ku yks vanha ämmä muuri takan keträämäss. Hää kaaľ sille uvat. Siitt hää sito rautavitjat kuninkaa tyttäree ja ommaa suoľvyöhöö ja nykäś vahvast vitjoi. Eijj⁀ollt ku yks kaks ku oľliit vee pinnass ja käivät laivaa. Pekka sano: „mää vuorii laaksoi ylisse, meŕrii ja rotkoi ylisse aina kuninkaa kartanoo ast“. Päästyvää kuninkaa kartanoo kuningas ott höijjät hyväst vastaa ja piťtiit toiset häät. Kuninkaa molemat tyttäret oisiit siitt ottaneet Peka mieheksee. Pekka muist siitt, jott onha hänell toinekii veľ. Hää mäń ulkopuole porti ja huus kovast veljäjää. Ei tullt mittää. Huus toise kerra — ei tullt mittää — huus kolmanne kerr oikee kovast — ja

veljääsä seiso vieress. Sano: „mitä sie huusit, ku siull eijj^oo mittää hättää? Eijj^oo ies kärpästäkkää, mikä sinnuu hättyyttäś“ ja löi Pekkaa nii kovast poskele, jott hää kaatu maaha. „Sie löit minuuu vijattomast“, sano Pekka, „ku tietäśt, mingalaise hyvä työ mie siule virka!“ Hää haasto siitt, nott kuninhaa tyttäret on molemmat rakastunneet hänee ja ottaśt kumpanekkii häne. Hää anto hänele kultavaatteet ja sano: „ku määt kuninkaa linnaa, ku ne juoksot sinnuu vastaa, kumpane siu ieltäpäi tappaa, pie sie se — mie pie toise.“ — Se vanhemp oĺ väkevämp, ni se tyrkkäś ain toise pois tielt ja vanhemp veĺ sai vanhemma sisare ja nuoremp nuoremma. — Siihe loppu se tarina. Jos ei kuka usko, ni kysyköö, kelt — —.

2. Pelman.

(Kirvusta).

Hää ko oĺ keisarill pelmannin, ni siitt kussuttii häne nimmeese Pelmanniks. Hää oĺ seissemä vuotta siin. No siitte merikattein kysy keisarilta, jotta „ettäks Työ taho laskii Pelmannii ulkomaile?“ No keisaŕ lupaś kolmeks vuotta. No sano siitt: „jos sie oot hyvi lyöppäŕ tääll, ni siitt ku sie näät siell erinäisempii, ni siitt sie oot hyvi lystilline mies“. — No hää oĺ vähä vallato sitä katteinii vastaa. Kattein vihastu häne päällee. Siitte kolme vuuvve peräst ku lähettii takasii tulemaa, kattein salase neuvvo piť laivamiehille, jott Pelman pittää jättää mere saaree — mutt Pelmannil ei saa virkkaa. Mutt oĺha hänellkii ystävii, kutka virkko. Siitt tuĺ ensimäine saaŕ — siit oĺ kolmsattaa Ronstaattii. No-oh — kattein sano: „pojat pellaamaa nyt saaree“. No pojat saaree lystäilemää. Pelman läks ieläpäi siitt ja hyvi ilomiele kans, ku kolm tuntii annettii aikaa pelata. Kattein kassoo laiva täkilä ja meinaś, jott: „Pelman männöö nyt viimośta kertaa“, ku hää mäń hyvi ilosast saarele. Mutt muile oĺ sanottu, jott ielimäine mies ku männöö näkymättömää, jälkimäine pittää kiertää jo laivaa. Muutta Pelman oĺkii ielimäine laivass. Kattein kassoo laivast, mutt ei Pelmannii näht, ku hää mäń salatietä ja peitäiś rommui sekkaa. No laivamiehet ku rupesiit juoksemaa kaikk, ni kattein kyssyy laivalt: „jok o' kaikk?“ „Jo on kaikk!“ No kattein sano: „lykätkää laiva merele“. Siint oĺ kolme sattaa virstaa Ronstaattii — muista niiku tänä päin. Seilit pantii yllää ja hyvi hyvä myötätuul oĺ. Pelman kasso ala-ikkunast, joks Ronstaat o' lähell. Pelman puhals uimaa sielt ala-ikkunast ja huutaa: „hee — älkää heittäkö“. Kattein sano: „hei — kuka putoś merree — kiertäkää alusta?“. No sitä rupesiit kiertämää. Pienellä laivalla temmattii mie laivaa — tai olkoo hää Pelman. Kattein kasso täkill. Pelman ku pääś laivaa, ni se oĺ hyvi vihane katteinile, jott miks heitettii saaree kolmesaa virsta päähä. Kattein sano Pelmannille — „Pelman o' nii hyvä ja tulloo kajuttii“. Pelman oĺ katteinille hyvi vihane ja tahto antaa poskel. Kattein sano: „suokaa anteeks — laitetaa tää aśja paremmi“. Kattein anto ens linspiiri-konsahtii ja Ranska puuraa. Pelmanni mieĺ tuĺ hyväks. Kattein kysy: „paljo sie Pelman tahot sovintoo?“ „Kolmesattaa ruplaa“. Kattein nii maksokii. Siitt päästii Ronstaattii. Meŕkatteinit tuĺliit tervehtimmää mereltä tulleita ja kyssyit: „voittak hyvi?“ Mei kattein sano: „hyvi, meille jos oiś vaara tapahtunt, ni mei pojat oiś uint maale“. — Kattein nääs luul, jott hää ui sen kolmsattaa virstaa. Se kattein, joka tervehtimmää tuĺ, sano: „oh-hoh hoh-hoo — peräti viisaaksha työ oisitta merell tulleet“. „Juu“ — se sano — „teilt ei semmośta uijjaa löyvvy, ku miult löytyy“. „O-juu — paljo pääl veto“. „Kolme sattaa ruplaa“. Hyö löit veo. No se kattein mäń hakemaa sitä selvää uijjajaa. Mei* kattein sano: „rahat o' siu — männööks Pelman uimaa?“ „O-juu“. Se uijja tuĺ siihe toise katteini luo ja sano: „miss on nyt Tei uijja?“ Kattein huus: „Pelman!“ — no se oĺ pija siin. Se toine uijja sano Pelmannil, jott „heitetää vaatteet pois“. Pelman

* Puhuja tekeytyy toisin paikoin kertomuksessaan Pelmanniksi.

sano: „heitetää vaa“. Pelman kussuu, jott „tuokaa kaks puutaa lihhaa“. Tuotii kaks puutaa lihhaa. „Tuokaa puuta leipää“. Tuotii puuta leipää. „No pankaa vähä miu hartioil kii“. No köyttiit kii. Toine uijja alko vilhuu: „mitä sie niill tiet?“ Pelman sano: „tullaak myö tänä päin vai huomen koťtii — em͡mie evväitä lähe?“ Se toine kattein, Ronstaatist tullt, piť maksaa kolme sattaa — ei se uskaltant lähtii kynsijääkää kastelemmaa Pelmanni kans. Pelman sai sen veo, kolme sattaa ruplaa. Siitt Pelmannill oľ kuussattaa ruplaa.

Pelman mäń Ronstaati kaul lystäilemmää. Talopoika vettää maituu poťskass ja kärriss ja huutaa: „kupi molokii, kupi molokii“. Pelman tempaś tapi takkaa päi auk. Pelman kyssyy: „paljo sie pyyvvät arssinalt?“ Talopoika vastaa: „kuka hullu myöp arssinoittai maituu?“ „Mites sie myöt?“ Pelman kysy. „Tuopittai ja kannuťtai“. Pelman tinkii nii kauvva, kui viimene tilkka lipsaht ja sano: „myö siitt tuopittai ja kannuťtai“. Hää seisatt ja sano: „mikä sen kaule vei?“ Pelman sano: „sillhä mie arssinoittai oisi ostant, mutt ku sie sanoť, jott sie myöt vaa tuopittai ja kannuťtai, ni ehä mie mite voi sill viisii ostaa“.

Siitt Pelman mäń keisari voŕtsaa keisari puhheil kolme vuuvve peräst. Hää otettii ystävällisest vastaa ja hää haasto ulkomaa lystit kaikk, mitä hää näk. Keisaŕ kysy Pelmannilt: „a sie Pietari aśjost et tiijjä nyt mittää“. Pelman sano: „miksei?“ Keisaŕ kys: „miss͡o' kaikkii suuri huorii pesä mei kaupunniss?“ Pelman vastaa: „missäs sen suuremp ku Tei omass voŕtsassaana!“ Ai ku se käi pahast keisari hienoist ryökkinöist. Ne suuttuit Pelmanni pääl ja sannoit: „Pelman pittää rangasta, ku hää kelläś“ (soimasi). Keisaŕ sano: „em͡mie voi mittää — ei hää minnuu kellännt, ni pitäkää työ oma lakkiina“. Hyö määräsiit kaplooti. Keisarinnat ja ryökkinät vissa kättee ja kahe puole Pelmannii kuťsaamaa. Keisaŕ sano Pelmannil: „pelasta itseis, jos voit“. Pelman sano: „o-juu“. Pelman kussuttii juoksemaa. Pelman sano: „tulkaa armolline keisaŕ kassomaa miu suurta rangaistustai“. Siitt hää tuumaś: „joka ieläpäi nyt vissal-

laa lyöp, se o' kaikkii suuri huora“. Pelman jäi rankasemata.

Pelman mäń kaule kävelemää, lystäilemää. No hää mäń sinne vantalku (kanavan) reunale ja nojaś käśpuihi. No siin oľ hyökvaht siitt siin lähell. Siin oľ kuus sotamiestä siin hyökvahiss. Nii kuuma kesäne päivä —. Ne tuumasiit keskenää, jott „lähtää uimaa nyt, ku tää o' nii kuuma päivä — eihä tähä nyt mitä herroi tule“. Hyö mäńniit uimaa — a keisaŕ sattu ajamaakii siint — ja hyökvahiss eijj͡ollt ei nii miestä. Yks oľ nii rohkijaluontone mies — se tuľ alast ja tek sestii keisaril. No keisaŕ ei virkkant mittää; se mäń voŕtsaa ja kirutt, kutka sotamiehet oľliit siin hyökvahiss sill tunnill. No välleehä siint tieto annettii, jott ne oľliit. Keisaŕ sano, jott „mikspäs siin eijj͡ollt ku yks sotamies ja kuus olla pitäś?“ ja kussut sotamiehe voŕtsaa ja sano: „niissä vaatteissa pittää tulla justii, ku hää oľ hyökvahissakkii“. Se urholline sotamies mäń nii alast justii ku hää oľ hyökvahisskii. Keisaŕ sano keisarinnal, jott „ku mie näi uusiss vaatteiss mei sotamiehii tänä päin!“ ja kiitt hyvi kauniiks vaatteita. Keisarinna sano, jott „ku mie voisi saaha nähä!“ jott „ku Työ että oo nähneet, ni enhä miekää oo voint nähä vissiikää“.

No sotamies tuľ voŕtsaa pyssy olall ja eijj͡ollt ku Aatami antama paita pääll. Annettii tieto keisaril, jott „sotamies o' tääll ja niiss vaatteiss“. Sotamies seisoo etukammariss pyssy olall. Keisaŕ sano keisarinnal: „mänkää nyt kassomaa, nyt se o' tääll“. Keisarinna mäń kassomaa ja sano: „kui se oľ nii hävittömäst?“ Keisaŕ sano: „nii se oľ hyökvahissakkii, ku mie näi“. Siitt mäń keisaŕ puhuttelemmaa sitä sotamiestä, jott miks hää oľ niiss vaatteiss hyökvahiss. Sotamies haasto: „myö tuumattii männä uimaa — kesävaŕ — ja mäntii. Mie en kerinnt vaatteita saaha päällei, mutt mie tein sen, mikä oľ tehtävä“. Keisaŕ sillo pań häne kentraaliks ja sano: „miestä siin tarvittii eikä vaatteita“.

No Pelman mäń kaule taas. Ruunu likat aijjoit siitt niiss ruunu kaleskoiss. Niitä oľ kuus likkaa. Hyö ku näk-

kiit sen kaunii Pelmanni — se oľ suur ja sorja — hyö sannoit: „et sie voiś lähtii meijjä kansaana meile?“ Pelman sano: „kui mie voi männä, ku mie oo miehe vaatteiss ja mies ja työ ootta naise vaatteiss ja naiset!“ „Kyllhä myö konsti pijetää — käy vaa kaleskoihi“. No se oľ louhka mies käymää. Hyö veivät salakortteerii siitt Pelmanni ja muuttiit naise vaatteihe ja siitt mäńniit sinne ruunu kartanoo ja veivät myös Pelmanni — — —.

Tanska keisaŕ tuľ tänne Pietarii yhe kerr Vennäi keisaril kestii. No siitt ku hyö oľliit kestaineet, syöneet ja juoneet, tuľ iltahämärä. Tanska keisaŕ sano Vennäi keisarile, jott „eiks lähtä kävelemmää ulos kaul?“ Mei keisaŕ kiels: „em⁀mie voi lähtii — mei kaupunniss o' nii paljo rosvoi, ne tekkööt ilkaa“. Tanska keisaŕ kiels: „mitä turhaa — kuka meil ilkaa tekköö!“ Keisaŕ sano: „jos kentraalit tahtoot männä, ni mänkää vaa, mutt em⁀mie lähe“. Hyö läksiit kentraaliloi kans siitt kävelemää jalkasi ulos. Keisaŕ sano Pelmannile: jott „voisitkos mitä ilkaa tehä Tanska keisarile?“ „O-juu“, sano Pelman. Pelman ott höyhekori ja toise miehe kansaa. Toine kanto toisest korvast — toine toisest. No hyö nouvvattiit Tanska keisarii. Se ku käi panelill, ni hyö vastaappäi ja tempasiit sen Tanska keisari vassallee siihe höyhenkoŕrii. Sill oľ pännäkengät ja priljantkivet oľ kengä pääll. No silloku se lankeś, ni toine tempaś priljantkive, toine taskukello. Siitt hyö puhistiit ja pyysiit anteeks. No Tanska keisaŕ sano: „ei mittää, ei mittää — se tuľ vahinko“. No siitt hyö kori kans lensiit voŕtsaa ja sannoit: „jo se teko o' tehty“. No keisaŕ nauro ja sano: „no se o' hyvä“. — No siitt kentraalit ja Tanska keisaŕ ku käveliit katua myöte, ni kentraalit jo älysiit, mitä siin tapahtu, mutt eihä ne virkkaneet viel sill kertaa. Kentraaľ kyssyy siit: „paljo voip kello olla?“ Tanska keisaŕ kassoo — „ai ne o' olleet rosmot — kello o' viety“. „Eihä Teill oo priljantkivviikää kengä pääll“. — „Ai — priljantkiv o' poiss“. No siitt hyö tuľliit keisari voŕtsaa ja kaarittiit vahinkoo, mikä tapahtu. „No enks mie sanont!“, sano Vennäi keisaŕ. „No ehä mie sitä osannt uskoo“. No siitt hyö pań-

niit sitä pahhaa. Keisaŕ sano: „jos Työ tahotta takasii, miull o' tietomiehii, ni kyll ne tuovat takasii“. Tanska keisaŕ sano: „kui se voip olla mahollista — tietomies!“ No saivat viimeselt uskomaa — „o-ju, kyll Pohjamaall o' semmosii miehii“. Siitte yön pańniit hyö aikaa, jott aamull pittää olla takasii. No Pelman pantii tietomieheks. Tanska keisaŕ sano: „jos Työ sen saatta aikaa, ni mie maksa kuus tuhatta ruplaa“. Siitt aamull annettii ja tuotettii noitamiehe kautta ne kapineet kättee. No siitt hää makso hyvi mielellää ne rahat.

— — — — Pelman tuumaś: „ei minnuu ennää lykästä koko tääll Pietari kaupunniss — mie lähe pois“. Siit se oľ iltahämärä ku Pelman läks karkuu Pietari kaupunnist. Siitt hää tuľ Neva varrel — siin oľ hirslotja. No hää oiś meinannt Suomee (Suomest hää vissii oľ), ni hää käi se hirslotja sissää makkaamaa. Kesäne yö. Tulloo kaks rosmoo, ne löysiit, ku hää kuorsaś ja makaś siin. Ne kyssyit: „mikä mies sie oot?“ Pelman sano: „mie taijja olla sammoi miehii ku työkii“. Toisell oľ vennäikirves kainaloss, toisell oľ loma olall niill rosvoloill. „No ku sie oot samalaisii miehii, ni lähe arttelii“. Pelman ei hirvinnt kieltää, vaikk ei oiś halu ollt männäkkää. „No mihis lähtää?“ Pelman sano. „Täss on yks puukellaŕ likkeell, lähetää sitä varastammaa, siin o' kallista juomaa“. No hyö läksiit, kyssyit viell: „onks siull asetta?“ „Eij oo“, sano. „Ota puukank“, tuumaśt — „ase pittää olla joka miehell“. Hyö mäńniit sen puukellari luo; kell oľ rautaloma, se alko kingota sitä kellarii yllää ja sano Pelmannil: „paa puukank väľlii“. Hyö ku saivat nii yllää, ni hyö sannoit: „mää sissää kellarii ja tuo sielt, mitä parasta löyvvät“. Pelman sano: „em⁀mie mää“. Kell oľ venäläine kirves käiss, se sano: „et sie mää!“ ja rupeś puottamaa. Sillo Pelman puhallaisii kellari ravost sissää. Siell oľ kallista kaikelaista juoma-ainetta. Hää ku toi ensimäise lekkeri, hyö maistoit ja sannoit: „hyvä on“. Pelman toi toise lekkeri — hyö kiittiit sitä viell paremmaks, mutt ku saivat sen toise lekkeri, ni hyö eivät laskeneetkaa Pelmannii ulos, senku loksauttiit sissää. Taas jäi sinne. No siitte

oľ Pelmannill piťskoi ja kasso, mitä siell kellariss on. A siell oľ ruumiskii, jos siell oľ muutakii. No Pelmannii rupeś hirvittämmää, jott „mikäs täst nyt tulloo?“ Mutt ku oľ sukkela mies, ni se pelast isseesä. Oľ yö. Pelman meinaś, jott „nyt ei tule muu turvaks, ku ruvetkoo huutamaa“. Hää ott sen ruumii sylihee seisomaa ja huus. Kartano asukkaat pelästyit, jott ruumis huutaa. Portit avattii auk ja naapuristakkii tultii ihmettä kassomaa. Pelman tuumaś, jott „kell vanaŕ (lyhty) o', sille mie työkkää tuo ruumii syllii“. Ne tuľliit — yks avaś lukkoo, toine piť vanarii. Sillo ku avasiit ove auk, ni Pelman viskaś rutkautt se ruumii ja isse portist ulos.

3. Heinjoe Hilepran.

(Kirvusta).

Hää mäń — niiku Neistniemell enne pijettii markkinat, ni siitt oľliit semmoset santaarit, jotka piťtiit järjästystä, ni hää sano: „tahottaks työ nähä, mite mie korjataa täst laťsilt (markkinakentältä) pois?“ Toiset sannoit, jott „näytä pelijäiś, kui sie korjataa“. Hää heitäisii humalaa siitte ja riippu yhess kii ja toisess ja sano: „vaihetaa hevosii, vaihetaa hevosii“, iha niiku humalikas — ja iha selvä mies. No santaarit ala hiipii likemmäks: „no sie mies oot humalass“, jott „lähtääpäs pois“. Hyö veivät oikeutee Hilepran. Se oľ nii humalass, jott minkä hyö kolme miehe tyyräsiit — kaks veť, yks lykkäś oikeuuvve tuppaa ast. Kussuttii sissää. Hileprannilt viina läks pois pääst, — vaikk ei sitä siin olltkaa. No oikeus kyssyy: „mitä vaste työ toitta miehe?“ Ne sannoot: „tää oľ humalass“. Hilepran sannoo, nott „mie en oo ijässäi viinaa ryypännt — mist mie tule humalaa! Oikeus o' hyvä ja haisteloo miu henkejäi — jos pääst oiś viina pois lähtent, ni eihä se hengest“. Niitä syytettii ja se jäi Hilepran syyttömäks ja sanottii, jott „ettäks työ tänne humalaisii miehii saa, ku selvii miehii tuotta?“ Hilepran

sano, jott „mie oisi täll väli teht paljo kauppoi, ni nää hämmensiit miu kauppai“ ja valitt surkiast oikee.

Hää oľ Pietariss siitt — oľ kesä vaŕ, ni hänell oľ näitä ruununappiloi. Ne ottiit polissit kii, jott „mikä virkamies sie oot siell Suomess?“ No hyö mäńniit oikeutee, ni oikeus kysy, jott „mikä virkamies sie oot Suomess, ku siull o' ruununapit?“ Hää sano: „mie oo poroherra“. Oikeus kysy, jott „mikä virkamies se o' Suomess poroherra?“ Hää sano: „se o' semmone virkamies, jott Suomess o' paljo kannoi ja ne muńniit yhtee pessää — emännät riitelööt ja väľlii tappelootkii, ku niitä muńnii jakkaat; siitt haetaa poroherra siihe — se jakkaa munat ja ratkasoo se riijja“. Ei häntä siitt sakottu niist nappiloist ja sanottii: „täst ei saa selkoo, onks tää höpsy vai viisas“.

Siitt lähettii Pietarist tulemaa pois yhess. Hileprannilt uupu hevone väärää mäkkee. Mies oľ sukkela, mutt hevone oľ vähäväkine. Hää huus: „pojat — älkää jättäkö!“ Mäntii kassomaa, mikä Hileprannil tuľ ja kysyttii: „mikä siul tuľ?“ Hää pań kauroi ja heinii hevosellee ettee ja sano, jott „mei ruuna tekköö retninkii, kui paljo hää o' syönt heinii ja kauroi. Uottakaa vähä aikaa, ni lähetää pois“. Ja vaikk oiś koko Viipuri välill joka postvälill uupunt hevone, ni ei häntä hennonnt heittää. Hää piť nii herttasii tarinoi, nii joott.

4. Ukko ja keisaŕ.

(Kirvusta).

Pietari takan Pietaŕhovvii päin o' Liiha kylä. Ukko kynt — keisaŕ ajo uko sivuśse maantiell. Ukko kyntää ahkeraa ja siitt kalju viel. No se käi keisarist lystist, ku hää nii ahkeraa tek työtä. Keisaŕ kysy: jott „paljo sie saat päivält, ku sie nii ahkeraa tiet työtä?“ Ukko vastaś: „kolme ruplaa“. „No mihi sie voit panna ne rahat, ku sie nii paljo saat päivält, jott kolme ruplaa?“ Ukko sano, jott

„yhellä osalla mie maksa velkaa, toise osa mie anna velaks ja kolmais osa miult männöö, niiku viskaisi vettee“. No keisaŕ ku miitti, ni hää sano: jott „kaks ossaa mie arvaa, mutt kolmatta ossaa mie en arvaa, jott miks sie vettee viskaat“. Keisaŕ kysy, jott „vieläks siull isä ellää?“, ni ukko vastaś, njott: „viel ellää“. „No onks siull lapsii?“, sano keisaŕ, „ni jott sie toise osa annat lapsil velaks“, Ukko sano: „on poika“. „Mikäs se kolmais puntt o', ku sie viskaat niiku vettee?“, keisaŕ kysy — „sitä mie en voi arvata“. „Miull o' tytär“, ukko sano — „ja sen ku mie saan ihmiseks, ni se miult männöö niiku vettee“. No keisaŕ sano: „no — kyll se o' oikee“.

Keisaŕ nost suure paali siitt ja kussu kentraalit arvaamaa sitä arvoitusta, jott mikä se on. Keisaŕ sano ukolle: „ei saa virkkaa, enneku näät miu vaakunai, tätä asijaa kellekää“. Kentraalit tuľliit arvaamaa ja arvasiit sen kaks punttii niiku keisaŕ issekii, mutt kolmatta eivät voineet arvata, jott miks hää vettee viskaś. Kentraalit kyssyit kuťsarilt, jott „miss työ eile ajoťta ja miś se keisaŕ ukkoo puhutteľ?“ Kentraalit mäńniit ukolt kysymää. Ukko sano: „se o' kielett virkkamast“. Kentraalit sannoit: „ota rahhaa“. Ukko meinaś, jott „rahass o' keisari vaakuna“, jott „ei se taijja olla miul vahinkolline — mie ota rahhaa“. Ukoll oľliit suuret ripasniekat jalass, ni ukko sano: „nuo ku paatta rahhaa täytee, ni siitt virka“. No toine pań toise ripasnieka täytee — kentraaľ — toine toise.

Keisaŕ anto höil miittimise aikaa ja sano: „tulkaa toise kerra arvaamaa siitt“. No hyö sill välill käivät uko luon. No ukko virkko siitt, jott „miull o' tytär“, jott „sen ku mie saa ihmiseks, ni miult männööt ku vettee rahat“. Kentraalit nauroit —: „no se o' oikee“.

„No työ ootta käyneet ukolt kysymäss“, sano keisaŕ, ku kentraalit siitt arvasiit. Hyö kielsiit, ku ukko kiels höitä virkkamast — ku ukko pelkääś. Keisaŕ mäń uko puhheille ja sano: „miks sie virkoť kentraaliloil?“ Ukko sano, jotta „ettäks Työ virkkaneet, ni jotta „„ku Työ näättä miu vaakunai, ni siitte saatta virkkaa — ei enne?““ Ukko näytt hopiaruplaa, sano: „eik täss oo Tei vaakunaana?“ „No täss o' miu vaakunai“, keisaŕ sano eikä ollt ennää ukole vihane. Keisaŕ siitt sano, jott „osasit sie lypsää?“ joho ukko vastaś, jott „kaks raintaa“. No ei keisaŕ ollt ennää siitt ukole vihanekaa, ku ukko osaś lypsää kentraaliloi.

5. Ukko ja ämmä.

(Kirvusta).

Ku oľ ukko ja ämmä Pietari kaupunniss — hyö siitt haastaat keskenää, jott „jos ei Ieva ja Aatam ois langenneet, ni ei meilkää oiś tämmöne köyhyys“. Keisaŕ sattu kuulemaa. No se kussu keisarillissee huoneehe höijjät ja sano: „mitä työ valititta tuoll kaupungiss nii pahast?“ „No köyhyyttääṇä“. No hää pań siitt ne paratiissii koetuksele, jott kestäätiks hyö sen paremi. Keisaŕ muutat höil hyvät vaatteet ja hyvä ruuvva ja juoma viel paremma. Ja pań viel toise vai ylässui ja toise vai alassui ja sano: „syökää, juokaa — ruokaa on pöyvväll yleaikaa, mutt tuost vaist ei tei pie maistaa“. No hyö ku oľliit siell oloaa, jott oikee tuľliit kylläiseks, ni akka sano, jott „kassotaaha, mitä tuoll vaiss o' — eihä häntä pie maistaa“. Ukko uraht: „mitä siu nyt siin, ku o' kerra kielett, ni ei siu tarvisse sitä maistaa!“ Joka kerr kassottii siitt sitä hiirvaťtiikii, ku höil ruokaa tuotii ja toista vietii. No akka ku vaivaś ukkojaa uśjamma kerra, jott „kassotaaha — eihä pie maistaa“, ni viimesell ukko anto myöte, jott „kasso, kasso!“ Hää ku nost akka vaťtii, ni sillo hiiŕ tipotiehee. No siitt keisaŕ sano, jott „mikspäs työ että totelleet miukaa kieltojai, ku mie sanoi, jott ei sitä pie kassoo ja työ kassoťta?“ Siitt keisaŕ anto höil omat ryysyysä ja pääsiit ommaa virkahee jällee.

6. Akall appelaa.

(Jääskestä).

Yhess taloss oľ nii järetö tyttö, jott kukkaa ei uskaltant ottaa sitä morsiimiksee. Siitt yks talopoika mäń kośsii sitä morsiimiksee. Se tytö isä sano: „kui sie otat se tytö, ku se o' nii järetö?“ „No kyll mie se kuriss pijä“, sano hää. Hää ott sen morsiameksee ja piť sitä nii hyväst, jott ei mittää ollt ja sano, jott „kaks kertaa ku mie käse, ni kolmatta älä vuota“. No siitt kissa män viilpytylle syömää sitä viilii. Hää kiels kissaa kaks kertaa, mutt ku se ei totellt, ni hää ott sitä kissaa korvist kii ja löi salvamee. No siitt akka sano hänele, njott „miks sie nii teit?“ No hää vastaś, ett „ku mie kaks kertaa kielsi, ni ku se ei totellt, ni mie löi seinää“. No siitt lehmä mäń heinälao ovelle syömää ovelt niit heinii. No hää sano kaks kertaa, jott „sie älä syö niitä heinii“. Hää ku kaks kertaa sano, se lehmä ku ei totellt, ni se paiskaś sitä lehmää kirveell niskaa. No siitt koira haukk rähäj veräjä vieress vierasta. Hää kiels taas kaks kertaa, mutt se koira ku ei totellt, ku hää kaks kertaa sano, jott „sie älä hauku“, ni hää vetäś kangell koiraa kuonoo.

Hyö läksiit se morsiimise kans sinne appelaa kestii. Siitt oľ nii hupa hevone, jott se ei juost ensikää. Yhess alamäiss hää siitt käsk hevosta kaks kertaa juoksemaa, mutt se ku ei juosst, ni hää tempaś halo ja löi se hevose kuolijaaks. No sillo mies huus karjaś, jott „akka aisoi“ ja hää aijjaa pyyhkäś akall appelaa. No siitt se ku mäń se akka tuppaa, ni isä kys, jott „mite hää o' saant siu nii taipumaa?“ Se tyttö vastaś, jott „se o' nii äksy, jott kaks kertaa ku se minkä sannoo, ni sitä ku ei tie, ni sillo se tappaa“.

7. Mestaŕvaras.

(Jääskestä Penttilän kylästä).

Se oľ eräs torpan poika hovi alustaa ja hää kolme vuotta kävi varkaankouluu. Hovi isäntä häntä kaihoś, ett

„miks hää ei koskaa käy hovi töiss?“, ett „kui hänell o' vanha isä!“ Ja isä ilmoitt sitt, ett hää käyp varkaa kouluu —. Kolme vuuvve takkaa hää tuľ pois sielt koulust koťtii ja hovi herra tahto nähhä siitt, ett mitä hää on oppint siell kouluss. Nyt hoviherrall oľ yheksä kahlekoiraa, jotka hää pań portivahtii, ett sinne ei pitänt varkaa päästä ennää. Mutta ku hää nyt oľ mestaŕ, ni hää pań ne yheksä koiraa säkkii ja vei ne koťtii. No aamusill hää kuletti sitt ne koirat hovvii ja sano, ett „täss nää nyt on“.

No sitt se herra käsk häne viijjä paras hevonen tallist ja rengi asetti hevosen selkää vartijoimaa, ett'ei se saa sitä sielt. Ja se otti ja mäń ja juotti rengi humalaa ja asetti häne olkkuvon päälle ja hevosen otti.

No herra aamusill männöö katsomaa ja näkköö sen rengin olkkuvon pääll ja hevośta eij oo ennää. Herra sannoo: „miss hevone on?“ „No — — noh — tässhä tää on“. — Mutt hää aamusill taas tuop hevosen takasi.

No sitt hää määrää kolmanneks, ett häne piť juomaastijat viijjä pöyvväst pois, ku hyö juovat. No tämä mäń, olekseľ siell kyökiss ja sai yhe mierupoja kampraatiksee ja riisutti sen alast ja ilman paijjatta työns sen saľlii sillo juur, ku herrat oľliit juomiass. Poika pöykäś toisest ovest ulos. Eihä se mite ollt siell paljai naho herroi joukoss. Herrat juoksiit peräst katsomaa, ett nyt se oľkii just se varas. Ja se varas sillaikaa vei kaikk lasit. Se herra sano sitt, ett „nyt sie oot mestaŕ, ku kokkeet nii hyvi onnestaat“.

8. Suutaŕ.

(Jääskestä Laitilan kylästä).

Oľ suur rosmo, oikee pääveitikka. Papp sano hänell: „kyll sie oot oikee aika järetö — sie varastat kaikk, mutt ethä sie hirvii tulla mei kartanoo varastammaa“, sano sille rosvolle. Hää sano: „no mingä takkee mie en tule sitt Teijjä talloo?“ „Meill o' kolme suurta koiraa, jos tulet, ni

ne syövät siut". Hää sano, njott „varastaha mie ne Teijjä koiratkii". Hyö löivät sitt papi kans veo. Hää sano, ett „mie varasta" ja papp, ett'ei hää varasta. No ku mie laske ens yöks välillee, ni ku tulet kartanolle, ni ne syövät siu. Siitt hää tek suure nahka-konti, pań sen konti portille ja ajo koirat siihe. Siitt hää vei ne pois ja mäń aamusill papille ja sano: „miss ne koirat nyt ovat?" No se papp tuumaś, njott „kyll sie oot oikee veiterä varas". Siitt hää sano papille, njott „varastaha mie Tei suure oŕriikii". Sitt papp pań miehe hevose selkää istumaa ja tulet palamaa. Hää ku mäń varastammaa, ni hää nost miehe pilttookse päälle istumaa ja vei hevose pois. Siitt hää mäń aamull kassoo ja san papille, njott „miss se Tei hevone on?" Se mäń kassomaa, siell eijj‿ollt mittää. — San, njott „kyllhä sie oot oikee tavalline rosvo — kyll semmosii eijj‿oo muita". Siitt hää sano, njott „varastaha mie siu isseiskii". Siitt hää mäń kirkkoo se mies — hää pań tulet palamaa siitt yöll kirkkoo ja nous saarnastuolile ja alko saarnata ja morkata oikee pappii. Siitt hyö mäńniit sanomaa papille, jott „piru peuhaa siell kirkoss". Papp mäń asettelemmaa sitt sinne kirkkoo sitä pirruu. Mutt se mies tuumaś hänelle, ett „mitä sie sika tänne tulet — helvettiihä sie jouvvat?" No se alko sannoo, njott „mitä ihmeitä sille tehtäś, ett'em‿mie sinne joutuś?" No se rosvo tuumaś: „kyllhä mie vien siut taivaihe". Sitt hää ott sen konti ja pań papi siihe ja alko vettää häntä. Papp kysy: „miss nyt ollaa?" „No taivaa pankoll ollaa". Siit hää hylkäś siihe konttii häne istumaa kököttämmää. Siitt mäń aamull ja sano hänel: „enks varastant siukii, vaikk sanoť, jott'em‿mie sinnuu varastaa saa?"

9. Kui ukko akastaa pääś.

(Jääskestä Laitilan kylästä).

Ko akka oiś tahtont ukkojaasa sokijaks, ni hää mäń messähaltijalt sitt kysymää neuvvoo, ni sielt vastaśkii, jott

„keitä oikee makija maitovelli". Mutt se oľkii häne oma mieheesä, joka vastaś ja akka luul messähaltija vastannee. Hää kiiruhti koťtii keittämää veľlii, ni ukko tuľ siitt koťtii syömää. Syyvvessää sano: „mikäs miu silmijäi hämärtää?" Muijjal tuľ jo hyvä mieľ — kanto ukolle veľlii enemmä ja ja sano: „syö vaa ukkosei, kyll paassa piisaa". Se ku sai syönee, ni ukko oľkii ihka sokija, kaateľ kaikk vellivait pöyvväle ja kaikk ja emännäll oľ hyvä mieľ. Siitt ukko sano: „mites nyt? — nyt oiś härkä tapettava, mutt mites mie näe sitä nyt tappaa, ku mie oon ihka sokija?" No se akka oľ huorimus, sill oľ monta jalkaukkoo: Niilo niity vierest, Olli oja takkaa ja Pekka pello pääst. Ni akka sano: „mie lähe kussumaa Niilo niity vierest — se o' riski ja varma mies, kyllä se saap tappanee". Ja se tuľ paikale ja härkä tuotii tuppaa, mutt ukko sano: „isse mie lyö vanhaa vaivanäköjäin" ja ott kurika kätehee ja sipaś Niiloo päähä. Sillo se mäńkii kuolijaaks ja se pantii silla ala. Akka sano sitt, njott „oha se Oll oja takkaa — mie lähe kussumaa sen, mutt nyt sie älä käy ennää lyömää. Sie tapat viel toise miehe". Ja se taas tuľ paikale ja käytii tappamaa taas härkää. Mutt ukko sano taas: „isse mie lyön taas vanhaa vaivanäköjäi" ja sipaśkii miestä päähä ja se kuoľ ja taas pantii silla ala. Akka sano, njott „oha se Pekko pello pääst — mie lähe kussumaa sen, mutt nyt sie älä käy ennää lyömää, sie tapat viel sen kolmanne miehe". Ja Pekko tuli paikale. Ukko taas sano, nott „isse mie lyön vanhaa vaivanäköjäi" ja ott kurika kätehee ja sipaśkii miestä päähä taas ja se kuoľ. Sitä viimestä hyö ei kerinneetkää panna silla ala; sattu tulemaa mieru-ukko siihe. Ne sannoit ukolle, ett „paljo sie tahot, jos kannat sen uko tuone jokkee?" — „saat tuhat markkaa" ja ukko tahtoo tuhatta markkaa ja hyö lupaśkii sen hänelle. Ja ukko läks kantamaa miestä jokkee. Sillaikaa hyö nostiit toise miehe sielt silla päälle. Ukko tulloo sielt pois. Sokia ukko kyssyy: „joko sie veit sen?" Ukko vastaś —: „jo". Sokia ukko mäń koittelemmaa, veik hää. Hää sannoo sitt: „tässpäs tää o', ethä sie vientkää". Ukko tempaś taas senkii

ja läks viemää sitäkii. Sill aikaa hyö nostiit kolmane miehe silla päälle. Sokia ukko taas mäń koittelemmaa, ku ens kys: „joks sie veit?“ Ukko sano: „jo“. Ukko koitt: „mutt tässpäs tää o'.“ Ukko taas tempaś se kolmanne miehe kii ja alko lennättää. Siitt sokia ukko lähett emäntääsä kassomaa, mihi hää viep niitä. Emäntä mäń kassomaa ja käi pehiko taakse. Ukko ku paiskaś miehe jokkee, emäntä alko juosta pois. Ukko luul, jott ne juoksoot takasii kaikk ja tää raht ei lopu ensikää. Sillo hää tempaś emännä kii eikä joutant kassomaa, oliks se niitä miehii ja paiskaś jokkee senkii. Sillo pääś isäntä pahailkisest akastaa, mutt oľ yhtä terve ku ennekii.

10. Mite sulhane kissapojat söi.

(Jääskestä Laitilan kylästä).

Oľ hönttö poika — se mäń pyrkimää koťvävyks ja se otettiikii siihe siitt. Ku ruvettii häitä pitämää, ni morsiin sitt neuvvo häntä, njott „nyt ku ruvetaa syömää, ni mie ku nykäse jalallai sinnuu, ni herkii sillo pois“. Hää ei viel kerinnt panna ku yhe suupala suuhuusa, ni siin taloss oľ koirapenikka. Se sattu kävelemmää siell pöyvvä all. Se tallaśkii sulhase jalale. Sillo hää herkeś pois. Sitt käivät makkaamaa. Sulhane sanomaa morsiimellee: „minnuu ku oikee nälättää, mist mie saisi syyvväksei?“ Morsiin neuvvo häntä, njott „mää porstuvast syömää, siell o' kaapiss piiraita. Ota ja syö niitä“. Ja hää läks syömää. Siihe oľ sattunt kaapi pääle poikimaa kissa. Hää otti ja söi ne kissapojat ja sitt tuľ taas makkaamaa. Siitt hää oľ taas kylläine jo. Ni morsiin kys: „sait sie jo syyvväkseis?“ Hää vastaś: „sain — viiś söin, kuuvveis pääś karkuu“. Emäntä kuul sen ja kaľjaś: „sie sen vietävä söit mei kissapojat!“ „Oľ mitä oľ, mutt sinne ne mäńniit“. Sitt mie läksi pois enkä tiijjä, mite sen kans käi.

11. Savolaisii Pietarimatka.

(Jääskestä Laitilan kylästä).

Oľ enne savolaisii. Hyö mäńniit Pietarii, ni yhelle ukolle kauppias Pietariss tuumaś: „uh sie mulliturpa!“ Hää valitti sitt lahe jääll, ku takasii tuľliit, toisille, ett se nii hänelle sano. No ne toiset virkko, ett „miks et sie sanont hänelle takasii, ku hää siulle sano: „uh sie mulliturpa!“?“ No se läks takasii ja sano sille, ett „uh sie mulliturpa!“ ja jätt hevoseesa jäälle ja se oľ tiine tamma. No mutt nyt ku hää tulloo takasii, ni hää etempää näkköö, ett siell oľ seitsemä sutta, mutt hää luul, ett ne oľ seissemä varsaa, ku se oľ tiine tamma. Hää mäń takasii ja ost seitsemät suisset, mill sittoo ne varsat. Mutt ku hää tulloo takasii, ni ei siell oo tammaakaa jälell. Suvet oľ syöneet sen ja männeet matkaasa.

12. Taivaa laahtaŕ.

(Jääskestä Penttilän kylästä).

Se oľ eräs vanha ukko ja ämmä yhess torpass — salo syvämmess assuivat ja höill oľ lehmä ja lammas talluutta. Höill oľ tuuma sitt, njott lehmä myyvvä ja lammas jättää. No siihe aikaa ne laahtarit lähettiit maalle renkiisä ostelemmaa. Sitt hyö jättiit kyllää sana, njott jos lihamiehe renk tulloo, heill o' lehmä myyvvä. Ja kyläss ku ilmoitettii sille lihamiehe rengille, ett siell o' lehmä myyvvä, nii hää mäńkii sinne. Mutt nyt torpa ukko ei sattunt olemaakaa koton, mutt ämmä oľ, ku lihamies mäń. Ämmä sano, ett „kyll meill lehmä myyvvää, mutt mie en tiijjä hintaa, ku ukko eijj‿oo koton“. Sitt ämmä sano, ett „kyll sie saat viijjä — kyll ukko ottaa rahat, ottakoo hää sitt minkä verra tahtojaa. No ku mie anna siul tää silkkise kaulavaattee ja sie sitä näytät, ni kyll hää tuntoo, ett sie oot se mies, joka sen lehmä vei“. No ukko ku tuľ koťtii, ni ämmä sano, ett

„kyll mie lehmä möi, mutt em mie osannt hänest hintaa ottaa — mie anno hänelle miu silkkise kaulavaattee, jost sie häne tunnet“. Mutt ukko sano: „kyll se lehmä nyt mäń, mutt ehkä minä keino keksi“.

Ukko ott ja pań lampaan pienille käśkärrille ja rupeś sitä vyöräämää kaupunkii. No ukko työntää kärrii ja lammasta pitki kattuu ja tuumaa: „eikhä tuolt joku tule ja huikkaiś“ ja sattuu sama mies puoji ovelt näkemää ja tuumaś: „kyll se onkii just tuo sama ukko, jonka ämmält mie lehmä sai, ku viel saisi tuo lampaa“. No ku hää kuul sen, ni hää mäń lampaa kans koťtii ja mäń sinne uuvvellee ilma lampaata. Hää passaś sitt sen aja, ett millo se lihamies mäń pois kottuu, ett hää mäń sitt sen rouvva luo. Hää pań pitkä puuko kuppeelle ja punase paijja, niiku laahtarill ruukkaa olla.

Rouvva kyssyy: „mikä mies sie oot?“ Hää sano: „mie oon taivaa laahtaŕ“. „No miult kuoľ kolme poikaa — mitehä ne jaksaa siell?“ „No hyvihä ne siell jaksaat, mutt lihhaa ja rahhaa o' vähälaisest“. „Meijjä mies vei yhelt ämmält täss viime viikoll lehmä ilmaseks — jos sie ottasit viijjäkseis, ni mie lähettäsi sen Teijjä kans ja antasi rahhaa mukan“. No mutt hää kumminkii kys se rouvva, ett „mist sie sinne taivaasee määt?“ No se vastaś, ett „täss kaupunnin lähell ku on se korkia vuoŕ, nii mie mään sen vuore päält“. Ukko mäń sen vuore juurelle, köytti sen lehmä kii ja leikkaś hännä poikki ja otti pala kätteesä ja mäń se vuore päälle sen hännä kans. Nyt ku laahtaŕ tuľ koťtii, nii se rouvva kerto hänelle, ett hää lähetti se sama lehmä pojillee taivaa laahtari kans. Mutt se laahtaŕ kys kuitekii, ett „mist se sinne taivaasee männöö?“ Ku hää sai tietää, ni hää mäń katsomaa. Mutt ukko ku näk, ett siell joku kasseľ, ni hää rupeś huutamaa: „ota minnuu, ota minnuu“. No se laahtaŕ sano: „mitä sie hullu siin juoksentelet?“ No ukko vastaś, ett „taas mäń yks lehmä taivaase ja mie oisi mänt kans, mutt häntä käi poikki ja mie jäi tänne“. — No mitä sille —! Mikä oľ nii, se oľ nii ja ukko mäń lehmä ja rahhoi kans koťtii.

13. Ku emäntä rankaś miestää.

(Jääskestä Penttilän kylästä).

Matkustaja mäń talloo. Isäntä oľ penki all ja nyyhki siell ku itkevä ainakii ja emäntä mätt leipii uunii. Matkustaja hoksaś sen heť, mikä se oľ, ku isäntä oľ penki all ja emäntä mätt leipii uunii. „Meijjä maass ku emäntä kuritaa ukkojaa, ni ei se saa nyyhkiikää tuoll viisii“. „Kuule sen vietävä — vielä vai tyrskät — kui meijjä maall eletää!“ No se isäntä penki all sano sitt, ett „miehell on miehe luonto — jos ei se muuta voi, nii se tyrskää“.

14. Sormien riita.

(Jääski Kempilänjärvi).

Ensimäine sormi sano, ett „mie oon kaikista suuri, ku mie ensimäine oon“. Keskimäine sano, ett „miehä kaikista suuri oon, ku mie oon kaikista pitemp“ ja nimitö sano, ett „miehä oon kaikista suuri kans, ku mie oon nimetö“. Sakari vastaś, ett „miehä sitä oon, ku miull o' oikee ihmise nimikii nimen“. Mutt peukalo vastaś, ett „miehä se kaikist etevämp oon, ku mie vastaa yksi täll puole koko toise puole sormist“.

15. Tarkkakuulone ja tarkkanäköne.

(Jääski Kemppilänjärvi).

Toine mies jutteľ, ett „oot sie kui tarkka kuulemaa?“ No toine vastaś, ett „kuuliha mie, ku kirppu tuoss toiss yön nakers kynsijää miu jalallai“. No toine kysy sitt, njott „oot sie kui tarkka näköne?“ Ja toine sano, ett „näihä mie ku kärpäne nauro tuoll mei kirko harjall“.

16. Kui kaurajyväst sai yks kerruu-ukko puolet valtakuntaa.

(Jääski Kärättilän kylä).

Oĺ yks kerrääjäukko; hää pyys yhest talost kaks kaurajyvvää. Ne antoit — siitt hää mäń toisee talloo. Sano: „viekää nää miu kaurajyvväi kanahäkkii“. No ne veivät. Siitt aamusill hää sano: „tuokaa ne miu kaurajyvväi sielt pois“. Ne mäńniit ottamaa ja sannoit: „kanat o' ne syöneet“. Siitt hää mäń kolmantee talloo. Hää sai ne kanat häkist ja sano: „viekää nää miu kannai lammaslääwvää“. Ne veivät; aamusill hää tahto kanojaa pois, sano: „tuokaapas ne miu kannai sielt lääväst“. Siell oĺ äkäne pässi — hyö ku mäńniit ottamaa, ni se pässi oĺ pökäntkii ne kuolijaaks. Hää sano: „nyt mie en sovi muute, jos että anna sitä pässii“. Siitt hää mäń neljäntee talloo ja sano: „viekää tää miu pässii tuone tallii“. Ne veivät; siell oĺ äkäne tallorit. Se potkaśkii sen pässi kuolijaaks. Hää sano aamusill: „mänkääs ottamaa se miu pässi sielt tallist pois“. Ne mäńniit, ni orit oĺ potkaśtkii se kuolijaaks. Hää sano, jott „nyt mie en sovi muute, jos että anna sitä oritta“. No piťhä niihe antaa. Hää mäń siitt viijjentee talloo; siell oĺ vanha kuollt ämmä riihess. Hää sano: „viekää tää miu oŕrii sinne ämmä luo riihee“ — ni ne veivät. Siitt hää mäń yöll ja tappo se oŕrii ja pań verise kurika ämmä kättee. Siitt hää sano aamusill, jott „männääpäs ottamaa se orit sielt riihest pois“. Hyö ku mäńniit ottamaa, ni se orit oĺkii kuollt ja verine kurikka ämmä kääss. „Nyt mie en sovi muute, jos että anna tätä ämmää miule“. No mielellääh ne sen antoit. Siitt hää mäń kuninkaa hovvii ja ott sen ämmä selkähee ja huus avvaamaa ovvii. Hää huus monta kertaa, mutt eihä ne kuulleet. Siitt kuningas viimesell tuĺ ja potkaś äkäsest ove auk. Sillo hää rötkäytt se ämmä selästää lattialle ja sano kuninkaalle, jott „nyt sie tapoť tää miu ämmä, ku sie nii äkäsest potkaśt. Nyt mie en sovi muute, jos et anna puolet valtakuntaa“. Kuningas sano: „älä miesrukka virka mittää, ni mie anna siule puolet valtakuntaa“. Ni se käi nii kovvaa kostoo, ku kirvulaise lehmäosto.

17. Häätappoi.

(Jääski Kärättilän kylä).

Ku männää morsiinta hakemaa, puhemies sannoo perreemiehele: „hyvä ilta armas perreemies“.

Perreemies: „Jumal antakoo! Mistäs työ hyvät vieraat ootta kotosi?“

Puhemies: „Kotosi ollaa sielt, joss ei henkitetä eikä haasteta“.

Perr.: „Mihis työ siitt määttä?“

Puh.: „Sinne, miss ei seistä eikä käyvvä“.

Perr.: „Mitä työ läksittä?“

Puh.: „Tultii sitä tuoresta hetelmäpuuta ottamaa, mikä tuonno käytii merkissemässä“.

Perr.: „O-hoh — jopa jottaikkii, ko ootta kolhineet meijjä hetelmäpuihe merkkilöi!“

Puh.: „Ei — ei mutt myö pantii yhtee oksaa yks kirkas rengas merkiks. — Jos myö saatasii yösijjaa“.

Perr.: „Onha meill täss perettä isselläänäkii, että työ ennää sovi ja onks tei passii?“

Puh.: „Onha meill tää passi, tää viinanassi, joka tänne tassii. Täst saap maistaa vaaŕ sekä muoŕ, jätetää muile tyhjä kuoŕ“.

Siitt hyö rupijaatkii syömää ja juomaa.

18. Kuuskolkkane kota.

Kuuskolkkane kota, kuus keppii pijettii kussai kolkass siitte ja kuus nokkaa oĺ kussaikkii kepiss. Ja siitt oĺ kuus konttii kussaikkii kokass. Kuus kissaa oĺ kussai kontiss ja kuus poikaa oĺ kullai kissala.

19. Räätäl'.

(Jääskestä Laitilan kylästä).

Räätäl' ku ol' kelvoto opipojillee, ni opipojat tuumaś, jott kyll hyö viel kurittaatt mestarijjaa. Siitt tul' yks hullu herra antamaa vaatteemittaa. Sitä mestarii eijj ollt sillo kotonkaa ja hyö tuumaśt, jott nyt hyö kurittaa just sitä mestarijjaasa. Hyö sannoit, jott „nyt ku se rupijaa mittaa ottamaa, ni se o' nii pahakurine, jott se ku saap mita ottanee, ni se tahtoo lyyvvä ain, käyvvä kiin miehee — mutt pijä varul'lais". Herra kysy, jott mistäs hää tietäś, jott millo se rupijaa lyömää. Sällit sannoit, jott „se ku saap mita ottanee, ni sillo ku se alkaa lyyvvä nyrkkii pöytää, ni sillo se koht jo lyöp". Herra sano, jott kyll hää pittää varul'laase. — Siitt tul' mestar' kot'tii ja käi ottamaa mittaa ja ottikii vaatteemita. Siitt ku sai vaatteihe mita ottanee, käi leikkaamaa. Alko lyyvvä kulakall pöytää — saksii essimää, ett misspäi ne heläjäät. Sillo herra tempaśkii mestarii niskast kii ja sano: „ethä minnuu lyö, niiku muita ihmisii oot lyönt" ja antokii oikee aika käät mestarille. Siitt myö jälestpäi naurettii, ett „sait sie korvettava nyt luilleis, meitä ain jälestpäi kut'saat!" Siitt mie jo läksikii pois.

20. Rekilaulu.

(Jääski Kärättilän kylä).

Turu linna vanha kirkko se kankahalle kaatu,
Käypkös susta, vanha hellu, suremine laatuu?
Turu linna kirko alla asu valaskala,
Ei mikkää oo ni vaikija ku se rakkaute vala!
Aijjai-jai ku janottaa ja pitäś saaha saijjuu,
Tänä iltan pitäś saaha oma hellu haijjuu!
Aijjai-jai ku nukuttaa ja pitäś saaha unta,
Tänä iltan pitäś saaha omituine kulta!
En ole pappani ainoa poika, on meitä veljiä muita,
En minä huoli tään kylän likkoja, ne o' törösuita.

Eij ole heila naapurissa, vaikka ne ämmät luulee,
Matka o' pitkä välillä ja humiseva tuuli.
Eij ole likellä heilaripeli — kuus o' penikulmaa,
Kauvva viipyy välillä aikaa, matka o' pitkä ja julma.
Jos en vissiin tietäisi, että heilani makaa yksin,
Kyllähän ne penikulmat tuliś kuljetuksi.
Eikä se kävele pojan heila tään kylän tanhuvilla,
Eikä se ole tämän kirkon kellon kuuluvilla.
Syksyn pitkillä pimiöillä öillä pohjan tähti loistaa,
Nuor on vielä pojan heila — kuuvvennellatoista.
Kui olen kerran laulaja, ni laulamast en lakkaa,
Kui ringist etsin ystäväni kaunihin ja rakkaan.
Ei missään kasva nii kauniita kukkii ku siellä yrttitarhass,
Nättijä likkoja maalimass niitä on nii ani harvass.
Ei missään kasva nii kauniita kukkii ku siellä paratiississ,
Eihä nuita huonoja likkoja halatakkaa viissiś.
Muille annan rukkaset ja sulle kukkaranssi,
Jos sä tulet rakas kulta minu kanssai tanssii.
Vartu sä likka sen verra aikaa ku pääskyne räystähällä,
Pappa ja mamma ku maata männöö, ni ole sinä ylähällä.
Mistä se saataan hevone, joka hilsujen eteen pannaan,
Pappa vanha kotona ja hevośta ei anna!
Seitsemän satan linjaarikärrit ja tuhanne marka orrii —
Eihän noilla kaikkia likkoja lennätellä sovi.
Seitsemän sataa tarjottu on siitä silkkimustastani,
Jos en sillä tuhatta saa, ni vetelen hellujani.
Voi kuinka nuorena poika o' joutuna ruunu vallan alle,
Ku rauvvasta hevone, malmista rattaat, ku ajetaan asemalle.

21. Sissääpääsö-luvut. *)

(Jääskestä Laitilan kylästä).

Poika: No hyvä ilta kyllää —
Vieläks tyttölöi saap aijjaa yllää

*) Päästäkseen yöjalassa ollessaan tytön makuuhuoneeseen täytyy pojan suorittaa tytön kanssa tämä dialoogi.

Ja nousootiks ne tytöt yllää
Vai pittääks männä ajamaa toise kylä tyttöi yllää?
Ku myö ollaa kulett suota sekö salloo
Ja yhyttii tähä tyttösee talloo!
Kuulooks tätä kukkaa, ku mie tähä seinää mukkaa
Ja onks tääll huonees huokujii ja majass makkaajii?
Tääll seinä takan on seisojii ja hakkaajii.
Ko mie seiso nakkaa ja haasta hakkaa
Enkä tiijjä, kuka siell huoneess makkaa!
Mutt olkoo häness ukkoloi tahi ämmii,
Oha niilläi puhe suus lämmi!
Saavatha nekkii haastaa —
Ei maata raastaa!
Eihä täst unest saa kekkoo
Eikä lumest lekkoo (liekkiä).
Saavatha nekkii sannoo puhheita ku pärreitä,
Olkoot hyö vaikk kui ärreitä:
Tuma taikka tämä,
Olkoo hää vaikk minkalaine puhheekämä.
Tai sannoo sana,
Olkoo hää kaksjalkane ku kana.
Mutt eiks tää ikkää kuulu sinne tyttölöi sänkyy,
Ku tää seinä soip ja ränkyy!
Ko tää seinä soip ja heläjää,
Ni onks siell huoneess yhtää eläjää!
Kuulettaks työ tätä kupinaa
Vai pittääks teil essii suurempaa supinaa!
No kumma ja kaikk,
Ku ei haasteta vaikk!
No onks ne tytöt nousseet nii korkiaa raatii,
Nott niihe ei maksa seinä taakse pojille laatii
Vai pańniit ne tytöt sen illall nii pirkkaa,
Nott ei tuumaa tänä yön pojille mittää virkkaa?
Mie lyö tähä seinää, nii kauvva ku tää seinä kestää,
Jos että työ ala puhheell estää.
No mite se o' se tyttölöi miele suka ja muka
Vai kieltää se haastamast kuka?

Vai on siell vieress viihyttäjä,
Kuppeess kutkuttaja
Vai kiele kiipitäjä
Ja suu sulkija?
Tyttö: On! — tai — Ei!
Poika: Vai on se toise mamma poika siell korkiampaa rottuu,
Joka o' lähtent aikasempaa kottuu!
Ja hää o' siell
Ja myö pyritää sinne häne tiell.
No mitäs työ oikee luuletta,
Ku työ puhhee kuuletta?
Tyttö: No ku nukuttaa!
Poika: Käärikää se uń keräle
Ja viskatkaa sängy peräle!
No joks työ nyt ootta oikee ilmissäänä
Vai vie! ne unekirput kihajaat tei silmissäänä?
Tyttö: Jo.
Poika: No kääntäkää nyt kylkii
Ja alkakaa puhheita tänne seinä taakse hylkii.
No virkattaks työ sitä,
Jos mie teilt kysy mitä?
Tyttö: No mitä?
Poika: Vieläks tähä tei huoneesee saap pyrkii
Ja seinile sylkii?
Tyttö: Eihä siihe mikä kiellä!
Poika: No vieläks siit pyrkimisest o' laskemisele mitä appuu?
Tyttö: En tiijjä kui hää senkii kans käynöö!
Poika: Laskekaaha nyt kerra kesäss,
Ens kerra elläissäi.
Tyttö: Ei myö hirvitä laskii,
Njott silta liikkuu,
Lauta kiikkuu,
Pappa kuuloo, mamma näkköö, ni hyö ovat vihaśt.
Poika: Myö tullaa nii sievää ja harvaa,
Jott'ei vanhat kuule eikä arvaa.

Ja tullaa nii sievää ja siistii,
Jott'ei meist kukkaa nää mittää viistii.
Laskekaa nyt sukkelaa ja syssyy,
Jott'ei tarvisse monta kertaa kyssyy.
Ku tää yö o' lyhyt ja kaita,
Jott'eijj͡oo tähteen ku toine laita.
Vähä aikaa ku pittää,
Siitt eijj͡oo ennää tähteen sittää.

Tyttö: Ei myö hirvitä laskii.

Poika: Laskekaa sukkelaa ja sähäkkää,
Jott'ei sitä kerkii kukkaa nähäkkää.

Tyttö: Onks teitä kui paljo?

Poika: joko: Ei meitä oo ku kaks poika jurkkaa,
Mahtuutha nää vaikk ovesuu-nurkkaa.
tai: Sata suurii, viiskymment pienii,
Kakskymment viiś keskikertasii.
Suuremmat ku lasetta sissää,
Ni pienemmät jäävät vahtimaa issää.

Tyttö: Ei meill ookkaa sitä muotii,
Jott laskii poikii tyttöpuotii,
Eikä sitä tappaa,
Jott poikii huoneihi lappaa.

Poika: Ei myö tei rauhajaana rikota
Eikä tei rehellisyyttäänä räńsätä.
Ei panna seinii selkäheenä
Eikä kattoo kainaloheena
Eikä sänkyy säkkiheenä
Eikä orsii olalleena.

Tyttö: Vaikk työ että paa, ni eihä myö mite lasetakkaa, ku pantii muot kirstuu, kirstu lukkoo ja avvain häviś!

Poika: Mänkää työ sielt sukkelalt suoraa,
Myö männää täält vikkelält väärää,
Jos myö siitt jouvvuttaśkii yhtee määrää!

Tyttö: Tääll o' nii pimijä ku terva,
Njott ei nää minkää verra.

Poika: Kuha alatta hivvuu pitki seinä sivvuu
Sitä oksikkaista ovvii koht

Vetämää sitä rautaa,
Joka ovess kulkoo poiki lautaa,
Ja sitä säppii —
Eikä se paljo väsytä teijjä näppii!

Tyttö: Ei hää tunne, eihä hää mite lase, sanoo tyttö.

Poika: Kuha kuletta tänne ove suntii,
Jos siitt alettaś tääll toine toiseena tuntii.

Tyttö inttää vastaa.

Poika: Laskekaaha tule tekkoo, tupaka pannoo!
Myö pannaa tupakkaa piippuu
Ja annetaa huulii liikkuu.
Tääll nii tuuloo ja hollaa!
Vaikk mänköö mihi sollaa,
Ni ain o' huono olla.
Tääll pakkane palentaa kenkii
Ja vilu riitelöö henkii
Eikä oo vara tähä työhö ottaa renkii.
Ja tääll nii sattaa sapajaa,
Jott katto rapajaa.
Ja tääll o' nii hallaa,
Jott tahtoot jalat alt pallaa.

Tyttö: Vai nii huono siell o' olla!
Jos siitt pitänöö laskii huoneesee.

II. KIELIOPILLINEN OSA.

I. Yleissilmäys lauseen pääosiin.

Subjekti ja predikaatti.

1 §. Kokonaissubjekti tavataan joskus kieltolauseissa, joissa on predikaattina olemassa olemista merkitsevä *olla* verbi ja joissa sen tähden odottaisi osasubjektia. Esm. *Jos ei Ieva ja Aatam oiś langenneet, ni ei meilkää oiś tämmöne köyhyys. Ei siit oo pitkä aika, ku se rupeś juomaa. Eihä siin taijja olla tynnörialuskaa.* Samoin: *Eihä täll Annill mikä oiś ollt.*

2 §. Kielto- ja kysymyslauseissa, joissa predikaattina on *olla*, *tulla*, *kuuluu* j. n. e., on osasubjekti täällä tavallisempi kuin kirjakielessä. Lauseilla on joskus epäilevä merkitys. Esm. kieltävissä lauseissa: *Ei sitä kuulunt ollee kotonkaa. Jos ei sitä ollt mukan —! Sitä mestarii eijj ollt sillo kotonkaa. Eikä sitä tullt koko päiväss kottii.* Kysyvissä lauseissa: *Tuliks sitä kirkolle ensikää? Onks Mattii kuulunt tääll?* Samoin: *Tokha vaa lie tullt kahtasattaa kuhilasta!*

3 §. Relatiivilauseen kokonaissubjekti on joskus partitiivissa. Esm. *Otti kaikk kullat ja hopijat, mitä siell oľ. Ott sielt kullat ja hopijat, mitä siell oľ. Siit saavat polttaa, mitä siin rahvast on* (J. L.).

4 §. Kvantitaattisubstantiivia *verta* käytetään, kun se on kokonaissubjektina, rinnan kahdella tavalla, joko nominatiivissa tai genetiivin kaltaisessa muodossa (instruktiivissa). Esm. nominatiivissa: *Miull o' justii sen verta.*

Sen verta miull oiś tarviskii —. Esm. genetiivin kaltaisessa muodossa: *On siell viel sen verra heinää. Virsta verra täst justii on. Kyll siell ain sen verra on.*

Muist. Kvantitaattiadjektiiveista *vähä, paljo* ja *iso* ei voi tämän murteen kannalta kysymyksenä olevassa suhteessa mitään esimerkkien kautta todistaa, koska ne sekä nominatiivissa että n. k. *n*-päätteisessä muodossa, joka nimi vähemmin soveltuu esitettävälle murteelle, ovat muodoltaan samanlaisia. Kuitenkin näyttää kielitunne pitävän niitä tuota *n*-päätteistä muotoa vastaavina.

5 §. Predikaatti, joka kirjakielessä jää subjektittomaksi, saa muodollisen subjektin *se* seuraavissa tapauksissa:

a) usein kun se on persoonaton verbi nk. *pittää, tarvissoo, tulloo, käyp* j. n. e. Esm. *Se pitäś siitt justii laittaa. Se pittää kumartaa korjast herraa. No se pittää nyt aijjaa, jott myö nähhää. Se oikee pitäśkii tehhä kolot. Siithä se käyp huonost. Kyll se siks nyt tulloo.*

b) usein kun se on persoonaton tunnetta tai luonnonilmiötä ilmoittava tai predikaatintäytteellä varustettu persoonattomasti käytetty *olla* verbi. Esm. *Ei se oo satant nii tässä syyskuussa. Kyll se kovast jyräj, mutt ei se sentakkee satant. Mutt ain se vaa tuuloo. Eile se sato kaike päivää. Yhä se kivistää nuita hampaita. Se o' nii julmast kylmä. Ai ku se o' tääll kaunista oikee. Kyll se o' siell kauniimpaa.*

1 Muist. Kerran kuulin persoonattoman kausatiiviverbin subjektilla järjestetyksi lauseessa: *Ne o' (hampaat) nääs pakottant, jott niitä ei paljo ookkaa.* Tässä on tietysti *pakottaa* verbi muuttunut tavalliseksi intransitiiviverbiksi, samanlaiseksi kuin esm. *särkyä, murtua* j. e. p.

2 Muist. *Se* pronominia vastaa *a*- ja *b*-kohdissa *hää* sana, jos lause on kysyväinen tai merkitykseltään epäilevä. Esm. *En tiijjä kui hää senkii kans käynöö. Millo hää taas ruvennookii satamaa? Ei tiijjä, vaikk hää huomen sataśkii.* Kts. 139 §.

c) usein kun se on predikaatintäytteellä tai adverbiaalilla varustettu persoonattomasti käytetty verbi, jonka todellisena subjektina on joko infinitiivi tai kokonainen lause. Esm. *Niihä se oľliikkii, jott hää kevväill ain juoksenteľ ympäŕ rantoi. No kyllhä se eijj‿oo lust sieläkää olla.*

d) joskus, kun se on yksikön kolmannessa persoonassa persoonattomasti käytetty intransitiiviverbi. Esm. *Iha siemen kattoo jos se männöö, ni siitthä se käyp huonost. Kyll se hyvä tulloo täst.*

Muist. Sukua *d*-kohdassa esitetylle muodolliselle subjektille on persoonattomasti käytetyn monikon kolmannen persoonan ohella oleva *ne*. Esm. *Kyllhä ne vähä joutaat nyt kertomaa.* Kts. 168 §.

Yleinen muistutus. Muodollista subjektia *se* näkyy käytettävän ylimalkaan silloin, kun lausuttavalle ajatukselle tahdotaan antaa suurempaa painoa. Näin ollen on se hyvin läheistä sukua 146 §:ssä esitetylle *se* sanan käytännölle.

6 §. Kun subjektina on yksiköllinen kollektiivisana, seuraa sitä predikaatti joskus monikollisena. Tällöin on kollektiivisana varustettu tavallisesti monikollisella artikkelilla *ne*. Samoin liittyy artibuutti kollektiivisanaan joskus monikollisena. Esm. *Ne taipuit iha ne taloväk niihe mukasiks haastamaa. Eihä ne taloväkkää sitä tienneet.* Vertaa näihin: *Myö ku kylvettii, ni siitt hyö vast oma pere tuľliit kylpemää. — Mie ku käi Ollikahoviss, ni siin nii korkia-arvoset herrasväk ku ovat, ne miu kansai jutteliit.*

7 §. Loogillisuuden pakosta on predikaatti ajateltu monikolliseksi, vaikka varsinaisen — muodollisen subjektin täytyisi olla yksiköllisen, lauseissa semmoisissa kuin: *Myö Ovaska kans mäntii* (= minä menin) *sinne lammille. Mie mäni sinne Laurile ja arentmummo kans tarinoitii. Myö Vesterise kans mäntii ja kylvettii. Hää sano, ett „mie varasta“ ja papp, ettei hää varasta — hyö löivät sitt papi kans veo. Siitt hyö läksiit* (sulhanen morsiamineen) *se mor-*

siimise kans sinne appelaa kestii. — Samoin: *Ei myö oo tuo kans riijjelt, mutt akkoneeha ne* (mies akkoneen) *jamajaat aliommaa.*

Muist. Joskus on predikaatti monikollinen, vaikka subjektina on laskusana. Esm. *Kaks turkulaista ku haastaat keskenää — a et ymmärrä.*

8 §. Kun persoona, jota kohtelijaisuudella puhutellaan tai josta kunnioituksella puhutaan, on subjektina, asetetaan predikaatti

a) joskus monikkoon, jos persoonaa merkitsevä subjekti on arvonimi tai muu puheena olevan henkilön nimitys. Esm. *Miss seurakunnass nyt ovat* (pastori)? *Kyll se oľkii hyvä, ku ei nuoŕ herra tahtoneet. Vastha Hyö* (rouva) *näkkiit, ku nuoŕ herra olivat ikkuna eess. Miss Hiltuŕ nyt ovat?* — Väliin tällöinkin käytetään subjektin ohella monikollista artikkelia *ne.* Esm. *Miss ast ne mamma nyt assuut?* — Tämmöinen puhuttelutapa on varmaankin venäjän kielestä opittua.

b) aina monikkoon, jos se on verbin yksinkertainen tempori ja persoonaa merkitsevä subjekti yhtä henkilöä tarkoittava *Työ.* Esm. *Vielähä Työ olitta tääll sillo. Vai siell Työ olitta yynää.* — Samoin on predikaatti useimmiten monikollinen, vaikka se onkin verbin yhdistetty tempori, jossa liitto-osina on joko apuverbi tai kieltoverbi ja pääverbin partisiippi. Esm. *Oottaha Työ käyneet muiss kyliss ja. Joks Työ ootta kouluu monta vuotta käyneet? Oottaks Työ käyneet Viipuriss nyt? Työ ootta olleet kessää tääll. Työ että löytäneetkää. Ku Työ nyt että nii likelt sielt männeet.* — Harvoin on partisiippi yksikköllinen. Esm. *Oottaha Työ jo kassont sitä. Ettäks Työ oo käynt kassomass sitä rakennusta?*

c) useimmiten monikkoon, jos persoonaa merkitsevä subjekti on yhtä henkilöä tarkoittava *Hyö.* Esm. *Miss Hyö nyt ovat? Vai siell Hyö ovat. Joks Hyö siitt männöötkii myötämöisi? Tietäätpäs Hyö senkii. No hyyrykartanossha Hyö siell assuit! Ajatteli: „jos Hyö siitt eivät juo saijjuu". Eipäs Hyökää oo ottaneet rouvvaa vielää.* — Predikaatin kuulin yksiköllisenä lauseessa: *Joks Hyö on vakituisen inssinyörin?*

9 §. Ylimalkaan noudattaa predikaatti monikon kolmatta persoonaa olevan nominatiivisubjektin lukua. Esm. *Emännät riitelööt ja väľlii tappelootkii, ku niitä muńnii jakkaat. Kentraalit tuľliit arvaamaa ja arvasiit. Hyö mäńniit uimaa. Siitt ku hyö oľliit kestaineet, syöneet, juoneet, tuľ iltahämärä.*

Monikon kolmatta persoonaa olevaa nominatiivisubjektia seuraa predikaatti kuitenkin yksikössä

a) usein, jos se on yksinkertainen tempori. Esm. *Ne sannoo, ett'ei — —. Hyö sen tynnöri pań sinne. Siitte hyö ku mäń vähä matkaa —. Ja hyö lupaśkii sen hänelle. Mutt oľha hänellkii ystävii, kutka virkko. Kattein kyssyy laivalt: „jok o' kaikk?" Priljantkivet oľ kengä pääll. Täss nää nyt on. No ne toiset virkko. Mitehä ne jaksaa siell. Opipojat tuumaś, jott kyll hyö kurittaat. Kyllähän ne penikulmat tuliś kuljetuksi.*

b) usein apu- tai kieltoverbiltään, kun se on verbin yhdistetty tempori. Esm. *Suvet oľ syöneet sen. Hyö oiś vieneet sen vallesmannii. Hyö eijj‿oo tääll. Hyö ei virkkaneet meilekää. Viimestä hyö ei kerinneetkää panna śilla ala. Jos ei Ieva ja Aatam oiś langenneet — —.*

c) harvoin partisiipiltaankin, jos se on verbin yhdistetty tempori. Esm. *Mei pojat oiś uint maale.*

10 §. Monikon ensimäistä persoonaa olevaa nominatiivisubjektia ei predikaatti koskaan seuraa monikon ensimäisessä persoonassa, koska tämä *-mme* päätteinen muoto murteesta puuttuu. Sen asemesta käytetään n. k. passiivia

a) aina, kun predikaatti on joko verbin yksinkertainen tempori tai sitä vastaava kielteinen muoto. Esm. *Kyllhä myö konsti pijetää. Myö tullaa nii sievää ja harvaa —. Myö pannaa tupakkaa piippuu. No myö tuumattii, jott „mikäs nyt konstiks pannaa?" Siitt myö jo lähettii karkuu. Myö syötii niitä jo niinikkää. Myö senku kerittii*

saaha tuľ sammuksii. Myö pantii yhtee oksaa. Jos myö saatasii yösijjaa. — Ei myö hirvitä laskii. Ei myö tei rauhajaana rikota. Eikä myö mite lasetakkaa, ku pantii muot kirstuu. Ei myö saatu mittää. — Monik. ensimäisen persoonan pronomini voi merkitystä muuttamatta jäädä pois. Esm. *Siitt lähettii Pietarist tulemaa pois. Mäntii kassomaa, mikä Hileprannil tuľ. Ei panna seinii selkäheenä.*

b) harvoin, jos predikaatti on verbin myönteinen yhdistetty tempori, mutta useammin, jos se on mainittua yhdistettyä temporia vastaava kielteinen muoto. Esm. *Myö o' oltu jo kirkoss. Myö o' hakattu puita. Myö oľ kynnett jo pelto, ku hyö tuľliit. — Myö eijj‿oo sanott sitä. Ei myö oiś tultu kuitekaa. Ei myö ollt lyöt häntä. Myö eijj‿oo tahott häntä pettää. Eikä myö nyt oo missää käytykää.*

b-kohdassa selitetyissä tapauksissa käytetään useimmiten predikaattina yhdistettyä temporia, jonka passiivinen apuverbi yhteydessä pass. II partisiipin yksikön nominatiivin kanssa muodostaa. Esm. *Myö ollaa kävelty tääll tei niityll. Myö ollaa oltu jo heinäll. Joha myö ollaa siks pärreet kiskottu. Myö oltii justii tult niitylt, ku Työ meile tulitta. — Ei myö olla kellekää virkett. Ei myö oltu pääst viel riihellekkää —. Ku myö ollau kulett suota sekä salloo ja nyt yhyttii tähä tyttösee talloo.* — Tässäkin tapauksessa ja b-kohdan jälkimäisessä osassa voi pronomini merkitystä muuttamatta jäädä pois. Esm. *Kyll sielläikkii ollaa käyt jo. Eijj‿olla tänä aamun viel käyt messäss. Eijj‿oo hankittu viel lehmää isselleenä.*

Muist. Lönnbohm'in murteistutkimuksesta „Jäästen, Kirvun ja osittain Rautjärven ja Ruokolahden pitäjien kielimurteesta", löysin lauseen: *Mitä varte myö tänne ollaa tulleet.* Tällä tavoin passiivisen apuverbin ohella käytettyä monikollista akt. II partisiippia en ole huomannut tutkimassani murteessa.

11 §. Persoonattoman muodon imperfektin huomasin monikon kolmatta persoonaa olevan nominatiivisubjektin predikaattina lauseessa: *Siitt hyö siin oltii ja riiteliit* (K.).

12 §. Tämän ohella voi mainita, että persoonattoman muodon temporeita käytetään predikaatteina kohtelijaasti puhutellulle persoonalle, kun persoonaa merkitsevä subjekti on poisheitetty. Ne vastaavat siis yhdestä henkilöstä käytetyn *Työ* pronominin predikaattia. Esm. *Mihi nyt lähetää mänemää? Pappilastaks nyt tullaa? Missäs nyt käytii —?*

13 §. Imperatiivin monikon ensimäinen persoona puuttuu ja sen asemesta käytetään persoonattoman muodon ind. preesensiä. Esm. *Lähetää leheksee. Tehhää heinist silta lao ettee. Lähetää kahtee pekkoo. Männää riihee. Vaihetaa hevosii. Kassotaaha, mitä tuoll vaiss o'. Pannaa nuuskuu hannaa ja pietää paŕ makiaa sannaa. — Lähtii* verbin preesensin asemesta käytetään joskus imperfektiä. Esm. *„Lähettiiks pois!" „Lähettii vaa". Lähettii nyt siitt, jos kerta lähetää.*

14 §. Predikaattiverbi lausutaan kaksinkertaisena, kun tahdotaan ikäänkuin lausumisella osottaa sillä ilmaistun teon laatua, sen vähitellen tapahtuvaa, keskeytymätöntä edistymistä. Esm. *Ne ku pyrkiit, pyrkiit, ni ennoi sano: „mitä työ tahotta?" Se alko vähittäi vaa sitä eistää ja eistää, ku vei siitt nöö kerrassaa pois. Se alko hiuka vaa hämärtää ja hämärtää. — — ja siköli alko hivuttaa ja hivuttaa.*

Predikaatintäyte.

15 §. Predikaatintäytteen totaalisuus ja partsiaalisuus, subjektiivisuus ja objektiivisuus noudattaa ylimalkaan samoja sääntöjä kuin kirjakielessä. Tätä todistakoot seuraavat esimerkit:

I. Predikaatintäyte on totaalinen *a*) subjektiivinen: *Hää o' mies jos kuka. Papp oľ ahkera linnustaja —. Minu kultani kaunis on, se on ku Herra enkeli. Jos mie sinu huolisi, ni oisi ukko raiska. Sie oot pien ja nuoŕ. Nyt o' heinät huokijat. Hyvähä se tuľ se lusikka. — b*) objektiivinen: *No kyll hää tek sen kapa koko saavi. No semmose*

piru mie sain nyt sen rengi. — Hää tek se paijja liijja piene. Ihmeest se tek nää kärrit komijat. Mei isä tekköö nii pitkä se kirvesvarre. Se rakennus tehhää kolmikertane. Se ois pitänt tehhä neljäsyline. Se tekköö ain pienet kengät. Kass ku se tek tuo pyssypää sorja! Hää hakkaś ne aijjaseipäät viiś sylisii. Huonot se anto nää rukkiit. Pyörijä se sai tuo pallo (sai tehdyksi pallon pyöreän).

II. Predikaatin täyte on partsiaalinen: *a*) substantiivinen — *α*) subjektiivinen: *Yksii Nikkarissiiha ne o'. Nää talot o' toista numeroo. Ol' nii suur, njott se ol' yhtä numeroo kaikk. Mei talo o' sitä kantaa justii — mutt eŕ talloo ol'liit kaikk. Pekko o' viel Jääskeläisii. Yhtä Jääskiihä tää enne ol'. Hyvin on pienempii miehii. Kose Pekkoha se ol' sellaisii nuorii miehii. — Niipäs hää o' sitä laatuu eläjää. Sillo ne ol' oma tekkoo vaatteet. Se eijj‿oo mittää semmośta hengellistä lehtii. Tää o' hyvi sievää miestä. Vai on se toise mamma poika siell korkiampaa rottuu. Meill oiś ja nuoraa, joka o' semmośta touvvii. Oha meill yks pelto savikkookii. Tää leipä tul'kii hyvvää leipää. — β*) objektiivinen: *Se Pieppoś-ukko anto 400 ruplaa väl'lii väl'rahhoi. Se anto ne kaikk kaksmarkkasii.*

b) adjektiivinen — *α*) subjektiivinen: *Kyllhä meikii herne kasvaa pitkää. Kasvoit suurii ja pulskii. Ahvenii läks näi levveitä ja haukii läks näi pitkii. Kyll ne o' nii selvii jokkaine. Kolmatta kyynärää ol'liit pitkii. Siellhä ne o' hyvi veiterii haastamaa. No onha se topraa. No ku sie iltasill oot siitt sellaśta virkkuu. Se ol' nii ihmeest harvaa. — Tää putro tul'kii hyvvää. — β*) objektiivinen: *Hää sahaś nää lankut hienoi. Hää tekköö kaikk hyvvää, mingä hää tekköö. — Se antaa ain tavara hyvvää.*

Muist. Omituinen on partsiaalisen predikaatintäytteen käyttäminen lauseissa, jotka esittävät subjektin joko kerskailevana tai muutoin etevänä. Esm. *Kass ku Matt o poikaa. Ai ku hää o' herraa. Miestä se hääkii o'. — Se oiś poikaa pakkasessa tuo tuul. Kyll se enklantilaine merell o' poikaa.*

Vaikka predikaatintäyte, kuten esimerkeistä näkyy, ylimalkaan noudattaa kirjakielen sääntöjä, tavataan kuitenkin joskus totaalinen predikaatintäyte, missä odottaisi partsiaalista. Esm. *Työ ootta naise vaatteiss ja naiset. Ne o' hyvi haastavat ihmiset ne rouvva sekä pastoŕ. Tanska keisaŕ sano: „ai — ne o' olleet rosmot!"*

Jos subjektina on infinitiivi tai kokonainen lause, on predikaatintäyte melkein aina nominatiivissa. Esm. *No kyll se eijj‿oo lust sieläkää olla. Se oiś nii mahoto ruveta maallista lorruu lasettelemmaa. Kyll siell Helsingiss o' kallis olla. Siell o' nii huono ellää. Kyll tääll o' paljo paremp olla. Miust ol' nii kiusalline käyvvä siell työss. Siint o' nii huono männä alas. — Sehä kumma ol', ku hää pysy siin paikass. Ihme se ol' jokkaisest, ku hää siin ol'. Se ol' meinink, jott lähtii täst Viipurii. Se ol' tuuma, jott pantaś koukut vettee. Se ol' synt, jott pappii valittii. Miu o' nii harmiin, jott mie en saant tänne kettää herraa.* — Partitiivissa olevan predikaatintäytteen kuulin vain lauseessa: *Helppooha se o' siu haastaa.*

16 §. Yhdestä henkilöstä käytetyn *Työ* pronominin kuulin predikaatin täytteenä käytetyksi lauseessa: *Se näytti etempää, njott justii niiku oiś ollt Työ.*

17 §. Totaalinen predikaatintäyte noudattaa pääsanansa lukua. Esm. *Nää ovatkii komijat. Ai ku se anto nää sahhookset helpot.* — Predikaatintäyte, joka on määräyksenä yhdestä henkilöstä käytetyille *Työ, Hyö* sanoille, on aina yksiköllinen, jos se on substantiivi ja useimmiten, jos se on adjektiivi. Esm. *Työ oottakii paljo veiterämp mies. No että Työ oo millokaa hättäine. Hyö ovat viel iha riski mies. Ihka vaurasha Hyö viel ovat.* — Adjektiivinen predikaatintäyte on monikollinen: *Ettäks Työ oiś hyvät ja kiruttasitta tää kuiti. Hyö ovat hyvi pulskat näöltää.*

Partsiaalinen predikaatintäyte noudattaa ylimalkaan myöskin pääsanansa lukua. Esm. *No onha se topraa. Toise kylä harakat o' samallaisii justii.* — Kuitenkin voi partsiaalinen predikaatintäyte tehdä poikkeuksen tästä säännöstä aina kulloinkin pääsanan käsitteellisen vaatimuksen mukaan.

Esm. *Kose Pekkoha se oľ sellasii nuorii miehii. Pekko o' viel Jääskeläisii. Hyvin on pienempii michii. — Nää talot o' toista numeroo. Eri talloo olliit kaikk. Sillo ne oľ oma tekkoo kaikk vaatteet. — Mie sai tää kuli hyvvii jauhoi.*

Objekti.

Objektin sukuiset määräykset.

18 §. Melkein poikkeuksetta noudattaa murre kirjakielen sääntöjä, mikäli tulee kokonaisobjektin joko nominatiivin tai genetiivin kaltaisen muodon käyttämiseen.

I. Objekti on genetiivin kaltainen. Esm. *Hää pilkko siitt se verkapanko hyvi pieniks palasiks. Tappakoo häne, ku tahtoo. Ain mie täämmöse veisse ossaa takkoo.*

II. Objekti on nominatiivin kaltainen, kun se kuuluu *a*) imperatiivin toiseen tai monikon ensimäiseen persoonaan, jona aina käytetään persoonatonta muotoa. Esm. *Tuos miu veissei tänne. Annas miulekii palane. Kattein sano: „lykätkää laiva merele". Tuokaa puuta leipää. Se toine uijja sano, jott „heitetää vaatteet ja nuttu pois". Pistetääpäs tää poika tuone kuoppaa. — b*) monikon ensimäiseen persoonaan tai persoonattomaan muotoon. Esm. *Myö annettii hänele se olkkupo. Myö oltii jo tää niitty tehty, enneku hyö alottiit heinäteo. Ei myö saatu ku puuta. Kyll myö nyt se jo viimestettii. — Se taijjettii toisinaa raakata. Saman vuon tehtii tää mei uus tupa. Sillo täss tehtii ja pijettii moń tuuma. — c*) „infinitiiviin, joka on persoonattoman predikaatin subjektina tai on subjektin määräyksenä". Esm. *Pelman pittää rangašta. Miu pittää issei selittää se asija. Pitäš panna tuľ tuoho lamppuu. Tei pittää kassoo se mitta paremmi. Maksakoo mitä tahtojaa, mutt sen pittää se saama. Oľ se valta miullaikkii kulettaa oma lapsei sitä kassomaa. — d*) „infinitiiviin, kun lauseen predikaattiverbi on semmoisessa muodossa, jossa se itse saisi objektinsa päätteettömään muotoon".

Esm. *Mää ottamaa se viitake sielt lao nurkast. Koittakaapas hakata tää röykkiö vähä pienempii. Männääs ottoo messäst ne lehekset ja se lehttukku. Myö taas osataa tehhä se kuvallinekii, ku tahotaa. Ne sannoit, jott sille luvattii antaa oikei hyvä palkka. Pitänöö täst miukii lähtii lopettammaa se urakkai. Ni siitt hää sano jo sillo iltasill, jott „aamull pittää käyvvä leikkaamaa jo pitkä paltto verast".*

19 §. Personaalipronominien akkusaatiivina, joka on muunlaisen persoonallisen predikaattiverbin tai sen määräyksen kokonaisobjektina kuin imperatiivin 1:sen tai 2:sen persoonan, käyttää murre sekaisin joko *t*-päätteistä tai genetiivin kaltaista muotoa, joista jälkimäinen on kuitenkin tavallisempi. Muissa tapauksissa on kokonaisobjekti sitävastoin useimmiten nominatiivin kaltainen, joskus *t*-päätteinen. Esm. *Jos tulet, ni ne syövät siut. Kyllhä mie vien siut taivaihe. Se suutaŕ pistää siut avantoo. Ota hänet jos tahot. — Hyö oišt saaneetkii miu pettää. Ku tulet kartanolle, ni ne syövät siu. Varastaha mie siu isseiskii. Enks varastant siukii? Pekko sano kuninkaa tyttärelle: „kyllä mie siu pelasta". — jost sie häne tunnet. Vieläkä mie hänekii pelasta. — Piencllä laivalla temmattii mie laivaa. Hää otettii ystävällisest vastaa. Tahottaks työ nähä, mite mie korjataa täst laťsilt pois? — Vie hää, ku tahot. Anna häne ottaa miut ja.*

20 §. Objektin totaalisuus ja partsiaalisuus riippuu pääasiallisesti samoista suhteista kuin kirjakielessä. Olkoon kuitenkin objektin käytäntö tarkemmin esitetty seuraavissa kohdissa, joissa kirjakielessä nähdään usein vikoja tehtävän.

a) Osaobjekti on epäilevissä lauseissa tavallinen. Esm. *Tuski se o' sitä kauppajaa lopettantkaa. Lieks hää sitä ahosta pannt? Tuski se o' sitä viel pannt. Liek hää akkajaa vient? Näikkä hää oiš toisinaa (ehkä) myönt sitä orittaa! Kuka höit tiennöö! Papi rouvva kys, ett onk hää mei poikaa näht.*

b) Kokonaisobjekti on usein lauseissa, jotka ovat muodoltaan kielteisiä, mutta ajatukseltaan myönteisiä.

Esm. *Eiks nuo hankkine sinnekii hyvät! Eiks hää tuont jo se potattikori tänne? Eiks hää saant jo ne sakkorahat vallesmannist? Sanokaapas nyt — eiks tämmöne mies ossaa tehä vaik mingä työ kuvallise. Eiks ne jo hakanneetkii se tuva siks, ku myö tähä sillo tultii?*

c) Kolmas infinitiivi saa melkein aina kokonaisobjektin, jos se ilmoittaa täyttynyttä tai täyttyvää tekemistä ja sillä ilmaistu vaikutus kohtaa koko objektisanan käsitteen alaa. Esm. *Mie oo jo käynt uśjammat paikat kassomass. Kyll mie oo oltt jo senkii ihmee kassomass. Jo hää o' ollt se hirre sahhaamass. — Ni akka sano: „mie lähe kussumaa Niilo niity vierest". Pitäś käyvvä takomaa se naula tähä. Siell oiś yks pien asija, ni se pitäś lähtii tietämää.*

21 §. Predikaattiverbi voi samoissa tapauksissa kuin kirjakielessä adverbiaaliin liittyneenä saada objektin, jota se ei muutoin voisi saada. Esm. *a*) „Verbi, joka muutoin saisi osaobjektin, saa kokonaisobjektin": *Lähtii pitäś ajamaa lehmät koťtii. Paavo vetäś koira riihe ovest sissää. Pässi oľ pökänntkii ne kuolijaaks. Ni orit oľ potkaśtkii ne kuolijaaks. Hää tempaś halo ja löi se hevose kuolijaaks. Juotti rengi humalaa. — b*) „Transitiiviverbi saa objektin, jota se ei semmoisenaan saattaisi saada": *Hää eij juo millokaa issijää tyhjäks. Sekkii o' rikas mies, ni se jakso lukkii isseesä makisteriks. — c*) „Intransitiiviverbi muuttuu transitiiviseksi ja saa objektin": *Kuha se kaaleloo siell lammiss isseesä iha läpimäräks. Nyt ku se o' väkint, ni se männöö ja lentää kaikk läp.*

22 §. Objektin saa joskus vasten kirjakielen sääntöjä *a*) persoonaton, subjektilla varustettu kausatiiviverbi. Esm. *Papp halutti semmośta renkii, joka ei piikoi kans pellailiś.* Haluttaa verbiä on tässä tietysti käytetty transitiivisena, persoonallisena semmoisten verbien kuin esm. haluta analogiian mukaan. — *b*) liikettä ilmaiseva intransitiivi-verbi, kun tahdotaan ilmaista liikkeen tapahtuvan tarkalleen koko objektilla ilmaistun seudun alalla. Esm. *Joha mie oon nuo kaupunnit kuleksint. Kyll mie oon ne salot käynt ja kuleksint. — c*) *kysyä* verbi, kun se merkitsee: kysyä oikeudessa.

Objektikseen saa se tällöin sen, jolta kysytään. Esm. *Kysy sie rahośt nyt minnuu — mie tää kukkaro vie.*

23 §. Kvantitaattisubstantiivi *verta* ollessaan kokonaisobjektina saattaa olla rinnan joko nominatiivin tai genetiivin kaltaisessa muodossa. Esm. nominatiivin kaltaisesta muodosta: *Hää anto näitä jauhoi miule justii sen vert, ku mie tarvissenkii. No sen vert saat, ku sorjast pyyvvät. Sen vert mie oisi tahtontkii.* — Esm. genetiivin kaltaisesta muodosta: *Ann miule sen verr rihmaa, jott saan tään ratkiima ommellee. Tuokaas lapset tuppaa tää verra lissää puita. Ain myö jaksetaa sen verr raataa ku hyökii. Tää verraks tähä kuppii pantiikii? Tietänöök tuo Esu issekää, mingä verra hää ottaa.*

24 §. Objektinsukuiset määräykset noudattavat ylimalkaan samoja sääntöjä kuin objektikin. Esm. *Sen viiko hää poś. Mie yhe päivä siitt jo ompeli. Ei siit oo kauvvaa, ku hää tääll ol. Vuoś myö oltii merell yhtäpäätä. Nikkaroiha nyt tää viikko hyvi ahkeraa.* — Ainoan tuntuvamman poikkeuksen tekee *kerta* sana, kuten seuraavista esimerkeistä näkyy.

a) Lauseen predikaatti on genetiivin kaltaista objektia vaativassa muodossa: *Yks kerta sielt pakanoi maalt tullt pappi saarnaś. Sano yhe kert tää ruunuvout — —.*

b) Lauseen predikaatti on nominatiivin kaltaista objektia vaativassa muodossa: *Laskekaaha nyt kerra kesäss. Tulkaa toise kerra arvaamaa. Joka kerr kassottii siitt — —. Ku o' kerra kielett — —.*

25 §. Muutamissa puheenparsissa, joissa ordinaaliluvulla tai järjestystä ilmaisevalla adjektiivilla varustettu, ajan pituutta ilmaiseva ajanmääräys on yhteydessä toisen, kysymykseen: *milloin* vastaavan ajanmääräyksen kanssa, käsitetään predikaattiverbillä ilmaistu toiminta tai tila kestäväksi ja sentähden pannaan ajan pituutta ilmaiseva ajanmääräys partitiiviin huolimatta siitä, että mainittu toiminta, tila kestää koko tällä ajanmääräyksellä ilmoitetun ajan. Esm. *Männ kesänkö se poś ensimäistä kessää? Männ syksyn se oľ jo tääll kolmatta syksyy. Tänä kesän oľ viimestä kessää.*

Adverbiaali.

26 §. Paikkaa tai joskus muutakin suhdetta ilmaiseva adverbiaali voi määrätä subjektina, harvoin objektina tai muuna lauseenosana olevaa substantiivia. Esm. *a*) Adverbiaali subjektin määräyksenä: *Onks niitä naimisiss muita, ku se siell Kirvuss? Ne salo rannass nuo talot ovat velkaset. Yks tyttö tääll mei pitäjäss joi lähteest — —. Sill ol' monta ukkoo: Niilo niity vierest, Olli oja takkaa ja Pekko pello pääst! — Se paltto mäńkii pilol'le — pitkä paltto verast.* — *b*) Adverbiaali objektin määräyksenä: *Eikä nähneet muuta ku paimepoja retkalee pihall huonoś vaatteiss. Mie näi uusiss vaatteiss mei sotamiehii tänä päin.* — *c*) Adverbiaalin kuulin apuverbin ohella käytetyn adessiivin määräyksenä lauseessa: *Onks sill lapsii Tei siskoll siell Kirvuss?*

27 §. Paitsi predikatiivi-adverbiaalin olo- ja tulosijaa löytyy myöskin sen erosija, jona käytetään eksessiiviä. Sen käytäntö tänä lauseenosana on kuitenkin enemmän harvinainen. Esm. *Sielthä hää tul' pappint meile. Eiks sitä saiś aijjaa pois taruttavant. Mie vie häne höijjä pilkattavantaa.*

28 §. Predikatiivi-adverbiaali noudattaa yleensä täälläkin sen sanan lukua, johon se kuuluu. Kuitenkin voi se joskus poiketa tästä luvusta ja on *a*) yksikössä, vaikka pääsana on monikossa. Esm. *Silloku ne ol'liit pienen, ni ei ne sillo osanneet meitä kainostella. Ne seisoit siin ku minähä sen virstatolppan.* — *Eiks nää puut oo sill aikaa kasvaneet vähä pitkäks. Ne kasvoit nii äkkijää mieheks.* — *b*) monikossa, vaikka pääsana on yksikössä. *Sen pitäś olla siell rautatie-herroń. Se tul' iha niiks pääveijjaŕloiks.*

Attribuutti.

29 §. Demonstratiivipronominien sisäisiä paikallissijoja käytetään usein ulkoisessa paikallissijassa olevan substantiivin adjektiivi-attribuuttina. Esm. *Jos nousoo vaikk tähä mei riihmäele — —. Niittämäss oli täss pelloll. Hää tul' siihe lähteelle ja — —.* Sukua tälle järjestelmälle on se, jossa sisäisessä paikallissijassa olevaa substantiivia määrää attribuutin tavalla ulkoisessa paikallis-johtomuodossa oleva adverbi. Esm. *Vieläks Työ viivyttä tääll Jääskess. Hyvästhä mie siell sotaväess ammuu. Mie en tiijjä, liek ne airot siell sisäss. Mutt miss ne vetelöinööt tuoll heinikkoloiss? Hää o' sielt Hiitolast oikee sukujaa. Tuoll o' porstuvass semmone pytty. Mist se sinne taivaasee männöö?* — Samoin: *Ne mäńniit siint tien vierelt messäpellole heinii kuivaamaa.* — Jälkimäisissä esimerkeissä on demonstratiivinen adjektiivi-attribuutti selvästi adverbi. Samanlaatuinen on adjektiivi-attribuutti edellisenkin esimerkkisarjan lauseissa. Se osottaa jotain epämääräisempää, kaukaisempaa kuin demonstratiivipronomini tavallisesti. Niinpä jos puhuja tahtoo tarkemmin määrätä paikkaa, asettaa hän demonstratiivipronominin samaan sijaan kuin pääsanankin. Esm. *Tuleppas tälle mäele, jos pääset. Onks se hiir nyt täss häkiss? Vieläks siin taloss o' muita asukkaita? Joks siell o' Vesikoll kolmannet siemenet siin pellass?*

Instruktiivin adjektiivi-attribuuttina oleva pronomini tai laskusana asetetaan usein joko sisäiseen tai ulkoiseen paikallissijaan riippuen siitä, kumpaanko näistä sen pääsana ollessaan paikallissijassa pantaisiin. Esm. *Niitä ruukkaa ain olla kooll nui yksiss paiko. Sannoitha monjaiss paiko oleva mustaa savviikii. Niitä näiss paiko pitäs olla. Nyt taitaat olla niill paiko (järvellä), mihi eile lopettiit. Kyll sen taitaś löytää niilt paiko. Mie vastaa yksi täll puole. Mie oisi täll väli teht paljo.* Kts. 52 §.

Appositsiooni.

30 §. Adverbiaalin määräyksenä on appositsioonia käytetty lauseessa: *Haastoha mie tään kans pienen poikannakkii* (J.) — Objektin määräyksenä on appositsiooni

lauseessa: *Veivät sinne veštiinu(n) täynnää* (J. L.). — En tullut kiinnittäneeksi huomiotani siihen, käytetäänkö appositsioonia yleensä laveammin, kuin kirjakieli sallii.

Muist. *Ilman* adverbilla varustetun abessiivin kuulin appositsioonina käytetyksi lauseessa: *Ilman paijjatta työns sen sallii.*

31 §. Esimerkkejä nominativus absolutuksesta: *Keisarinnat ja ryökkinät vissa kättee ja kahe puole Pelmannii kuťsaamaa. Tohtoŕ tulloo rillit silmilä. Sotamies seisoo etukammariss pyssy olall. No sotamies tuľ voŕtsaa pyssy olall. Mitä sie siin kävelet kank käess?* — En tullut kiinnittäneeksi huomiotani tämän mahdollisesti laveampaan käytäntöön, kuin kirjakieli sallii.

II. Nominien käytäntö lauseessa.

Luvusta.

32 §. Lueteltaessa käytetään usein monikkoa, vaikka lueteltuja esineitä onkin vain yksi kutakin lajia. Esm. *Hää käi saunat ja kaikk. Kaikk nyt tulloo tänne Jääskee — rautatiet ja monelaiset vaaprikat. Keisarinnat ja ryökkinät vissa kättee ja kahe puole Pelmannii kuťsaamaa. Sillo olliit nii pouvvat ja varit. Hevose hinta on* (polkupyörällä), *jos siin siitä o' hevoset sekä kärrit yhess.*

33 §. Kardinaalilaskusana (lähtien kahdesta ylöspäin) ja sen ohella käytetty substantiivi ovat säännöllisesti kuten kirjakielessä yksikössä. Esm. *Mie sain tään viijjell markall. Eiks näile nyt viijjele lapsele jaksa hankkii.* — Tutkimuksessaan „Jääsken, Kirvun ja osittain Rautjärven ja Ruokolahden pitäjien kielimurteesta“ (sivulla 63) väittää Lönnbohm monikon partitiivin olevan yksikön partitiivin asemesta lauseessa: *Sata suurii, viiskymment pienii.* Olen saanut saman lauseen muodossa: *Sata suurii, viiskymment pienii, kakskymment viiš keskikertasii* ja katson monikon partitiivien olevan siinä predikaatintäytteinä poisjääneelle olla verbille (sata on suurii j. n. e.)

34 §. Kasvinpaikasta irti temmattujen kasvien nimet ovat tavallisesti monikollisia. Esm. *Paljo hyvät rukkiit maksoit tynnöŕ?* — Yksikön olen kumminkin kuullut lauseessa: *Ei oo otraa, ei oo kauraa, ei mittää!*

Kasvinpaikassaan vielä seisovista kasveista puhuttaessa käytetään rinnan sekä yksikköä että monikkoa — jälkimäistä kuitenkin runsaammassa määrässä. Esm. *a*) Kasvin nimi yksiköllinen: *Usija mies ei ens kesän ruista niitä. Vieläks Mikoll o' kauraa mite* (leikkaamatta)*? Ei nuo viel sano otraa valmiikskaa.* — *b*) Kasvin nimi monikollinen: *Kese ne viel o' kaurat leikkailemata. Ei nuo mei kaurat tarvissiškaa valmistumista. Vaikk ei mei kauroš oo — — kasvoit otrat oikee hyväst. Jumala o' kasvattant rukkiit pitkäks. Nuo kaurat valmistuut nii väkisi. Joks siell Jääskess touvvot lähtööt valmistummaa. Toisi paiko o' hyvi vihannat kaurat.* — Tohtori Setälän lausumaa olettamusta, „että yksikköä tämmöisistä esineistä puhuen käytetään, kun tarkoitetaan niitä yhteensä, yhtenä kokonaisuutena, mutta monikkoa, kun tarkoitetaan niitä erikseen, useammissa kasvinpaikoissa kasvavina“, näyttävät vahvistavan niin jo luetellut kuin seuraavatkin esimerkit: *Joks tei kaura o' niitetty. Kyllhä meikii herne kasvaa pitkää. Vieläks Mikoll o' kauraa mite* (leikkaamatta)*? Ketä siell o' mei nauriiss?*

35 §. Monikon asemesta on substantiivia käytetty kollektiivisesti lauseissa: *Nii tulloo vastaa naista ja tyttöö. Siin oľ miestä sekä poikaa. Oľ siin nulikkaa sekä nalikkaa. Siin oľ paletta ja jos jottai.* — Tämmöinen yksikön käyttäminen monikon asemesta on täällä hyvin tavallinen. Se on vastakohtana 32 §:ssä esitetyille esimerkeille ja merkitykseltään epämääräinen. — Tähän kuuluu: *Mutt se ei tie äijjä palkoo.*

Päinvastoin on substantiivi joskus monikollinen, vaikka se tarkoittaa vain yhtä esinettä, asiaa. Esm. *Yhten iltan meill oľ tulta, ku tuľ äää mei piikatytö sulhaśt. Tääll o' hyvät veet mei paikoš* (kalavesi).

Sijoista.

Nominatiivi.

36 §. Nominatiivia käytetään ajanmääräyksenä vastaamaan kysymykseen: *milloin* lauseissa semmoisissa kuin: *Täss neljäis kesä mie sai Jääskjärvest 3 puutaa. Myö mäntii täst kolmais syksy sitte sinne lammille.* — Tämmöinen järjestelmä on tietysti selitettävä ellipsin kautta syntyneeksi semmoisista lauseista kuin: *Oi' kolme viikkoo eile, ku käytii Mertjärvell* (J.) — Samantapainen on ajanmääräys, joka esiytyy lauseessa: *Se o' viel ens keskviikost viikkaus.*

37 §. Päivämäärää ilmoitettaessa pannaan joskus kuukauden päivän ilmaiseva ordinaaliluku nominatiiviin essiivin asemesta. Esm. *Ne ovat kakskymmenäis viijjeis päivä lokakuuta.* — Samoin on joskus muunkinlainen ajanmääräys nominatiivissa. Esm. *A sillo yks suntak männiit hajottammaa heinii.*

38 §. Nominatiivi ilmoittaa usein yksikköä, jonka mukaan hinta määrätään. Kats. 70 § 3, c. Esm. *Paljo hyvä voi makso naula? Paljo hyvät rukkiit maksoit tynnör? Hyvät kaurat maksoit 14 markkaa tynnör. Mustat kaurat maksoit 12 markkaa tynnör.* — Tähän kuuluvat myöskin lauseet: *Puoltoist markkaa päivä ja ruoka. Hää sai siell kaks markkaa päivä.* — Omituinen on laadultaan tähän kuuluva lause: *Kyll hää sai marka ja päivä.*

39 §. Nominatiivia käytetään joskus definitiivisen genetiivin tavalla määräämään substantiivia. Esm. *Tyttö hame sie* (J.). *Ei meitä oo ku kaks poika jurkkaa* (J.). Kts. 41 §.

Genetiivi.

40 §. Definitiivistä genetiiviä käytetään samanlaisten *-inen*-päätteisten adjektiivien määräyksenä kuin kirjakielessäkin. Esm. *Siell ei muita sen ikäisii ole. Se o' vaa nii syksy mukane. Joha tää o' ollt miulaisei kauvva aikaa.*

41 §. Definitiivistä genetiiviä käytetään myös parjaamista eli halveksimista ilmaisevissa lauseissa määräyksenä *a*) substantiiville, jolla parjattavaa, halveksittavaa nimitetään. Esm. *Poja lurjus o' juomisillaa taas. Kass perhana tuo poja hame. Eikä nähneet muuta ku paimepoja retkalee.* — Tässä tapauksessa voi määräyksenä olla myös nominatiivi. Kts. 39 §. — *b*) karitiiviadjektiiville tai passiivin ensimäiselle partisiipille, jotka tällöin yhdessä genetiivin kanssa muodostavat attribuutin tapaisen määräyksen parjattavaa henkilöä ilmaisevalle sanalle. Esm. *Rans — sen hävitö! Sie sen vietävä söit mei kissapojat. Mist sie sen korvettava taas tulet?* — Kahdessa viimeisessä esimerkissä oleva genetiivi on varmaan alkujaan ollut partisiipin ohella käytetty datiivigenetiivi (ja luullakseni paholaista tarkoittava), vaikka se sittemmin on kadottanut tämän merkityksensä ja muuttunut luonteeltaan definitiiviseksi.

42 §. Genetivus qvalitatiksen tapaisena on definitiivistä genetiiviä käytetty lauseessa: *Seitsemän satan linjaarikärrit ja tuhanne marka oriin,* jonka sain eräästä rekilaulusta.

43 §. Monikon ensimäisen persoonan pronominin genetiiviä käytetään usein kuin persoonattomalla muodolla ilmaistun verbin subjektina, kun se merkitsee talon väkeä, jonka predikaattiverbillä ilmaistuun toimintaan pronominin genetiiviä käyttävä puhuja joko ottaa osaa tai ainakin on läheisessä yhteydessä sen kanssa. Esm. *Meijjä mäntii kansajuhlaa. Mei eile kassottii, ni nii olliit suurii, jott oikee. Mei ku pantii männ kesän tuoho pellole* (rikkoja), — — —.

Muist. Monikon toisen ja kolmannen persoonan pronomineja en kuullut näin järjestettävän ja kun koettelin ehdottaa lauseita, ei niitä hyväksytty.

Monikon ensimäisen, toisen ja kolmannen persoonan pronominien sekä talon ja henkilöiden nimien genetiivejä käytetään usein ikäänkuin subjekteina persoonattomasti käytetylle, monikon kolmannella persoonalla ilmaistulle predikaattiverbille, kun ne merkitsevät talon vä-

keä, josta osa toimii predikaattiverbillä osotetussa työssä. Kuitenkaan ei ensimäisen persoonan pronominia käyttävä puhuja ja toisen persoonan pronominilla ilmaistu puhuteltu ota osaa mainitulla verbillä ilmaistuun toimintaan. Esm. *Mei männiit Viipurii. Mei männiit heinäle. Meijjä männiit toisiilaisile. Teijjä tulliit koʻtii jo. Paljo ne tei jo ottiit täält. Männiiks* (synt. *männiit-i-ks. i* varmaan sama, joka ilmestyy muodoissa semmoisissa kuin: *tulliiti* = kyllä tulivatkin, *sannoiti* = sanoivat ne kyllä) *tei eile kyllää? Höijjä männiit Ierikkalaa kesäkestii* (kolmannen persoonan käyttäminen on enemmän harvinainen). — *Mutt muisteliks mie lukenei, jott ne Arpe saivat siint nikkelii! Savolaisii läksiit justii. Kyll Mattila männööt ja.*

44 §. Joskus jätetään substantiivi, jolle genetiivi on attributiivina, pois ja genetiivi ilmaisee yksin yhtymän käsitteen. Esm. *No nii se oʻ pilannt meijjäkii. Sano, jottei kenekää* (*leipä*) *tule näi valkijaa.*

Edellisessä pykälässä esitetyn genetiivin voisi mielestäni selittää *väk, pere* sanojen poisjättämisen kautta. Karjalan itäisimmissä murteissa on vielä puhetapa semmoinen kuin: *Meijjä väk tultii heinält* — aivan tavallinen, puhetapa joka lie aikoinaan ollut täälläkin käytännössä ja jonka jätteitä edellisen pykälän ensimäisessä osassa esitetty järjestelmä mahdollisesti on. Aivan varmalle tuntuu, että mainitun pykälän toisessa osassa esitetty järjestelmä on syntynyt semmoisista lauseista kuin: *Höijjä pere tulliit kylpemäst*, jommoisia vieläkin löytyy. Kts. 6 §.

45 §. Datiivigenetiivi löytyy murteessa mutta on lukuun ottamatta sen käytäntöä persoonattomien verbien sekä persoonattoman muodon yhdistetyn preesensin ja imperfektin ohella enemmän harvinainen ja sen asemesta voi tällöin melkein aina käyttää adessiivia ja allatiivia, joita yleisemmin viljellään.

Yleisimmin käytetään datiivigenetiiviä omistajaa merkitsevän adessiivin asemesta. Kuitenkaan en ole huomannut sen käyttämistä konkreetisen substantiivin ohella kuin lauseessa: *Ja onks tei passii?* Sitä näet käytetään yli-

malkaan vain ilmaisemaan persoonaa, jonka tunne, tila tai velvollisuus esitetään. Esm. *Sitä miu oʻ kaikkei ihmei. Miu oʻ nii harmiin, jott mie en saant tänne kettää herraa. Ei miu vilu muute oo yhtää. Siu oiśkii pahoteko mieless. Ukko uraht: „mitä siu nyt siin, ku oʻ kerra kielett?“ Mikäs niihe rikkaihe oʻ jaksaiss. Siitt ku hää loppuit, ni ei sulhase muuta ku ota nyrttyy kaulast kii ja vie koʻtii. Kyll miu nyt pakko oʻ lähtii.*

Allatiivin asemesta käytetään datiivigenetiiviä joskus tulla ja melkein aina käyvvä verbin ohella ja puheenparressa: juohtua mieleen. Esm. *Miu käi sääliks se laps raukka. Vai käyp Iei syömine. Ei miu käy ennää oikei tää syömisei. Miu tulloo jo nälkä. Joha miu tulloo ikkää paljo. Miu juoht mielehei se aśja.* — Paitsi datiivigenetiivillä voi käyvvä verbi tulla myöskin järjestetyksi postpositsioonilla kans. Esm. *En tiijjä, kui hää senkii kans käynöö.*

46 §. Datiivigenetiiviä käytetään paitsi niitten persoonattomien verbien ohella, jotka sitä kirjakielessä vaativat, myöskin maksaa verbin sekä auttaa ja huolii verbin ohella, kun nämä ovat kielteisessä muodossa. Esm. *Kuka tieś se maksaa miu täst lähtiükkii sinne. Ei siu maksa sitä poikaa essii. Niihe ei maksa seinä taakse pojille laatii. Miu ei auttant sitä eistämissei. Eihä häne mitä auttant. Ei siu huoli* (tarvitse) *sinne männä.*

Muist. 1. Persoonaton verbi järjestetään kuitenkin joskus, vaikka sitä ei seuraa olemassa olemista tai olemaan tulemista merkitsevä verbi, nominatiivillakin. Esm. *Ielimäine mies ku männöö näkymättömää, jälkimäine pittää kiertää laivaa. Se toine kattein Ronstatist tullt piʻ maksaa kolme sattaa. Koko Mertjärve kylläiset ei tarvinnt käyvvä etempän myllyss.*

Muist. 2. Pitää verbi, kun se merkitsee: tahtoa, on tarvis, järjestetään allatiivilla. Esm. *Mitä siule pittää? — No sitäks sille lapselle piʻkii. Mitä sille nyt pittää ku selkää.*

Muist. 3. Saaha verbin kuulin datiivigenetiivillä järjestetyksi kieltävässä lauseessa: *Se sano, ett ken*

tahtoo koirii tappaa, sen ei saa yhest kohast serpaa lappaa. — Saaha on käytetty tällöin persoonattomasti.

47 §. Datiivigenetiivillä järjestetään myöskin persoonattomasti käytetty olla verbi, johon adjektiivi tai nominaalimuoto on liittynyt. Esm. *Helppoha se oiśkii ihmise ellää, ku ei tarvissiś syyvvä. Mei oiś tarvis paimen. Miu oiś vekseľ maksettava. Nää oiś miu korjattavat.*

Instruktiivi.

48 §. Instruktiivi osottaa keinoa, välikappaletta, tapaa, miten verbin tekeminen tapahtuu ja tilaa, jossa subjektilla tai objektilla ilmaistu esine on tai johon se joutuu. Esm. *Sitä koitettii pyytää kaiki neuvvo. Se rutisţ sitä kaiki voimi. Eijj ̂oiś ilennt paljai jalo käyvvä. Lapset juoksiit paljai jalo. Häi tuski venneell pääś kulkemaa. Jos en vissii tietäsi, että heilani makaa yksin. — Meill o' heinäteko kese. Keske ne viel o' leikkailemata. Mie taijja jäähä paljai jalo.* Tähän kuuluu: *Hämmens härkkime kans sekasi.*

Muist. Komparatiivin instruktiivin asemesta käytetään joskus nominatiivia. Esm. *Mitä kovemp hää raataa, sitä terveemp hää o', sano. Ainaha se joukoss sujuvaa paremp.*

49 §. Instruktiivi vastaa kysymykseen: missä erin. Esm. *Se tienaś siell toisinaa kymmeni marko päiväss. Kyll siihe aikaa nous tavara hinta marko ja penni. Jos mie saisi sen vähi eri maksaa, ni mikäs sitt! — No piťhä tuo vähi. Oľ toisi paiko palkoheinääkii. Se levenöö viel paikka paiko.*

Instruktiivi vastaa kysymykseen: kuinka suuressa joukossa. Esm. *Hyö mäńniit siitt saunaa kahe. Hyö tuľliit kolme miehe. Ja siitt läksiit kahe messää. Se oľ nii humalass, jott minkä hyö kolme miehe tyyräsiit.* — Tähän kuuluu: *Siin kolme keske löivät peräkkäisee. Hyö mäńniit kolme kese. Siit hyö mäńniit kahe kese* (J. L.).

50 §. Instruktiivia käytetään joskus ilmoittamaan aikaa. Esm. *Siint o' nii huono männä alas syksy, kevväi.*

Tuntenooks hää kaiki ajo ommaa perettääkää. Kosk hää mei Katri kans oľ rippikouluss yhe aja. — Kuulunevatko tähän puheenparret: *tuon tuostai, tään tästäi* —?

51 §. Instruktiivi osottaa muutamissa puheenparsissa alkuperää. Esm. *Haukvuorest se kuuluu oleva sukuperäsii. Se oľ Hatakamäelt sukuperäsii. Mistä hää lienöö peräsi? Oľ Räikkölä Issakalta peräsi. Mistäs työ hyvät vieraat ootta kotosi?*

52 §. Sanojen paikka ja puoľ adjektiivi-attribuutilla varustettuja instruktiiveja käytetään joskus paikallismerkityksessä ja vastaavat silloin joko sisäisiä tai ulkoisia paikallissijoja. Adjektiivi-attribuutti asetetaan kuitenkin tavallisesti asianmukaiseen paikallissijaan. Esm. *Niitä näiss paiko pitäś olla paljo niitä kasikulta-vuorii. Sannoitha monjaiss paiko oleva mustaa savviikii. Monjaist paiko myö pyyvvettii kalat iha urkom. Kyll niitä jäi viel muutami paiko. Näill paiko o' hyvi kivikkomaat. Ku lähtöö niilt paiko mänemää — — —. Oľ toisi paiko palkoheinääkii. — Siin o' seipäät kahe puole. Ne piirittiit sen kahelt puole. Täst puole se rupijaa jo valostammaa.* Kts 29 §.

53 §. Yksityisiä muistutuksia instruktiivin alalta:

Täällä kuten Länsi-Suomessakin löytyy instr. *tarpee*, jota käytetään predikaatintäytteen veroisena. Esm. *Kyll meikii talloo oiś hevone tarpee. Tarpeeha se oľ.*

Omituisella tavalla on *ihme* sanan instruktiiveja käytetty lauseissa: *Mihi ihmee lie hävinnt miu veissei! Miks ihmei työ raukat nii telmättä?*

HELSINGIN YLIOPISTON
SUOMEN KIELEN LAITOS

Komitatiivi.

54 §. Esimerkkejä komitatiivin käytännöstä: *Ei myö oo tuo kans riijjelt, mutt akkoneeha ne* (mies akkoneen) *jamajaat aliommaa. Se o' Venäjä keisaŕ rouvvineesa. Mies aijjaa kotihee hevosinnee. Siitt Pelman mäń rahonee tiehee.*

Tutkimuksessaan „Jääsken, Kirvun ja ositt. Rautj. ja Ruokol. pitäj. kielim." (siv. 60) lausuu Lönnbohm: „Sana,

jonka tulisi olla yksikön komitatiivissa, pannaan — määräsanaksi uuteen liitännäissanaan, jonka perussanana on päivinee, esim. miespäivinee — —". Jos tällä lausunnolla tarkoitetaan sitä, ett'ei yksikössä varsinaista komitatiivia ole ollenkaan, jota luuloa taas näyttäisi puolustavan se seikka, ett'ei taivutusesimerkkien yksikössä ole komitatiivia esitetty, vie se varmaan harhaan, kuten voi päättää edellä annetuista esimerkeistä.

Paitsi liittosyntyisten sanain perussanana käytetään sanaa *päivinee* erikseen komitatiivissa olevan substantiivin ohella. Kummassakin tapauksessa on sillä usein vahvistava merkitys. Esm. *Se kappa putoš kaivoo nuorapäivinee. — Se läks täält kampsunee päivinee. Se läks lipettii* (karkuun) *rahonee päivinee.*

Muist. Komitatiivin asemesta käytetään joskus postpositsioonia *kans*. Esm. *Ukko mäń lehmä ja rahhoi kans kottii.*

Abessiivi.

55 §. Esimerkkejä abessiivista: *Emmie evväitä lähe. Ku palkatta tiet, ni tie.* — Sen vahvikkeena käytetään usein adverbia *ilma*. Esm. *No kyll hyö miult veivät ilma Anttvainaata. Mie nii vähä ilma ašjata ruukkaa käyvvä. Mäń sinne uuvvellee ilma lampaata.*

Paitsi tätä *-ta-* eli *-tta*-päätteistä abessiivia löytyy *-ti*-päätteinenkin muutamissa puheenparsissa, niinkuin: *Oo jo ääneti. Mie ku paiskaa siu hengeti — —. Saat olla iha huoleti siint ašjast.*

Prolatiivi.

56 §. Prolatiivia en kuullut käytettävän muuta kuin partikkelina ja aina *-sse*-päätteisenä. Esm. *Ko Vuokse veš männöö just alasse. Morsijan anto sormukse korenna alasse ja sulhane korenna ylässe. Täältäks sie tulit koira päälisse. Se tie käi kappalaispuusteli alasse Vuokse puolisse. Rautatie männöö just tää puolisse. Männööks se tie sielt talo ylä-*

puolisse. Ensiks se maantie kulkoo tää puolisse jokkii ja siitt se kulkoo tuo puolisse jokkii. Pitäš saama paatti mill päästä ylisse.

Yhtyneenä instruktiiviin ilmoittaa prolatiivi tapaa puheenparressa: *päälisse puoli.* Esm. *Se vei päälisse puoli.*

Paikallissijat.

Yleisiä katsauksia.

57 §. Paikallisuuden merkityksessä käytetään täällä kuten ylimalkaan muuallakin paikallissijoja kirjakielessä vakautuneiden sääntöjen mukaan. Aikomukseni ei olekaan sentähden ruveta murteen kannalta näitä sijoja lähemmin määrittelemään. Tahdon vain muutamilla piirteillä tehdä selkoa siitä, mitenkä täällä paikannimiä tai yleisemmin paikkaa merkitseviä sanoja, jotka kielessämme ovat osottautuneet hyvin häilyviksi, paikallissijoissa viljellään.

58 §. *Kylä* sanaa käytetään aina sisäisissä paikallissijoissa, kun se joko on perussanana liittosyntyisessä paikannimessä tai ilmoittaa vieraan kylän, johon, josta tulo, lähtö tapahtuu, jossa olo kestää tai on, puheenparsissa: *lähtii, männä kyllää* (vieraisiin), *olla kyläss* (vieraissa). Esm. *Järvekyllää. Hää läks täst naapurkyllää. Täst kulkoo tie toisee kyllää. Ei tää mies ookkaa mei kyläst — se o' tuolt toisest kyläst. — Kylläähä se sano täst lähteväsä. Taitaa se kyläss viel ollakkii.* — Sitä vastoin jos tahdotaan osottaa olon, tulon, lähdön tapahtuvan jossakin tuntemattomassa osassa kotikylää, käytetään aina kylä sanan ulkoisia paikallissijoja. Esm. *Kyälllhä se o', miss lienöö! Kylälle se täst läks. Jokha se koht tulloo kylält?*

59 §. *Ranta* sanan käytäntö paikallissijoissa riippuu kulloinkin siitä, mitä ranta sanalla käsitetään ja näyttää se noudattavan niitä sääntöjä, jotka SETÄLÄ teoksessaan, „Lauseopillinen tutkimus Koillis-Satakunnan kansankielestä" siv. 51 esittää. Esm. *a*) Ranta merkitsee maakaistaletta kummallakin puolen vesirajaa sekä vedenalaisella kaistaleella

olevaa vettä: *Hyvähä se Teilekii o' — pääsettä ajamaa rantaa. Pekko pyrk kyökkipiijjalt päästäksee toisii lapsii kans rantaa. Oliks pien vene jo rannass* (telineillään siellä vesirajan kohdalla)? *Kyll se nyt onkii omass rannass* (vene). *Hyö tuolt ast veftiit tuolt rannast* (veneen vesirajasta etemmäksi maalle). — *b*) Ranta merkitsee vesirajan maanpuoleista kaistaletta: *Pekka ja kuninkaa tytär jäivät rannalle. Rannalle mäntyää mäń ritari Tölppöne taas puuhu. Ei siell oo venneitä lammi rannall* (maalle vedettyjä). — *c*) Ranta merkitsee rantakaistaleen vesiosaa: *Lautta o' rannass. Justii tulloo lautta rantaa.*

60 §. *Kirkko* sanaa käytetään ulkoisissa paikallissijoissa, kun se on perussanana liittosyntyisessä paikannimessä. Esm. *Uuvellkirkoll.* — Samoin, kun se merkitsee seutuja kirkon ympäristöllä. Esm. *Hää läks kirkolle. Hää o' kirkoll. Vieläks kirkolt o' mitä ostamista?* — Kun tahdotaan ilmaista kirkossa oloa, sinne tuloa tai sieltä poistumista, käytetään kirkko sanan sisäisiä paikallissijoja. Esm. *Lähetääs nyt kerta kirkkoo. Olit sie kirkoss?*

61 §. Tälläkin ilmenee häilyväisyyttä paikallissijain käyttämisessä paikannimistä, vaikka ehkä vähemmässä määrässä kuin Länsi-Suomessa. Muutoin on huomattavaa, että taloilla ja torpilla on aniharvoin varsinaisia paikannimiä, niitä kun useimmiten mainitaan talon isännän ristimä- tai sukunimestä johdetulla nimityksellä.

62 §. Niitten paikannimien loppuosana, joita olen kuullut poikkeuksetta sisäisissä paikallissijoissa käytettävän, ovat olleet sanat: *korp, pää, vuoŕ, kapakka, pohja, talo.* Esm. *Kattilakorvess* (J.), *Ullasuo-korpee* (K.), *Vehkpäähä* (K.), *Koppeľpääss, Haukvuorest* (ainoa esim. J.), *Salokapakkaa* (ain. esm. J.), *Kuurpohjaa* (ain. esm. J.), *Alatalloo* (ain. esm. J.). Samoin käytetään aina sisäisissä paikallissijoissa *-la*-päätteisiä paikannimiä. Esm. *Rouheelass* (J.), *Ahvolass* (J.), *Pieppolass* (J.), *Mattilaa* (J.), *Parikkalass* (J.), *Hiitolast* (J.), *Lauritsalass* (J.), *Simolaa* (K.), *Sipilää* (K.), *Tuhkalaa* (K.), *Yrjölää* (J.), *Marttilaa* (J.), *Kärättillää* (J.), *Mäkelää* (J.), *Porkalass* (J.), *Rajalast* (K.), *Hautalass* (K.),

Niskalass (K.), *Roinilaa* (K.), *Kemppiläss* (J.), *Seppälässä* (J.), *Ämmäläss* (J.), *Myllyläss* (J.), *Laukkalass* (J.), *Lottolass* (J.), *Räikköläss* (J.), *Oravalass* (J.), *Penttiläss* (J.).

63 §. Ulkoisissa paikallissijoissa käytetään aina niitä paikannimiä, joitten loppuosana ovat sanat: *lamp, jok, oja, maa, harju, järv.* Esm. *Hirslammile* (J.), *Rautlammile* (J.), *Hirslammill* (K.), *Veisjoel* (ain. esm. K.), *Sikojale* (ain. esm. J.), *Kerramaall* (J.), *Lapiharjule* (J.), *Kiurharjule* (K.), *Hiiŕharjule* (K.), *Hiekharjule* (J.), *Mertjärvell* (K.), *Valkjärvell* (J.), *Rautjärvell* (J.), *Vehkjärvell* (K.), *Kemppiläjärvell* (J.).

64 §. Tavallisesti sisäisissä käytetään:

Mäk-loppuisia nimiä Kirvussa. Esm. *Mylmäess, Huuhtmäkkee, Lepmäkkee.* Kuulin myöskin sanottavan: *Lepmäele, Peittömäele.*

Niem-loppuisia nimiä. Esm. *Jäppiläniemee* (J.), *Kiviniemess* (J.), *Papiniemest* (J.), *Kärrniemee* (J.). Kirvussa kuulin ulkoisissa nimitykset: *Riminiemell, Neistniemell.*

Laht-loppuisia nimiä. Esm. *Lietlahess* (J.), *Saunalahess* (J. K.), *Lahess* (K.), mutta *Ruokolahell* (J. K.).

-ri-päätteisiä nimiä. Esm. *Vintturissa* (J.), *Pajariss* (J.). Ulkoisissa käytetään näitä, kun vartalosana on sukunimi. Esm. *Siljanterile* (J.), *Näverile* (K.), *Nikkarilla* (J.).

-no-päätteisiä nimiä. Esm. *Joussinoiss* (J.), *Yt-Kuunoo* (K.), *Ala-Kuunoo* (K.).

Seuraavissa yksityisissä: *Kontuu* (J.), *Närreikköö* (J.).

65 §. Tavallisesti ulkoisissa käytetään:

Mäk-loppuisia nimiä Jääskessä. Esm. *Lemmitymäelt, Hatakamäelt, Hośmäele, Räikkösiimäele, Hirsmääle, Sikamäel* — mutta: *Kalamäess.*

66 §. Sukunimellä ilmaistuja paikannimiä käytetään aina ulkoisissa paikallissijoissa. Nämät voisi jakaa seuraaviin ryhmiin:

I. Paikkaa ilmoittaa sukunimenä oleva eläimen nimi. Esm. *Kiurule* (J.), *Harakalle* (K.), *Mykräle* (K.), *Hiirele* (J.), *Salakalla* (J.), *Mykräll* (J.), *Salohaukale* (J.).

II. Paikkaa ilmoittaa *-nen*-päätteinen sukunimi *a*) yksiköllinen. Esm. *Pirhoselle* (J.), *Räikköselle* (J.), *Pieppo-*

selle (J.), *Pulliselle* (J.), *Rautaselle* (J.), *Komulaisele* (J.), *Inkiselle* (J.), *Pelliselle* (J.), *Akkaselle* (J.), *Käkösell* (K.), *Näräsele* (K.), *Lottoselle* (J.), *Hämäläisell* (J.), *Kemppisell* (J.), *Toiviaisell* (J.), *Pullisell* (J.). — *b*) monikollinen, joka on paikallisuudenkin merkityksessä monikollinen. Esm. *Kivmäkköisille* (J.), *Laitsemäkköisille* (J.), *Mäkköisille* (J.). — Sisäisessä on käytetty *Porsijaisiss* (J.). — *c*) monikollinen, joka on paikallisuuden merkityksessä yksiköllinen. Esm. *Iivošt—Iivosele* (K.).

III. Paikkaa ilmoittaa monikollinen *-lainen*-päätteinen sukunimi. — *a*) joka paikallisuudenkin merkityksessä Jääskessä on aina monikollinen. Esm. *Lautamieheläisile* (J.), *Kurkelaisille* (J.), *Mykräläisille* (J.), *Mikkeläisille* (J.), *Tahvolaisill* (J.). — *b*) joka Kirvussa paikallisuuden merkityksessä aina käyttää vartalosanansa yksikköä. Esm. *Kankaalaist—Kankaale* (K.), *Ritvalaist—Ritvale* (K.), *Häsäläist—Häsäle* (K.), *Möhöläist—Möhöle* (K.). — Sisäisissä on käytetty: *Lankilaist—Lankilaa* (K.).

IV. Paikkaa ilmoittaa muilla päätteillä johdettu tai johtamaton sukunimi. Esm. *Kuismale* (J.), *Kuismale* (K.) — myös *Kuismaa* (K.), *Paapalle* (J.), *Pusalle* (J.), *Sunille* (J.), *Hanskile* (J.), *Miikille* (J.), *Ravantille* (J.), *Pullill* (K.), *Porolle* (J.), *Perinnölle* (J.), *Jutikalle* (J.), *Hatakalle* (J.), *Ollikalle* (K.), *Issakalt* (J.), *Vesikole* (J.), *Piikile* (K.), *Vellinkille* (K.), *Tietäväll* (K.), *Kaplaale* (J.).

67 §. Paitsi sukunimiä käytetään usein ristimänimiäkin ulkoisissa paikallissijoissa osottamaan paikan, talon nimiä. Esm. *Iiti-Antill o' häät tänä iltan* (ei Antti viettänyt häitä, vaan häät olivat hänen talossaan — J.) *Mie mäni sinne Laurile* (J.), *Juni-Antile* (J.), *Sepä-Antile* (J.), *Manno-Antile* (J.), *Junille* (J.), *Samulille* (J.). *Joha tää Salaka-Antill o' ollt* (J.), *Hanno-Jussille* (K.) — myös *Hanno-Jussii* (K.), *Lapa-Matile* (K.), *Ievalais-Pekole* (K.), *Antla-Jussill* (K.), *Riita-Matile* (K.).

Yleiset paikallissijat.

Essiivi.

68 §. Essiivi predikatiivi-adverbiaalina. Esm. *Ukko istuu laiskan. Joks Hyö on vakituisen inssinyörin. Se o' vanhin poika siell lupiss pitsenttin. Tääll o' pitäjäll lainan. Ei näiss nyt oo ku kerimine työn.*

Muist. Essiiviä käytetään osottamaan kasvia, millä jokin viljelys on kylvetty, mitä se kasvaa. Esm. *Oha meill yks pelto, mikä nyt o' rukkiin, savikkookii. Se pelto o' nyt heinän. Koko tää pelto on otran. Messäpelto o' tänä vuon kauran. Meill o' paljo maita nyt heinän.*

69. Suffiksilla varustettuna käytetään essiiviä osottamaan lukuisuutta. Tällöin vastaa se joskus inessiiviä. Esm. *Siell o' lampiloi huttunnaa. Niitä matoloi oľ sakijannaa. Niitä oľ iha tihijännää.*

Partitiivi.

70 §. Partitiivi osasanojen jäljessä:

1) Partitiivin kuulin translatiivissa olevan laskusanan jälkeen lauseessa: *No keisaŕ lupaś kolmeks vuotta* (K.).

2) Partitiivi seuraa usein muutamia akkusatiivissa tai jossain sisäisessä tai ulkoisessa paikallissijassa olevia ja substantiivisesti käytettyjä adjektiiveja (myös adjektiiviluontoista sanaa *yks*) ja pronomineja. Esm. *Puolen virstaa on ennää. Siitte hyö ku mäń vähä matkaa. Se oľ männee vuotta sotaväess. Yhess kohtaa on jo melkei ummess. No täst nyt yhest kertaa. Mie oo ollt kipijäkkii tää kessää. Täss ku o' tullt leipää kaike kessää ostamaa — —. Vuotattaks työ sen aikaa —? Hää sill aikaa siitte söi. Sill aikaa hyö nostiit toise miehe. Sill viisiihä se tulloo vissii. Sai sen sill verkkii issellee. Kävelytti pappii kaike päivää perästää. Eile se sato kaike päivää.*

3) Jos osasanana on nomen qvantitatis — *a*) joka on nominatiivissa, akkusatiivissa tai partitiivissa, liitetään se tavallisesti perussanaksi totaalisanaan, jos tämä on attribuutiton. Esm. *Sillo makso ruiskappa markka kakskymment pennii. Paljo maksaa Viipuriss ruistynnör? Vähällhä tään voinaula nyt saap. No ku sie et huoli nii vähhää ku ruiskappaa.* — *b*) joka on muussa sijassa kuin nominatiivissa, akkusatiivissa tai partitiivissa, liitetään se aina perussanaksi totaalisanaan, jos tämä on attribuutiton. *Paljo voinaulall sait? Liekhä tuo paljo maksant voinaulast! Paljo annoť sillinaulast? Hää möi kana potattikapast. Myöphä hää sen maitokannust.* (Lause: *Paljo annoť naulast voita?* sanottiin käsitettävän: paljonko täytyi sinun antaa voita saadaksesi naulan jotain ainetta?) — *c*) jota seuraa attribuutilla varustettu totaalisana, niin se asetetaan aina lauseessa vaadittavaan sijaan — samaan kuin totaalisanakin, mutta siitä riippumattomana, erillään. Esm. *Paljo hyvä voi maksaa naula? Paljo hyvät rukkiit maksoit tynnör? Hyvät kaurat maksoit 14 markkaa tynnör. Mustat kaurat maksoit 12 markkaa tynnör. Paljo sie annoť rasvasist sillist naulast? Paljo sie sait naulall hyväll voill? Paljo sie maksoť hyvist rukkiist tynnörist? Paljo maksoťta tynnörist hyvist otrist?*

1 Muist. Siinä tapauksessa, että nomen qvantitatis c-kohdassa tulee osaobjektiksi, ei murre tietysti ollenkaan eroa kirjakielestä. Esm. *Hää ei tahtont kappaakaa huonoi siemenrukkiita.*

2 Muist. Osasana voi c-kohdassakin esitetyssä tapauksessa joskus muodostaa totaalisanan kanssa yhtymän, jolle totaalisanan attribuutti tulee määräykseksi. Esm. *Mitä hyvä voinaula makso?*

4) Semmoisten substantiivien käytännöstä, jotka merkitsevät mitan täyttä, en tullut ottaneeksi lähemmin selkoa. Seuraavat esimerkit valaiskoot osaksi sitä: *Seissemä venneellistä vertä. Oľ pytty ja kaks kontillista ruokkimattomii. Tuot suure syllyyvellise puita tullessaiss. Nui suurta kupillista juotta kaks. — Venelasti toisinaa saap. Tuonks mie siule laivalasti —?*

5) Ordinaalisten yksikkölukujen yks. partitiivia käytetään attribuuttina kvantitaattisubstantiiville (tänä saattavat olla myös laskusanat: *kymmene, sata, tuhat*) ilmoittamaan määrää, joka on edellisellä kardinaaliluvulla ilmoitettavaa suurempi. Esm. *Se paino viijjettä naulaa. Täst oiś viijjettä vuotta vanhemp poika. Tää o' Paavalipäiväst jo kolmatta vuotta. Matt tulloo olemaakii jo kolmatta kymment päivää. Pantii koukkui kuuvvetta sattaa. Oľ toista tuhatta.*

6) Osasanana saattaa joskus olla elollista olentoa merkitsevä. Esm. *Se oľ eräs torpan poika hovialustaa ja hää kävi varkaan kouluu* (J.). *Höill oľ lehmä ja lammas talluutta* (J.).

7) Määrättyä kokonaisuutta ilmaisevaa partitiivia käytetään usein kvantitaattisubstantiivien jälkeen. Esm. *Näkkyy puoľ Jääskii, jos nousoo vaikk tähä mei riihmäele. Näkkyy tähä kappale Suikkalaakii. Tää puoľ Kuurpohjaa* (ei hyväksytty ehdottamaani lausetta: *Näkkyy tää puoľ Kuurpohjast*). *Jo se kylv puoľ peltoo heinäks. Taitaa olla sekotettu, ku o' näi laijjass toista pitäjää. Tält toiselt puolt kartanoo pannoo* (halla) *ieltäpäi. Taitaa se toisess pääss lautaa olla. Tuleppas pitämää kissaa täss pääss lautaa. Ja papp ott toisest pääst nuoraa kii. Nyt mie en sovi muute, jos et anna puolet valtakuntaa. Tuvass oľ puoľ miest ja puoľ hevost* (J. L.). *Eiks se yks Tei sisarii oo kansakouluopettajan.*

71 §. Esimerkkejä partitivus mensurae'sta: *Kyll se oľ kyynärää vaijjaa kymmenää syltä pitkä. Tää oja o' viittätoist syltä pitkä. — Tää o' syltä levijä. Montakii syltä levijä. — Viittätoist syltä korkijale kohoś poro maast. Kymmenää syltä korkiale kohoś poro maast. — Syltä paks ja syltä puole korkia valli synty.*

Säännöllisen partitivus mensurae'n ohella viljellään yleiseen muotoja, joissa laskusana on asetettu nominatiiviin. Esm. *Tarvissoo viišsattaa syltä pitkät rautavitjat. Ja sill oľ kymmene päätä ja kymmene syltä pitkä rautakank. —*

Se o' viiś syltä levijä. — Oha tää uśjamp syl' korkia. Pitäśhä tää olla kolme metrii korkia. On tää neljäkii metrii korkia. Viiś syltä korkijalle nous poro maast.

1 Muist. Partitivus mensurae'na käytetään täällä usein demonstratiivista pronominia ja vieläpä substantiiviakin, joka ei ilmoita mittaa. Esm. *Hänell ol' tätä pitkä puukko vyöll. Se taiś olla nui tätä korkia. Tuota suur muhku ossass tul' —. Taiś se olla sitä pitkä. Se ol' miestä korkiaa.* — Tässä tapauksessa käytetään usein pronominin monikkoa, vaikka on puhe vain yhdestä esineestä. Esm. *Se pöytä pittää tehä näitä korkiaks. Joha sill o' nuita pitkä poika, ku tuo Kalle.*

2 Muist. Partitivus mensurae'n asemesta käytetään usein etenkin pituutta ja leveyttä merkitsemään yhtymää, jonka perussanana on mittaa merkitsevästä sanasta *-inen*-päätteellä johdettu adjektiivi ja määräyssanana nominatiivimuotoinen laskusana. Esm. *Tää tupa o' neljä-syline vanhaa lukkuu. Kyll ne pittää kaivaa kakskymentviiś-sylisiks ainakii. Ojat o' kuus-kortteliset. Se o' yheksä-syline kaivo.*

Ilmoittamaan, kuinka paljon suuremmassa määrässä joku ominaisuus on toisessa esineessä kuin toisessa, käytetään täälläkin tavallisesti partitiivia, jos määräsana on substantivum qvantitatis. Esm. *Tää tulloo kolmii ja puolta syltä pitemmäks tää tupa.* — Kuitenkin voi laskusanan nominatiivi olla tässäkin joskus partitiivin sijalla. Esm. *Tää o' kolm syltä pitemp.* — Jos määräsanana on substantiivisesti käytetty adjektiivi, pannaan se tavallisesti instruktiiviin. Esm. *Mie ku hauteli saunass, ni siitt ol' vähä terveemp. On tää enemmänkii pitemp. On se paljo paremp.* — Samoin usein pronomini. Esm. *Sen parempha se o', mitä sukkelampaa hää saap sen tehnee.*

72 §. Partitivus comparationis'en asemesta käytetään melkein aina instruktiivia, kun sana, johon verrataan, on pronomini. Esm. *Em mie sen suurempaa oo saant. No haukii mie en oo saant sen suurempaa. Eihä se Tuomasta sen paremmi saantkaa retninkitekkoo. Eij oo kalloi, sen vähemmä kettuu.*

73 §. Ainoa sana, josta olen kuullut käytettävän partitiivia erosijana paikallisessa merkityksessä, on *koto*. Esm. *Äit tul' kottuu. Hää läks viime vuon kottuu. Pitäśhä hänekii jo erota kottuu. Eihä kottuu pois kaikk jouvva. Hää ku läks kotuvaa — —.*

74 §. Partitivus materiae et originis: *Tuo tuoppi o' poslinkii. Kyll se o' koivuu. Se o' tuonta tahi kuusanta. Hää o' sielt Hiitolast oikee sukujaa.*

75 §. Partitivus causae et obiectivus: *Tuhmuuttaa se sen tek. Köyhyyttää se sen tek. Tietämättömyyttää se sen nii huokijast möi. No köyhyyttäänä (valitettii).*

Partitiivia käytetään paitsi tätä tapausta, jossa sillä on selvä kausaalinen merkitys, ilmoittamaan myös syytä tunnetta ilmaisevien verbien ohella. Esm. *Eihä lukkuu pie millokaa itkii. Mitä sie itket nyt yhä? Isäjääsähä se surroo. Ikäväijjäähä se itköö. Sitähä se nauraa. Ei tuo sure Suomen poika asetusta uutta. Mitä työ valititta tuoll kaupungiss? Mitä sie nyt oot itkevinnäiss? Se säikäht sitä —. Sitä miu o' kaikkii ihmei. Sitä miu o' ain harmiin, ku en tullt sitä tehneeks. Ihmehä sitä o', ku eivät ossaa palkastaa retninkii pittää.*

Syyn partitiivia käytetään interrogatiivipronominista *mikä* muittenkin kuin tunnetta ilmaisevien verbien ohella. Esm. *Mitä hyö höist kaikist saatelnoot? Mitä siint siitt sinne pannoo? Mitä sie läksit* (lähteä merkitsee tässä samaa kuin tulla asialle)? *Mitä se Antti pemuaa? Mitä työ läksittä.*

76 §. Partitivus viae: *Kyll mie oon jo uśja kerra käynt tätä tietä. Hää mäń sitä Viipuri tietä. Kyll sen tätä tietä pitäś tulla takasii. Ku myö ollaa kulett suota sekä salloo — —.* — Prolatiivia vastaa partitiivi lauseessa: *Tätä tulloo tätä tietä* (tämän teitse) *viiś virstaa sinne.*

77 §. Partitivus respectus: *Se liikkaa oikiaa eśjalkajaa. Se o' liikannt sitä (jalkajaa).*

78 §. Partitivus copiae: *Se o' sakijannaa niitä.*

79 §. Partitivus temporis, kun se vastaa *sitt* ja *takaperi* sanojen ohella käytettyä partitivus absolutusta: *Joha se o' ollt vuosii naimisiss. Joha se oiś aikoi ostettu, ku oiś ollt rahhaa. Joha se o' ollt aikoi kuollt.*

80 §. Partitiivi ilmoittaa muutamissa puheenparsissa olopaikkaa ja -aikaa. Esm. *Miull männ vuonn oľ kortteerii — —. Meill se oľ kortteerii. Tääll se oľ asuntoo. Assuut — millo missäi ovat kortteerii. Missäss työ asuntoo ootta? Tääll se oľ yötä Tölkö-Annikii. Työ ootta olleet kessää tääll.*

81 §. Partitiivi *tapaa* ilmoittavana: *Kyll se mäń oikee aika kyytii. Kyll se masina kulkoo aika vauhtii. Mei vene kulkoo ja hyvvää hamppuu. Siit ei pääst perille ku arviokauppaa. — Hää senku ui ommii aikojaa* (ui omalla tavallaan aikansa). *Hää o' ommaa aikaasa ja männöö matkaasa.*

82 §. Partitivus qvalitatis: *Se o' hyvi vanhaa laatuu mies. Niipäs hää o' sitä laatuu eläjää.*

83 §. Yksityisiä tapauksia partitiivin käytännöstä:

a) Partitiivi vastaa kysymykseen: minkä mukaan. Esm. *Tää tupa o' neljä-syline vanhaa lukkuu* (J.).

b) Partitiivia on käytetty superlatiivin ohella elatiivin asemesta lauseessa: *Se taitaa siitt olla nuoremp niitä veljeksii* (J.). Kts. 128 §.

Translatiivi.

84 §. Translatiivi predikatiivi-adverbiaalina: *Ne taipuit iha ne taloväk niihe mukasiks.*

Muist. Translatiivia käytetään osottamaan kasvia, jolla jokin viljelys kylvetään, jota kasvamaan se on aijottu. Esm. *Jo se kylv puoľ peltoo heinäks. Eiks tää kask kylvetä rukkiiks? Ku se ens vuonn o' kylvetty rukkiiks, ni siitt pannaa toisen kesän kauraks.* Kts. 68 § muist.

85 §. Translatiivi ilmoittaa joskus, mihin määrään jotakin on. Esm. *Eij oo ies omiks tarpeikskaa. Eij oo sikskää, ku oiś tarvis. Ei se piisannt kolmanneks osakskaa.*

Eksessiivi.

86 §. Eksessiivi predikatiivi-adverbiaalina. Esm. *Joha se nyt o' pääst sielt paimenent.*

87 §. Ainoa substantiivi, josta olen kuullut eksessiiviä käytettävän erosijana paikallisessa merkinnössä, on *koto*. Esm. *Jo hää läks viime vuonn kotont. Kotontha miekii tuli.* Kts. 73 §.

88 §. Demonstratiivipronominin *se* eksessiiviä käytetään runsaammin kuin minkään muun sanan. Se vastaa merkitykseltään useimmiten elatiivia, jota voikin käyttää melkein aina sen asemesta. Esm. *a*) eksessiiviä on käytetty paikallisessa merkityksessä elatiivin asemesta: *Siint o' nii huono männä alas* (penkereestä). *Minkäs takkee siihe oiś pyykki teht, jos ei tie siint kulkiś? Siinthä se tie käi, siell allaall ku oľ veś. Ku siint erovaa tie Parikkallaa ja Kirvuu —. Esu ja Mikko! — pois siint! —* Inessiivin asemesta on eksessiivi lauseessa: *Siekää et herkijä siint keikkumast. —* Eksess. attrib. *Hää läks siitt sill kertaa siint pellolt.* Kats. 29 §. — *b*) eksessiivi vastaa elatiivin muuta käytäntöä: *Mitä siint o' hyvvää? Mutt minkälaine kirja siint tulloo viimeks? Kyll siint ei ihmistä tule, joka ei syö. Nyt siint tuľkii sajeilma. Mie luuli, jott siint tulloo saakeli. Ei siint sen suurempaa velkaa tullt. Mutt muisteliks mie lukenei, jott ne Arpe saivat siint nikkelii. Onks siint mitä tietoo, jos se keisaŕ o' antant asetukse, jott'ei sottaa tule ensikää? Mie luuli, ett siint tulloo saekii. No välleehä siint tieto annettii. Kyllhä mie viel kerra kurita Teit siint. —* Eksess. attrib. *Ei Pelman tient viel siint asijast mittää.*

89 §. Eksessiivi partikkelina: *Pois mie tule makkaava ihmise luont. Yks käi ulkont halkoi hakemass.*

Sisäiset paikallissijat.

Sisäiset paikallissijat yleensä.

90 §. Sisäiset paikallissijat ilmoittavat „rajoitetun paikan sisäpuolta ja itse rajaa". Esm. *Näill jout tääll messäpelloss potatit aikasempaa. Häne piť juoma-astiat viijjä pöyvväst pois. Hileprannilt uupu hevone väärää mäkkee* (mäkirinteeseen). *Mie ku pääse tuva ovest sissää, ni jääkii sinne. Se ku mäń leikkii, ni se käi pihtpuolijaisii seisomaa.*

91 §. Sisäiset paikallissijat ilmoittavat „rajoitetun ajan sisäpuolta ja itse rajaa". Esm. *Yhess päiväss se pittää tulla valmiiks. Täst kolmais syksy sitte. Tää o' Paavalipäiväst jo kolmatta vuotta. Täst o' kolmatta vuotta syksyst. Kolmaiskymmeneis vuoś läks Matipäiväst. Antaa häne olla iltapäivää. Murkinast iltaa astikka. Kuha elläät päiväst päivää. Mikopäiväst Matipäivää.*

Inessiiviä käytetään ilmaisemaan sellaista aikayksikköä, jonka kuluessa aina tai tavallisesti joku toiminta uudistuu. Esm. *Hää tekköö ain yhe viskuumasina vuuvvess. Hää käyp kalastamass kerra viikoss. Kyll hää* (puuseppä) *tekköö kaapi viikoss. Mutt se sano, jott kyll hää piisaa, hää o' teht 12 sotamiestä päiväss* (sadun mukaan harjoitti sitä ammattinaan). *Vieläks sill kui pitkält aijjaa päiväss* (polkupyörällä)? — Suffiksillista illatiivia n. k. *vuoteensa* ja johdannaista inessiiviä n. k. *vuoteessa* ei täällä koskaan käytetä.

Tähän kuuluu elatiivin käytäntö semmoisissa puheenparsissa kuin: *Tullooha se ain tuon tuostai tänne. Se vallesman käyp ain tään tästäi tääll kyläss asijoillaa.*

92 §. Virka- ja ammattinimiä käytetään usein sisäisissä paikallissijoissa merkitsemään joko viranomaisen virastoa tai viranomaisen tai ammattimiehen

asuntoa. Esm. *Rautatie-inssinöörissä* (J.). *Liek se päätös kuvernööriss käyntkää* (J.). *Ne ku o' käyneet kuvernööriss* (J.). *Anto vallesmannii rotakolli* (K.). *Hyö oiś vieneet sen vallesmannii.* — Tähän kuuluu lause: *Kihlakuntaa* (kihlakunnan oikeuteen) *pittää männä* (J.). — *Hää mäń rovastii rukkii ostoo* (J.). *Kerta myö mäntii sinne vanhaa ruunuvoutii naapuri kans* (K.). *Pitäsiks hänest lähtii lautamiehee nyt* (K.). *Miull oiś asijaa tuonne kauppamiehee* (K.). *Myö lähtää räätälii* (K.). *Yhe pittää naapurii ruveta rengiks* (K.). — Täten käytetyt ammattinimetkin osottavat usein enemmän yhteyttä itse ammatin kuin ammatinharjoittajan persoonan kanssa. Esm. lause: *Mie lähe räätälii*, ilmaisee useimmiten puhujan tarkoituksena olevan lähteä räätäliin seikan johdosta, joka on yhteydessä hänen ammattinsa kanssa. Sitä vastoin tarkoittaa puhuja lauseella: *mie lähe räätälille*, aikomuksena olevan lähteä käymään räätälin luona.

93 §. Vielä ilmoittavat sisäiset paikallissijat:

a) yleisesti tilaa. Esm. *Se Vuorine ku mäń konkurssii — —. Kuulu ollee vaaliss suuriikii miehii. Ku oľ Kalle humalass — —. No kyll mie tuli nii heikoks, jott'en pysynt pystysskää. Se oiśkii ollt hukass. Nyt ei kumminkaa hyö eksyksiss olleet. Nälissäi pureskelen. Tää oľ humalass. Se oľ nii humalass. Täss ei saa maata rauhass. — Ne o'* (sorsat) *siell heinikkoloiss peitoss. — Nää heinät o' nii hauvvoksiss. Tietüähä sen, ku jalka oľ sitteiss. Meikii kyläss eijj‿oo monta talloo, joll eijj‿oiś leipä ostoss. Ai ku siu kaakkuis o' vähiss. — Oha se nyt ollt oikee hyväss hinnass. Se o' ollt yksiss hinnośs. Siihe ast se oľ tääll vaa huokeimmiss hinnośs. Ei se hiekass nii voimassaa oo. Yhess kohtaa on jo melkei ummess. Onks tää hävvöiksiss? Ei siell oo ku mikä näkyviss o' täss. Kyll se nyt o' nii laoss, njott — —. Kyll se taiś olla hakemuksess. Onks se vahvass varress? — Ku se maailma viisastuu yhest hulluuvvest ni viisastuuha se toisestkii. — Jo vai tytär jout naimisii. Ielimäine mies ku männöö näkymättömää — —. Hää pannoo solmuu isseesä. Hää veť ne heinät liijja tihijää. Hyppelä hovi nousoo nii kalliisee arvoo. Voihinnat ovat laskeneet*

kahteekymmenee markkaa. Kaks ryssää (kalanpyydyksiä) *mäń nii täytee, jott'ei tahtont saaha pois. Hyö saivat suure pyty ja kaks konttii nii täytee, njott — —. Se ku jäi restii — —. Myö senku kerittii saaha tuĺ sammuksii —. Se löi naha läp röykkyy.*

b) henkilöistä tai asioista, joiden sisällinen ominaisuus, joihin likeisesti liittyvä asianhaara ilmaistaan. Esm. *Eihä lapsess oo sen tekijää. Ei siuss oo sen tappajaa. Häness eijj^ollt minkää tekijää issessää. Mutt ei tiijjetä, onk häness sen pelastaijjaa. — On niiss taas kerimistä. Kyll siin suutariss o' syytä. — Mikä vika häness o'? Oliks siin jalass mitä vikkaa? Ja jo niiss o' vikkaa potatisskii. Niissäi o' vikkaa.*

c) jonkin työn toimittamista. Toimintaa ilmaiseva sana on tällöin tavallisesti verbaalisubstantiivi. Esm. *Hää o' rukkii niitoss. Myö oltii Kärnieme saloll liistee teoss. Hää oĺ sonna veoss. Hää o' ojakaivoss. — Se tuĺ kaskepoltost. Tuĺ justii sillo parki kiskonnast. — Se mäń justii pyykipessuu. A ku läksis koira tappoo. Hää mäń lanku vettoo. Isse ei kehannt ennää männä tuki sahhooksee. Hää mäń rovastii rukkii ostoo. Lähtää tuonne toisee tuppaa kahvi juontaa. Vaikk tule tekkoo ja tupaka pannoo —. —* Toimintaa ilmaisevana sanana on III infinit.: *Vai lopettamass nyt ootta. Se pittää makkaamast viijjä saunaa. Lähetää sahhaamaa ne puut. — Olen* verbin ohella käytetyn verbaalisubstantiivin olen kuullut merkitsevän tekemäisillään olemista lauseessa: *Oottaks Työ mihi mänöss?*

Muutamissa puheenparsissa käytetään sisäisiä paikallissijoja itse toiminnan esineestä ilmaisemaan tekeillä ollutta, olevaa tai vasta tehtävää työtä. Esm. *Se tyttö taitaa olla marjass. Vai ovat teijjä vastaksess. Pitäś meijjäkii jo lähtii vastaksee. Lähetää leheksee.*

d) välitöntä yhteyttä esineen, henkilön kanssa. Esm. *Oliks siuss taano takijaisii? Renk ottikii ja muutt nuora emännä jalkaa omast jalastaa. Mie en saant kassonee, mist tää* (hevonen) *oĺ teill kii. Suonta lyötii leuvva pääst, ikenist ja poskist. Mie ku lyöti täst leukapääst, ni mie lyöti*

sill kertaa polvistakkii. Ei pannt ies huivii korvihee. Polv mäńniikkii kivvee. Pannoo kaks huivii päähä.

Tähän kuuluu myöskin *α*) illatiivi, käytetty osottamaan sitä objektin eli objektiivin osaa, jota verbin vaikutus välittömästi kohtaa. Esm. *Se mamma ku tulloo, ni se antaa miule selkää. Sipaś Niiloo päähä. Hää vetäś kangell koiraa kuonoo. — Pelman tuumaś, jott kell vanaŕ o', sille mie työkkää tuo ruumii syllii. Miule juohtu mielehei.* Kts. 120 §, IV. — *β*) sisäiset paikallissijat, kun ne ilmaisevat jollakin aineella peittymistä, tahraantumista. Esm. *Pilvess o' tuo maalima. Se ku o' sakijass pilvess taivas. Ai ku mie tuli täihi siint pojast. Pilvee se vettää.*

94 §. Demonstratiivipronominien sisäiset paikallissijat ilmoittavat usein paikallisuuden merkityksessä määrättyä paikkaa, taloa, asuntoa vastakohtina demonstratiivisille paikallis-johtomuodoille, jotka ilmaisevat epämääräistä paikkaa, sen läheistä ympäristöä. Esm. *Ei hää isse ollt yötä täss — lehmät oĺliit yötä täss. Männeell viikoll täss oĺ yhten yön mustalaisii. Hää sano: „täss käi semmone mies, joka sano sen tekevääsä". Mutt meill on täss ruumis — —. Sattu tulemaa mieru-ukko siihe.* — Vrt 29 §. — Samoin käytetään joskus monikollisten personaalipronominien elatiivia ilmaisemaan itse taloa alueineen vastakohtana ablatiiville, joka lähimmiten merkitsee käsitettä koti. Esm. *Tää Matt o' eronnt meist* (hän on ottanut jo osinkonsa talostamme — vrt.: *Matt o' eronnt meilt* = meillä asumasta). *Joks hää eroś teist?*

Inessiivi.

95 §. Inessiivi *olen* verbin ohella ilmaisee seikkaa, josta jotain riippuu. Esm. *Vanhemmissha se o', kui se laps o' tähä maailmaa kasvatettu. Nii — missäss se oiś muuss ku vanhemmiss. Nii nii — siin se justii, jott ovat nii arkaluontosii. Se voip olla siinäikkii, mitä enemmä jaksaa polkii. Liek hää siin, ku nuoren o' tottunt.*

96 §. Inessivus causae — inessiivi aina suffiksillinen. Esm. *Ei se oo synti, joss^et sie sitä ahneuvessaiss*

isselleis pyyvvä. Tuhmuuvvessaa se sinne mäń. Köyhyyvvessäähä se sitä tekköö. Vrt. 75 §.

97 §. Muutamissa puheenparsissa käytetään inessiiviä osottamaan, minkälaisella joukolla jokin työ toimitetaan. Esm. *Tehhää tää oikee miehiss, nyt ku satuttii. Tehhää rahvaass* (J. L.)

Elatiivi.

98 §. Elativus materiae et originis: *Kyll se o' tuomest tahi kuusamest. Tää pöytä o' koivust tehty. Eihä täst unest saa kekkoo eikä lumest lekkoo* (liekkiä). *Kui paljoks näitä nyt niittää lakonaisest kaurast?*

99 §. Elativus causae et obiectivus: *Ei häntä siitt sakottu niist nappiloist. A kirkoll oľliit panneet yhe miehe kii lehmä tappamisest. Mitehä tuole Toppisele käyp siint tappelemisest? Niisthä se vastus onkii. „Sie et tiijjä, mist se yskä tuľ". „No mist?" — Mitä työ miust haukutta? Mitä hyö höist kaikist saatelnoot? Mitä sie siint lapsest songit? Mitä sie hänest morkkaat? Mitä mie näist osta? Mitäs työ löittä siit?* — Samantapainen elativus obiectivus on lauseissa: *Näist nykysist mitośt mie en tiijjä, mite pitkät ne ovat mikkii. Siitt niist kiiskist pań uunii pottii ja tahasta päälle.*

100 §. Elatiivi ilmoittaa esineen, jonka asemesta jotakin saadaan, annetaan, maksetaan tai päinvastoin rahasumman, hinnan, josta jotakin myydään. Esm. *Kui kaurajyväst sai yks kerruu-ukko puoľ valtakuntaa? Paljo annoť sillinaulast? Liekhä tuo paljo maksant voinaulast? Poika oľ justii syömäss niist kengist. — Möiś se sen viijjest markast. Tietämättömyyttää se sen nii huokijast möi. Hää möi sen sijastaa* (siastaan). *Hää möi kana potattikapast. Myöphä hää sen maitokannust. Eihä se voi markast olla mielestää.* — Joskus käytetään elatiivia ilmoittamaan ostohintaakin. Esm. *Mie osti hevose kahest saast markast.*

101 §. Elativus viae: *Pelman puhals uimaa sielt ala-ikkunast. A se puhalaiskii tuva ovest ulos.*

102 §. Elativus respectus: *Se tuntuu, ku se oiś luonnostaa notkijamp. Siikaha tää onkii suomuksest. Selvähä se o' käsistää. Harteist Työ ootta hyvi levijä. Minnuu nii rutistaa hartioist. No siit on nyt hyvä tänä vuon, ku o' tuo rautatie-teko. Lintu käyp jalastaase takkaa* (J. L.).

103 §. Elativus comparationis on täällä tavallinen. Esm. *Vieläks Teist nuorempii on mite? Vieläks se Teist nuorempaa lasta on? Oha se eilisest päiväst lämmi* (kts. 128 §). *Missäs se täst vanhemp veľ on?*

104 §. Elativus temporis: *Kevväist oľ nii kylmä. Viiko alust oľ poutaa. Illast makkaa ja aamust siitt nousoo ylös. — Lämpishä se aamupäiväst. Mie käi täss kevätkesäst Ruokolahell. Hyö aamuyöst tuľliit vast takasii. Se kuoľ kevätkesäst. Vissiikiihä se iltapäiväst tulloo, ku hää jo aamupäiväst käsk marjoi poimimaa. Sitä ei tavannt yllääll aamupäiväst. Myö tultii sielt aamupuoľ-yöst.*

105 §. Elatiivi yksityisissä lauseissa: *Viittätoist markkaa tarissoo miul puuvvast* (elatiivi ilmoittaa yksikköä, „jonka mukaan koko osuuden arvo määrätään"). — *Ne mänńiit kirvulaiset mies miehest kaupuntii.*

Illatiivi.

106 §. Myymähintaa ilmoitetaan illatiivilla harvoin. Kuitenkin tavataan sitä joskus tässä merkityksessä *panna, antaa* y. m. m. verbien ohella. Esm. *Paa nyt kymmenee pennii nuita paraskii* (vesirinkilöitä). *Anto se viitee pennii. Haastakaaha vaikk kahtee kopekkaa — vai pittää teitä siihekii opettaa! — tai kahtee rossaa, jos että muuta ossaa.*

107 §. Illatiivi vastaa kysymykseen: kuinka suuressa joukossa. Esm. *Hyö saivat 15 mrk 60 p. neljää miehee. Hyö nautissiit siitt sen mońnii kymmenii miehii.* Näissä esimerkeissä osottaa illatiivi tasanjakoa. — *Lähetää kahtee pekkoo. Ne ku viitee jussii rymysiit siell messäss oikee. Lähetääs nyt oikee kahtee miehee ja toimitettaa se ašja.*

108 §. Illativus temporis: *Vieläks Työ mite pitkää viivyttä tääll Jääskess. Hää sano, jott „mie oo siell pitkää“. Kyll se sateʼ yhtee ottee. Väʼlii ku se kirroiloo oikee.* — Likimääräistä aikaa ilmoittaa illatiivi lauseissa: *Oha sill nyt näihi aikoi ollt* (hintaa). *Mutt eihä ne viel siihe aikaa vanhemmatkaa ohjanneet. Vai yksii aikoi. Silloha mie viel käi siihe aikaa, ku nää oʼliit siell. Täst puoleeha se alkaa käyvä pouvvaks. Kevätpuolee saap hyväst.*

109 §. Illativus modi, jota käytetään adverbisesti: *Yheksä oiś niitä yʼsummaa. Paljo Työ sanoʼtta mult summaa mänevä? Hää nii ahkeraa tek työtä. Hää käyp tääll meill nii harvaa. Käyvvätiks kellot yksii? Aja ain suoraa. Miksʼet sie luve tarkkaa. Myö tullaa nii sievää ja harvaa, jottʼei vanhat kuule eikä arvaa. Laskekaa sukkelaa ja sähäkkää.*

110 §. Adjektiivit *selvä* ja *tarkka* järjestetään aina illatiivilla. Esm. *Hää oʼ nii selvä ja tarkka kaikkee. Se oʼ selvä lukemaa. Kyll tääkii oʼ tarkka oppimaa.*

111 §. Muutamissa tapauksissa voidaan illatiivin asemesta käyttää postpositsioonia *pääl.* Esm. *Ne suuttuit Pelmanni pääl.*

Ulkoiset paikallissijat.

Ulkoiset paikallissijat yleensä.

112 §. Ulkoiset paikallissijat merkitsevät:

I. „Paikan tai esineen pintaa, päällispuolta, läheisyyttä, kun paikan rajoja ei ajatella“. Esm. *Isä oʼ pelloll kyntämäss. No mie tuli siitt siihe aholle —. Juostaas kilpaa tuole mäele. Matti makkaa siell tuva uunill. Jussi! — annas se saha sielt seinält miule. Tää keisari kuva pittää pannakkii kammari seinäle. Liisa taiś männä kaivolle. Käys hakemass lähteelt vettä. Ai ku ne pojat oʼ taas siell ojall —. Onks teill mitä asijaa kirkolle. Myö viijjää hevone kansakoulule, sinne kuijjaa. Se onkii meijjä väk nyt tuoll kaskell raatamass.*

II. Persoonain (ulkonaista tai sisällistä) tai asiain (ulkonaista) tilaa, asemaa. Esm. *Poja lurjus oʼ juomisillaa taas. Tänä aamun se laps oʼ taas varrai yllääll. Hyvähä se oʼ ku vanhakii oʼ omall jaksollaa. Totta vissii, kosk Työ että taho seisallaana pyssyy. Kyll se oʼ hyvi pyörijä, kosk hää ei tahtont seisallaa pyssyy. Talo pere oʼ just ruuvvall. Eikä se ole tämän kirkon kellon kuuluvilla. — Ei se oo tainnt olla millokaa nii ikävällä ku nyt. Hää pittää varuʼlaase. — Sillo se oʼ jo hyvi tiukall ihmise elämä. Työt oʼ viel levveimmillää. Nyt on paljo heinii kuka tieś maailmass hajallaa. Ov oʼ raollaa vaa. Tää ruisviljakii se oʼ nyt pahimmoillaa justii. Tää tupa oʼ männ talven kylmillää. Niitä ruukkaa ain olla kooll nui yksiss paiko. Meill eijj‿oo viel alullkaa. — Hää tulloo juomatuurile. Se kuul emäntä tullee heikolle päälle. — Se oʼ muuttunt toisel mual. Ku kuhilaatkii hajott, jottʼei jäänt ku neljä kuhilasta seisovallee. Älkää hajottakkaa varsi levällee.*

III. Toimintaa, jonka esineenä on niillä ilmaistu seikka tai joka tapahtuu niillä ilmaistun esineen läheisyydessä. Esm. *Samuʼ oʼ tänä aamun kalall. Mäń kalalle. Se oʼ niill heinäll. Mei mäńniit heinäle. Myö lähetää heinäle. — Hää oʼ pyykill. Kuuritsalle* (kalanpyydös) *ku oiś männä, ni saiś kalloi. Pojat tulloot ongelt.*

IV. „Elävän olennon perhettä ja huostaa tai osallisuutta jossakin“. Esm. *Mie oli tuoll siltavahill. Käinks mie nyt sillo Miko-Martill vai miss — —! Hää käi Pellisell eile. Onks hää nyt ollt teill töiss?* (Vrt. 66 ja 87 §). — *Kyll meill lehmä myyvää. Onks teill muita ihmisii koton? Meill eijj‿oo ku yhe kert kynnetty ja muullo on ain kahiste kynnetty kesanto. Meill oʼ otraakii jo niitetty. Näill jout tääll messäpelloss potatit aikasempaa. — Eipäs se Tuomas tule jo sielt jahtvouvvilt. Yhtaikaaha myö lähettii Pulliselt, sillo ku myö oltii siell suntain. Mańʼ tulloo Esu-Antilt. Millos se suutańʼ läks meilt? — „Määt sie varvalile?“ „Ei — karvalile“. Ku hää mäń räätälille, sanottii, ett häntä vahittii. Ja mäń aamusill papille* (varas näyttämään papilta varastamaansa tavaraa). *No sillo poika taas mäń isälleesä.*

Vrt. 92 §. — *Hää läks Kuismale. Pojat läksiit Hanno-Jussile. Tuliks Matt teile? — Muille annan rukkaset ja sulle kukkaranssi.* — Tähän kuuluu myöskin allatiivi, ilmoittava seikkaa, jota ylimalkaan, mutta jonka käsitealaan kuuluvaa, illatiivilla ilmoitettua osaa erittäinkin predikaattiverbin vaikutus kohtaa. Esm. *Tuoppas Pekko miule se lelu kättee. Pelman tuumaś, jott kell vanaŕ o', sille mie työkkää tuo ruumii syllii. Miule juohtu mielehei. Jos se heť käi miule päähä, jott — —.* Muutamissa tämän laatuisissa lauseissa — ja etenkin niissä, joissa predikaattina on liikettä ilmaiseva verbi — on adessiivi alkanut kadottaa paikallismerkitystään ja kielitunne ruvennut pitämään sitä subjektina. Esm. *Yhtsuoraa meill käyvää siin. Mist teill tullaa* (Vrt. 12 §). — *Kelläs muill, joss͡ei miull.* — Tässä mainittakoon, että adessiivia käytetään aina adverbiaalilla varustetun *olla* verbin ohella ilmoittamaan omistamista, jos nimenomaan tahdotaan osottaa, että omistettu esine omistetaan sellaisena, semmoisissa suhteissa olevana, kuin adverbiaalin kautta esitetään. Sen johdosta, että predikaatti yksin saattaa usein ilmaista samaa kuin adverbiaalilla varustettu olla verbi ja sitä siis voi käyttää näitten asemesta, tavataan omistavainen adessiivi usein muittenkin kuin olla verbin ohella. Esm. *Tott teill taitaa olla jo monta puhetta siell kirjass yllääll. Meill oiś laps ristittävä. Oha meill yks pelto, mikä nytt o' rukkiin, savikkookii. Se pastoŕ jo alott aikasee, ni onha sill jo heinä teht. Joks teill o' pyyvökset veess. Sill o' kaikk maalima lorut pääss. Miull o' siell yks poika vävyn. Sill o' se yks poika siitt hönttö. Onks Matill mamma jo tääll. Eik siull oo pellavasta tänä kesän tehty. Kell teill o' sata markkaa saatu. Vieläks Teill mamma ellää? Keisaŕ kysy, jott „vieläks siull isä ellää?“* — Ablatiivia pitää kielitunne joskus subjektin tapaisena, se kun useastikin tuntuu lähemmin merkitsevän talon asukkaita kuin itse taloa. *Siihe aikaa käytii meilt uśjast tääll. Eiks teilt mäntykää siitt sillo Viipurii? Mäntiiks teilt markkinoile. Höilt mäntii sillo just Ullasuo-korpee heinätekkoo. Eiks Mikkolaisilt tultu kans sillo? Tultiiha Mattilaisiltkii.* — Tähän kuuluu myöskin

ablativus incommodi: *Nyt vaa etana pillailoo ruispeltoloi ihmisilt. Kyll niilt leikit loppuut. Meilt eijj͡oo pannt halla paljo millokaa. Ja nipist hänelt sallaa silmä pois. Hileprannilt uupu hevone väärää mäkkee. — Hää o' miut pelastant kolmelt noijjalt.*

V. Ordinaali-, joskus kardinaaliluvulla ilmoitettua ikämäärää, joka on edellisellä kardinaaliluvulla ilmoitettavaa suurempi. Jos ikäkautta ilmoittava sana on *vuoś*, niin jätetään se tavallisesti pois. Esm. *Joha tää o' kolmannell. Nuoŕ on vielä pojan heila — kuuvvennellatoista. — Taitaa olla kaheksallkymmenill. — Tuo tyttö o' seissemännele vuuvvele. — Joha se o' seissemänsilekymmenile. Se o' toisile kymmenile. Joha se o' kaheksansilekymmenile tuo mei toisii ukkokii.* — Kuten esimerkeistä näkyy, voi täällä ikäkautta ilmaiseva sana sekä sen adjektiiviattribuutti *olla* verbin ohella olla sekä adessiivissa että allatiivissa. — Osottamaan ijän muutosta jostakin täytetystä ikämäärästä toiseen täyttämättömään käytetään verbiä kääntyä allatiivin ohella. Esm. *Joha se Juhanapäivä aikaa käänty yheksännele kymmenele.*

113 §. Ulkoisten paikallissijain asemasta käytetään joskus postpositsiooneja. Esm. *Pelman läks ieläpäi hyvi ilomiele kans. Priljantkiv oľ kengä pääll. Hämmens härkkime kans sekasi. — Täss kaupunnin lähell ku on se korkia vuoŕ, nii mie mään sen vuore päält. — Hyö nostiit toise miehe silla päälle. Siihe oľ sattunt kaapi päälle poikimaa kissa. Hää nost miehe pilttookse päälle istumaa. Mäń se vuore päälle sen hännä kans.*

Adessiivi.

114 §. Adessiivi ilmoittaa rajoittamatonta aikaa, jolloin jotakin tapahtuu. Esm. *Männeell viikoll täss oľ yhten yön mustalaisii. Luuvvost mie sain täss takasin viikkoloill hyväst. Mie lähe siitt yöll syömää. Syksyn pitkilä pimiöillä öillä pohjan tähti loistaa. Kutka sotamiehet oľliit siin hyök-*

vahiss sill tunnill. — Demonstratiivisen pronominin *tää* on adessiivi vastoin tavallisuutta saanut attribuutikseen lauseessa: *Mammalt taiś jäähä tulemata täll kesäll tänne Jääskee.*

115 §. Aivan yleisesti ilmoittaa adessiivi esinettä, josta hyöty, hinta saadaan. Esm. *Kui paljo hää sai puill? Nii paljo mie sain hyvill rukkiill. Ei sill tuonosin kesin saant ku viiśkymment pennii. Täll ei saa käśrahhoikaa oikei. Sai seissemäkymment pennii naulall. Paljo sie naulall sait? Paljo voinaulall sait?*

Samoin ilmaisee adessiivi yleiseen hinnan, jolla jotakin saadaan, ostetaan. Esm. *Mie sain tään huivi viijjellkymmenell pennill. „Paljoll sie sen sait?“ — Markall. Kyll ne nyt saavat sielt huokijall tavaraa. Hää osti se lehmä saall markall. Mie osti täss äske herneitä kolmell markall. Enemmä hää oiś ostant, ku hää kalliimmall ost.* — Adessiivi ilmoittaa joskus elatiivin asemesta myymähintaakin. Esm. *Mie möi se kolmell markall.*

116 §. Verbaalisubstantiivien adessiivi ilmaisee *olen* verbin ohella tekemäisillään olemista. Adessiivi on tällöin melkein aina suffiksilla varustettu. Esm. *Sinne oľliit mänöllää. Se oľ tätä mei Annii tulollaa ottoo. Mihi se poika o' mänöllääsä. Täss oltii mänölläänä yľpuole käymää. Mihi sie oot mänöll. Siit ko ne ovat tulollaa, on morsiime puhemiehell korenta kääss* (J. L.). Kts. 93 § e.

117 §. Adessivus modi on täällä muutamissa puheenparsissa suffiksilla varustettu. Esm. *Ooha sie siivollais. Käy siivollais äläkä renttuva.*

118 §. Yksityisiä tapauksia adessiivin käyttämisestä:

a) Adessiivi pro allat.: *Miullaikkii se jo tulloo vähi ikkääkii* (K.).

b) Adessiivi pro ablat.: *No kaikk ne nyt sattuutkii siull koht* (kivet) (J.).

c) Syyn adessiivin tapasin pronominista *se* lauseessa: *Pelman sano: „sillhä mie arssinoittai oisi ostant* (K.). En tullut kiinnittäneeksi huomiotani siihen, kuinka yleisesti tätä adessiivia murteessa käytetään.

Ablatiivi.

119 §. Ablatiivi ilmoittaa persoonaa, jolta jotakin tulee tai ei tule tehdyksi. — *Joks se tuľ siult tehyks? Mammalt taiś jäähä tulemata täll kesäll Jääskee. Kyll se Sopesolaisilt o' ostamata. Ei miult tullt sinne reisutuks. Eihä sitä oo tullt muistii pannuks ja naiseläjält etekii.*

120 §. Ablatiivi ilmoittaa estävää syytä. Esm. *Ehä mie pääse tält lapseltai mihikää. Ei hää pääst silt jalaltaa lähtemää. Eihä näilt lapsilt pääse. Ehä mie pääse silt ahoksepanolt. Ei hää pääst rukkiileikkuult. Ehä mie jouva tält likottamiselt.*

121 §. Ablatiivi ilmoittaa, missä määrässä jotakin on. Esm. *Mite pitkält lie täst tuonne Salohaukale? Onks täst kui pitkält Suikkalaa? Vieläks sill kui pitkält aijjaa päiväss? Ei se ennää jatku nui levijän pitkält. Taiś sitä olla pitemmält.*

122 §. Ablatiivi ilmoittaa aikaa, — *a*) josta jotakin on alkuaan. Esm. *Kyll meill o' ollt niitä entuuvveltaakii.* — *b*) jolloin jotakin tapahtuu. Esm. *Jos hää siitt tulenoo murkinalt muijje kans. Mutt viimeselt oppi se sorsa miu nii tuntemaa — —. Tuľliit viimoselt perille, jott hyö ovatkii veljekset.*

123 §. Yksityisiä tapauksia ablatiivin käyttämisestä:

a) Ablatiivi ilmoittaa tapaa: *Mänkää työ sielt sukkelalt suoraa, myö männää täält vikkelält väärää.*

b) Ablatiivi vastaa kysymykseen: minkä mukaan: *Hää sano, jott männööhä se viel vanhalt perält.*

Allatiivi.

124 §. Allatiivi ilmoittaa muutamien kokoonpanemista merkitsevien verbien ohella jostakin koottua tulosta. Esm. *Pańniit kaikk ne lahjukset suurele nyytile* (J. L.). *Käärikää se uń kerälle. Luokaa se sonta läjille. Ne kivet oľ laottu korkeile röykkiöile.*

125 §. Allativus respectus. *Ne o' joka kohass nii kalliit siitt viel palkol'lee. Saiha tuo tavaroillee* (tavaroitten arvoon katsoen) *tavallisest. Ku kerta hinnale sovitaa, ni myö. Tää mei paikka o' hyvi arka hallale.*

126 §. Yksityisiä tapauksia allatiivin käyttämisestä:

a) Allatiivi merkitsee „yksikköä, jonka mukaan koko osuuden arvo määrätään": *Paljo herra rovast nyt tahtoo ruistynnörille.*

b) *Suuttua* verbi järjestetään usein allatiivilla. Esm. *Joussino akat miule kerra suuttuit.*

c) Allatiivi muutamissa adverbeissa: *Arvollee* (kuitenkin) *o' satant; ei siit oo ollt mittää merkkii. Nii läks arvollee hyväst. Ku nää tulloot nii kuvallee pois otetuks.*

Adjektiiveista.

127 §. Substantiivi on käytetty adjektiivisesti lauseessa: *Rannat ovat heinikot.*

128 §. Komparatsioonivaihetukset ovat hyvin tavallisia; etenkin käytetään komparatiivia usein superlatiivin asemesta, joka on harvinainen. Esm. *a*) Positiivia on käytetty komparatiivin asemesta lauseessa: *Oha se eilisest päiväst lämmi.* (Lämmin sanaa käytetään superlatiivina muutamissa murteissa, esm. Juvan. Siellä sen positiivi ei ole kuitenkaan superlatiivin kaltainen, vaan käytetään sinä aina muotoa *lämmä* (vrt. *kylmä*)). — *b*) Positiivia on käytetty superlatiivin asemesta: *Mei pelto onkii valmii näköne* (vilja on kypsyneempi kuin missään muualla). — *c*) Komparatiivia on käytetty superlatiivin asemesta: *Joks Tei nuoremp sisko parań terveeks? Anna miul miu vanhemma veljei paltorutkaa. Se taitaa siitt olla nuoremp niitä veljeksii.* — *d*) Superlatiivia on käytetty komparatiivin asemesta: *Siihe ast se ol' vaa tääll huokeimmiss hinnośs* (ku kaupunniss).

129 §. Esimerkkejä substantiivien komparatsioonista: *Kirppu ol' kiireemp viel karkol'taa. Mie oo hyvi mielelläi viikommankii. Ne Hauhia pellot ovat viel kivikompii.*

Siitt sen tietää, kumpane höist ihmeemp (ihme sanaa käytetään myös adjektiivisesti) *on. Ja lorruiś mitä ihmeempii vaa. No se ol' miust kaikkei ihmei. Sitä miu o' kaikkii ihmei.*

130 §. Vaikka superlatiivi löytyy, ei sitä juuri käytetä muutoin kuin kaksitavuisista *-a-* ja *-ea*-päätteisistä adjektiiveista, jolloin sen ohelle usein liitetään vahvike: *kaikkei, kaikkii.* Esm. *Tää se o' miust pulski tyttö. No se nyt o' täss kaikkei viisai. Se o' kaikkii suuri huora. No se ol' miust kaikkei ihmei.* — Tavallisin adjektiivien (paitsi yllä mainittujen *-a-* ja *-ea*-päätteisten) superlatiivimuoto saadaan siten, että komparatiivin ohelle liitetään mainittu vahvike: *kaikkei, kaikkii.* Esm. *Hää o' kaikkii väkevämp. Mei tupa o' kaikkei korkijamp.*

Laskusanoista.

131 §. Laskusana asetetaan toisinaan totaalisanan jälkeen, kun tahdotaan ilmaista likimääräistä lukua. Esm. *Siin ei ookkaa ku nui syltä kuus vettä. Kyll se tulloo nui virstaa seissemä pitkäks. Ei täst tule ku virstaa viiś. Eij ollt ennää ku koukkuu kolmekymment veess, ni läks kakskymment kallaa.* — Kuten esimerkeistä näkyy, käytetään tällöin vielä joskus *tuo* pronominin monikollista instruktiivia vahvistamaan lausuttavaa epämääräisyyttä.

Samoin käytetään mainittua instruktiivia yksin ynnä indefiniittisiä pronomineja *jokkuu, yks* — antamaan lausuttavalle lukuarvolle epämääräisyyden merkitystä. Esm. *Niitä pitäś olla nui viiśkymment. Oliks niitä nyt nui kymmenkunta. Taiś se olla siell jonkuu viiś vuotta. Kyll se viel jonkuu kymmene markkaa viikoss tienaa, on se siks veiterä. Ku oiś pojäll yks sata markkaa, ni läksis häntä — —.*

132 §. Laskusanalle ja sen ohella käytetylle substantiiville yhteisenä määräyksenä oleva pronomini tai ordinaalilaskusana pannaan yksikköön, jos laskusana substantiivin kanssa muodostaa yhtymän, joka käsitetään sum-

maksi. Esm. *Kattein nääs luul, jott hää ui sen kolmatta sattaa virstaa. No siitt hää ku taas sai sen kolmesattaa ruplaa —. Kentraalit arvasiit sen kaks punttii. Mie ku oisi pitänt sen kaks viikkoo —. Anna toine kolmsattaa ruplaa.*

133 §. Päivämäärää ilmoitettaessa asetetaan kuukauden nimi joko partitiiviin tai inessiiviin. Molempia menettelytapoja käytetään rinnan ja lienevät ne yhtä tavallisia kumpikin. Mutta laskusana, kun se ilmoittaa päivämäärää, joka vastaa kysymykseen: *milloin*, asetetaan *päivä* sanan kanssa tavallisesti nominatiiviin. Kts. 37 §. Esm. *Hää tul tammikuuss kakskymmenäis viijjeis päivä kahekymmene vuuve vanhaks. Ne ovat kakskymmenäis viijjeis päivä lokakuuta. Ne oišt täll viikoll 22 päivä syyskuuta. — Hää kuol' viijjeis päivä tammikuuta 1891.*

134. Tuntia ilmoitetaan täällä osittain samoin kuin kirjakielessäkin. Esm. *Kello o' neljä. Kello o' viittä minuttii vaijjaa yks. Kello o' kymmene minuttii vaijjaa yks. Mei kello o' 20 minuttii yl' kaheksa* j. n. e. Kuitenkin ilmoitetaan tuntia tämän ohella vielä siten, että *a*) verbiin *käyvä* liitetään tuntia osottavan kardinaalisen (1—2, 11—12) tai ordinaalisen (3—10) laskusanan partitiivi objektiksi. Esm. *Kello käyp yhtä. Käyp kahta. Kello käyp viijjettä.* — *b*) sanasta *kello* tehdään aikamäärää ilmoittavan lauseen subjekti ja sanasta *tunti*, joka saa attribuutikseen lähinnä seuraavaa tuntimäärää ilmoittavan ordinaaliluvun, predikaatintäyte. Esm. *Kello o' ensimmäine tunt. Kello o' yheksäis tunt.*

Kun on ilmoitettava, kuinka pitkä aika on kulunut ordinaaliluvulla ilmoitettavan lähinnä seuraavan tuntimäärän täyttymiseksi, tehdään tuntia ilmoittavan lauseen subjektiksi sana *kello* ja substantivum qvantitatis totaalisanoineen predikaatin täytteeksi. Esm. *Kello o' kymmenä minuttii toista. Kello o' kymmene minuttii kakstoistatta. Kello o' vartti ykstoistatta. Kello o' varti toista. — Toine* sanan asemesta käytetään joskus kardinaalilukua *kaks*. Esm. *Kello o' kymmene minuttii kahta.*

Pronomineista.

135 §. Kun jotain henkilöä nimitetään personaalipronominilla, käytetään

a) aina *työ* pronominia kunnioituksella, kohtelijaisuudella puhutellusta henkilöstä. Esm. *Kui paljo Teill o' jo ikkää. Em^mie tiennt Teist siihe aikaa mittää.*

b) usein *hyö* pronominia kunnioituksella mainitusta henkilöstä. Esm. *Mie näi eile Höitä kirkoll. Joks Hyö on vakituisen inssinyörin? Joks Hyö siitt männöötkii myötämöisi.* Kts. 8 § c.

136 §. Kolmannen persoonan pronominia *hää* käytetään useimmiten ilmaisemaan persoonaa. Kuitenkin on *se* pronominin käytäntö sen asemesta tavallinen, ja *hää* — kuten etempänä tulee esitettäväksi — voi merkitä myöskin elottomia esineitä sekä eläimiäkin. Esm. *Jos hää mingä vaa o' lukent, ni kyll hää muistaa sen. Hää ol' välist lähtent mänemää Ilmeile päi. Se mamma ei näht häntä ensikää, ni mist hää siitt sano? Hää ku tul' kottii, ni hää sill aikaa siitte söi. Myö ku annettii hänele nauha, nii hää rep sen kerrassaa kaikk palasiks. Jos ois paljo rahhaa mänt, ni hyö ois pannt sen häne eestää. Ku hää mäń räätälille, sanottii, ett häntä vahittii. Hyö ois vieneet sen vallesmannii. Se toine tyttö heitt häne siihe. Siitt hyö eksyit messää, mutt ei kumminkaa hyö eksyksiss olleet, mutt hää vaa sill viisii kävelytti pappii perästää. Siitte hyö sattuit yhtec talloo. Hää ku sai voittanee se revoli, nii hää läks kirkkoo. Hää kysy: „ettäks Työ rupijais rengiks?" Sillo hää tempaś emännä kii eikä joutant kassomaa, oliks se niitä miehii ja paiskaś jokkee senkii. — Se ku mäń kassomaa, siell eijj^ollt mittää. Siitt se alko pyytää, jott laskiś. Siitt se sano: ku pitäsit kunnijastais vaari, ni laskisi. Se ku mäń leikkii, nii se käi pihtpuolijaisii seisomaa. Ne o' riihess puimas. Nii ne uśjammat tahtoot istuu. Se taitaa siitt olla nuoremp niitä veljeksii. Sitä vasteha ne siell ovat, jott ne tuliś kääntyneiks. Ol' hönttö poika, — se mäń pyrkimää kotvävyks ja se otet-*

tiikii siihe siitt. — Joskus käytetään *hää, se* pronomineja rinnan samassa lauseessa tarkoittamaan samaa henkilöä. Esm. *Joha ne o' Koppel'pääss, jos hyö suoraa männiit. Ei ne mustalaisii oo — liek hyö rautatieläisii! Vissiikiihä se jo iltapäiväst tulloo, ku hää jo aamupäiväst käsk marjoi poimimaa.*

Yksinomaan *hää* pronominia käytetään kuitenkin aina oratio obliqva'ssa ilmaisemaan oratio directa'n ensimäistä persoonaa.

I. Oratio obliqva ilmaistaan *että*-lauseella, jota hallitsee verbum sentiendi aut dicendi. Esm. *Hää tuumaś, jotťei hää nyt pyhän kehtaa lähtii. Mitä kovemp hää raataa sitä terveemp hää o', sano. Hyö sannoit, jott hyö ei käy tekemää, jott hyö tekkööt enne väťaijja. Sano, jott hää ei mää ikännää härä häntää kii. Kirkherra selitti, njott nii ja nii hyö oťliit messästämäss ja eksyit. Emäntä väitti, njott ei hää oo teht sitä konsaa. Ni emäntä luul, ett isäntä tuť häntä sill tölkill kurittammaa. Ei hää tunne — ei hää mite lase, sannoo tyttö. Oppipojat tuumaś, jott kyll hyö viel kurittaat mestariijjaa. Ja hyö tuumaśt, jott nyt hyö kurittaat just sitä mestarijaasa. Herra sano, jott kyll hää pittää varuťlaase. Hää haasto siitt, nott kuninkaa tyttäret on molemmat rakastunneet hännee ja ottaśt kumpanekkii häne. Pekka muist siitt, jott onha hänell toinekii veť. Tuťliit viimoselt perille, jott hyö ovatkii veljekset. Nuoremp poika anto siitt tietää, jott hää tekköö 12 sotamiestä päiväss. Tyttö kheu, jott hää o' vankka kävelemmää, jott hänele ei piisaa kukkaa. Räätäť sano, jott kyll hää piisaa.* — Sama on asian laita lauseissa joista konjunktsiooni *että* on jäänyt pois. Esm. *Hää arveť: ku ei lie olleetkii häne veljääse.*

II. Oratio obliqva ilmaistaan alistetulla kysymyslauseella. Esm. *Kirkherra oiś tahtont männä syömää, mut pelott, ett mite hää pimijäss tuvass tarkkaa tulla takasii. Siitte hää ajo rengi ylös ja kysy, miss hää saiś kätteesä puhtaaks. Siitt hää tuť uuvvellee rengi luo ja kys, ett mite hää saap kätteesä puhtaaks. Herra kysy, jott mistäs hää tietäś, jott millo se rupijaa lyömää.*

III. Finaalilauseita: *Siitt se emäntä mäń kosettelemmaa suutari kaaveita, njott suutaŕ oiś alkant häntä hyväällä. Hää sano myöneesä sen sitä varte, jott hää ostaś toise ja paremma. Kyll se sen sitä varte tek, jott hää oiś pettänt minnuu.* — Jos finaalilausetta hallitsevan päälauseen subjektina on demonstratiivipronomini *se*, saattaa *se* joskus pysyä finaalilauseessakin. Esm. *Se siin mieless läkskii, jott se muka minnuu veivailiś.*

Vielä käytetään *hää* pronominia, kun se tarkoittaa päälauseen subjektia, usein muutamissa muunkinlaisissa sivulaiseissa, vaikka ne eivät suorastaan ilmaisekaan mainitun subjektin ajatusta, ja melkein aina, jos ne sen tekevät. Esm. *a*) Sivulause kausaalinen: *Siitt ne kielsiit panemast löylyy, ko alko polttaa höitä. Ei ne paljo siint viitanneet, ku hyö saivat ommaasa kuitekii. — Sen takkeeha se oť nii vihane, ku muka hänelt veivät rukkaset.* — *b*) Sivulause konsekutiivinen: *Se kehu olevaasa nii vankka kävelemmää, jott hänele ei kukkaa piisaa. Kyll se nyt tek sen nii vahva, jott häne ei tarvisse ikännää sitä korjata. Hää sano olevaasa nii suur herra, jott häne käskyy pittää kaikkii totella.*

Useimmiten käytetään *hää* pronominia oratio obliqva'ssa ilmaisemaan niinikään oratio directa'n toista persoonaa. Esm. *Suutaŕ sano ett „mie varasta" ja papp, ettťei hää* (suutari) *varasta. No siitt hää määräś kolmanneks, ett häne piť juoma-astiat viijjä pöyvväst pois, ku hyö juovat. — Papi rouvva kys siitt, ett onks hää mei poikaa näht mite se siell jaksaa. Siitt mäń keisaŕ puhuttelemmaa sitä sotamiestä, jott miks hää oť niiss vaatteiss hyökvahiss.*

Usein ilmaisee *hää* oratio obliqva'ssa oratio directa'n kolmattakin persoonaa. Esm. *Hää selitti, ett häne oiś pitänt nähhä häntä. — Siitt sokia ukko lähett emäntääsä kassomaa, mihi hää* (mieru-ukko) *viep niitä* (kuolleita). *Hää kysy, ett mihi ne veivät häne.*

137 §. *Hää* pronominia käytetään aina, kun tahdotaan antaa sillä ilmaistulle painoa. Esm. *Pääsööpäs se*

toine siivollaa -- hää o' ommaa aikaasa ja männöö matkaasa eikä oo tietävinnää kestää. Koťmaissha se hää o'.

138 §. *Hää* pronominia käytetään myöskin tavallisesti, kun puhutaan — usein mielistellen — läsnäolevasta henkilöstä muitten kuullen tai kun tämän henkilön suhteen tehdään joku kysymys, johon vastausta halutaan häneltä itseltään, vaikka tahdotaan teeskennellä, kuin odotettaisiin sitä muilta läsnäolijoilta. Esm. *Ku mie mitä kiruta, ni kyll hää pannoo kokkoo. Hää ku oľ kyläluvull viime talven, ni kovast häntä kiitettii. Kyll hää toimittaa jo kaikk aśjat niiku jokkuu toinekii. — Eiks hää usko? No vieläks hää siitt meinaa tulla meitä kassomaa, ku hää suureks tulloo?*

139 §. Muutamissa enemmän tai vähemmän puheenparren luonteen saavuttaneissa lauseissa käytetään *hää* ilmaisemaan seikkaa, jonka suhteen ollaan välinpitämättömiä, jonka laita on puhujalle samantekevä. Esm. *a*) interrogatiivisia lauseita: *Kuka höitä tiennöö nii tarkkaa? Kuka höittiennöö? Kuka höitä tieś, kui tarkkaa tutkintoo hyö pitänööt? Kuka höitä ossaa kiittää? Yöll oľ kova ilma — liek hyö häntä pelänneet vai suvańneet? Tuoss ku oikee kauvva sousitta, mikä kala hää lie tullt kii sillo? Mikä hää lie? Kuka häne tieś? Vieläks hänest läks mitä. Mitä hää Viipuriss maksanoo? Mite hää lie tullt puhheiks? Minne hää nyt lennättää häne? Miss häness lie vika? Pitäsiks hänest lähtii lautamiehee nyt? — b*) kielteisiä lauseita: *Eihä höitä oo tullt hankituks. No nyt häness ei huoli muvta ku anna männä. Eipäs häntä oo sattunt mittää aśjaa. Empä häntä haukkaa. Kassotaaha, mitä tuoll vaiss o' — eihä häntä pie maistaa. — c*) lauseita, jotka ilmaisevat käskyä, myönnytystä, välinpitämättömyyttä: *Antaa häne olla iltapäivää. Olkootha antamata, vaikk höitä mikä onkii. Mutt olkoo häness ukkoloi tahi ämmii, onha niilläi puhe suuss lämmi. Saavatha nekkii sannoo puhheita ku pärreitä — olkoot hyö vaikk kui ärreitä. Tuma taikka tämä, olkoo hää vaikk minkalaine puhhee kämä. — Oľ hää mite hyvääsä. Oľ hää nyt nii tahi näi. Makso hää mitä makso.*

Oľ hää siitt tavaraa mitä hyväsä. — d) lauseita, joissa on *jos, ku* interrogativum tai interiectionale. Kts. 257 § *g*) *α*) sekä 259 § *d*) ja *e*) *α*). *Jos häne keskuuvessaakii soppii. Jos häness lie ollt kuitekii. Kuha häness toimee tuliś. Ku eivät lie vaa häness rypeneet. — e*) yksityisiä lauseita: *Kesäll ku pääset aamusill ottamaa, ni hyö* (selkärihmat) *o' tuoss kaheksa aikaa laarit. Pitäś panna tuľ tuoho lamppuu, jott näkiś häness paremmi olla.*

Muist. Merkitykseltään sukua tälle on *hää*, jota käytetään muodollisena subjektina (kts. 5 § 2 muist.). Esm. *En tiijjä, kui hää senkii kans käynöö. Liek hää siin, ku nuoren o' tottunt mitä näkemää, ni pittää sitä sorjempan. Kui kauvva hää lie näi kylmä ilma? — Jos hää lie nii hullustkii käynt.*

140 §. *Hää* sanaa käytetään joskus laitoksistakin puhuttaessa, kun niitä kuvitellaan ikäänkuin persoonallisiksi olennoiksi. Esm. *Ja siitt hää* (kansatieteellinen musei) *kehtaa näytellä siint pienest rahast, vaikk oo koko viiko. „No se ruunu ku mitä tekköö, ni se o' kuvallista". — „Mikäs hänell o' tehess?" Ku yhtääppäi vaa ottaa rautatielt pileti, ni hää ottaa kalliimma* (hinnan).

141 §. Eläimistä puhuttaessa käytetään usein *hää* pronominia — etenkin, kun tahdotaan niitä mielistellä tai kun imarrellen, myötätuntoisuudella niistä puhutaan. Esm. *Hää* (koira) *hyppäś venneesee. Mihi hää nyt lennättää häne* (koira leipäpalan). *Mutt viimeselt oppi se sorsa miu nii tuntemaa, jott'ei hää minnuu ensikää pelännt — hää senku ui ommii aikojaa. No se oľ miust kaikkei ihmei, jott jaksaapas hää viijjä. Kyll höitä* (variksia) *oľ artteľ ja kassoit, jos hyö saisiit viijjä. Se o' iha outo, mihi hyö harakat hävinnööt. Siinä ku oľ höitä* (pääskysiä), *ni voi sinu vorpana. Hää o' nii syvämmikkö tuo anger, jott hää pannoo monnee solmuu isseesä. Tuonkiilaine elävä ku hää syöp koukkuu. No vielä koittele häntä jaloľlais. Nii hää käyp veess ku konsanaa maall.*

142 §. *Hää* pronominia käytetään joskus puhuttelusanana *sie, Työ* pronominien asemesta. Lauseella on täl-

löin useimmiten leikillinen merkitys. Esm. *Mist hää tulloo? Mihi hää nyt lähtöö mänemää.* Vrt. 12 §. — Tämän ohella annettakoon esimerkkejä nimitysten käyttämisestä mainittujen pronominien asemesta: *Eiks Unne joiś tievettä? Kyll se oľkii hyvä, ku ei nuoŕherra lähteneet. Mitäs se Antti pemuaa? Mihi se poika o' mänöllää? Joks se mummo lähtöö nyt siitt? Syöpik se Ratto* (koira) *tätä?*

143 §. Kolmannen persoonan pronomini jätetään usein pois ja lauseen subjekti sulkeutuu siten predikaattiin. Esm. *Sano: „nyt sie et pääse mihikää". Sano: „oľ siull nerroo pyytää —". Sano: „nää mie tuo tei kissale". Taiś panna toise kärrii ja toi pois ja toise jätt messää.*

144 §. Aivan yleiseen käytetään demonstratiivipronominia *se* artikkelina, kun on puhe tunnetuista, jo ennen mainituista esineistä, asioista (*se* = määräävä artikkeli). Esm. *Vieläks se Anna Liena tahtoo? Se Vuorine ku mäń konkurssii, ni sill eijj͡oo paikkaa nyt. Mutt viimeselt oppi se sorsa miu nii tuntemaa —. Ihmeest täält o' vähentyneet ne sorsat. Joha se Pekko uupuu. Niihä se aptiekkaŕ sanò sitä. Sie et tiijjä, mist se yskä tuľ. Veikös se veikkoi sen puukkoosa. Mie en tiijjä, liek ne airot siell sisäss. Joks ne pojat mäńniit kylpemää? Mäniks se Antti? O' vai se Liisa ollt tääll! Se mamma ei näht häntä ensikää. Mihi ne pojat pańt se luiska? Eihä se Teijjä mamma viel vanha oo.* — Samoin määrää *se* artikkelina sanaa, jonka ilmaisemasta käsitteestä lausutaan jokin yleisesti tunnettu, todistettu seikka. Esm. *Ei se suolane voi ennää näi vilull märkäne. Ei se ihmine ymmärrä ommaa parastaa.*

145 §. Sangen usein on demonstratiivipronomini erotettuna pääsanastaan, joka tällöin seuraa yhden tai useamman sanan jälkeen ja jota usein saattaa vielä sama demonstratiivipronomini attribuuttina tai — jos se on *se* — artikkelina määrätä. Seikka on varmaan, kuten SETÄLÄ teoksessaan „Lauseopillinen tutkimus j. n. e." tekee, selitettävä siten, „että puhuja on alkuaan aikonut käyttää vaan *se* pronominia, mutta sitten selvyyden vuoksi liittänyt itse tarkoitetun substantiivin jäljestä päin". Minusta tuntuu kuitenkin, että murre useissa tapauksissa käyttää tätä jo lauseopillisena ominaisuutena. Esm. *Millo se o' pietarilaine saant verski pyy kässiisä. Sillo se o' jo hyvi tiukall ihmise elämä. Joha se o' kaheksansile kymmenile tuo mei toisii ukkokii. Sitä syöp kuha mattoo, niiku jokkuu muukii kala. Joks sill o' Vesikoll kolmannet siemenet. Keske ne viel o' kaurat leikkailemata. Mutt eihä ne viel siihe aikaa vanhemmatkaa ohjanneet. Ne o' käynt jo monjaat Jumala luon. — Eihä täss oo mittää kupiss. — No kyll se oľ se messäsika sillo siin justii. Se o' se vanhi poika siell lupiss pitsenttin. Se o' olltkii joka kesä niiss hommiss se Akkase poika. Em͡mie siihe taipunt siihe pyssyammattii. Ku ne oiś kaikk ne kalat yht'aikaa venneess. — Näitä o' miu ijäksei myyvä näitä kenkii. Tää tulloo kolmii ja puolta syltä pitemmäks tää tupa.* — Samoin joskus muutenkin: *Siitt o' viel yks tuoll Pieppolass renkin vanhi poika.*

146 §. Demonstratiivipronominin *se* nominatiivia käytetään partikkelin tapaisesti vahvistamaan sen sanan merkitystä, jota se määrää. Tällöin asetetaan *se* aina pääsanansa jälkeen, jos se on yksin tai määräyksineen ensimäisenä lauseessa. Muussa tapauksessa pannaan *se* pääsanansa eteen, jolloin se useasti vivahtaa artikkelille. Esm. *Syksy se nyt on. Valle se kans sano ain — —. Rovast se o' ahkera mies polttamaa. Lassiha se toisinaa pääsöö jo suurempaa paikkaa. Se Patjas se sanokii —. Riht se sano ja tulevaasa. Hääk se mäń Viipuri markkinoille. Sehä se parasta on. Sehä se oľ! — Kaikk ne sattuut siull koht. — Kärnieme varvaľ vainaaha se sellasii tek. — Eihä se kukkaa lukemata opi. Sinneks se hää mäń? Koľmaissha se hää o'. — Käyphä se ryökkinä joka vuoś — rouvva se ei ennää jaksa.* — Aivan samalla tavalla kuin *se* sanaa — käytetään joskus personaalipronominiakin. Esm. *Sieks sie mänitkii sinne? Työks työ olitta siell pelloll sillo? Työks työ tääll eile koukkuloi laskitta?* Näissä lauseissa on nähtävästi *se* ollut toisena vahvistavana partikkelina. Sittemmin on se menettänyt yhä enemmän ja enemmän painoaan lausuttaessa

ja vihdoin kadotettuaan loppuvokaalinsa liittynyt pääsanaansa.

Vieläpä *se* pronominin partitiiviakin käytetään usein partikkelina — etenkin jos lauseessa on persoonaton predikaatti. Esm. *Työ sitä nyt ihmeitä tiettä. Myö sitä lähtääkii, jos kuka. — Millo sitä lähetää yhess kalastammaa? — No onha sitä rääkkääkii joka vuoś. Apulaispappinha sitä pittää olla. Voipha sitä vaikk millo tuoll puole järve pistäijjä. Semmośta sitä eijj͡oo ikänää kuultkaa, jott kaura kasvaa nii pitkäks.* Vrt. 5 § ja yl. muist. — Samoin: *Tääll tätä männää!* (J. L.).

Hää pronominin partitiivia käytetään myös partikkelina semmoisissa lauseissa, kuin 139 §:ssä esitetään. Merkitykseltäänkin on *hää* sanan käytäntö tässä tapauksessa samanlainen kuin mainitussa pykälässä. Esm. *Tuliks häntä nyt viikkoo kolme. Eipähä häntä oo tullt hankituks ies sen verta kaaveita, jott — —. Oľ häntä rahhaa mikä oľ, mutt — —. Jos häntä nyt siitt antaś. Kuha häntä sikskii saiś ku omiks tarpeiks. Kuha häntä lähtöö.* — Varmaankin on *häntä* lauseessa: *Vieläks häntä pitäś tuota verkaa enemmä ostaa*, selitettävä samalla tavalla syntyneeksi, kuin 145 §:ssä esitetty lauseopillinen ominaisuus. Kuitenkin on tässä pykälässä esitetty *hää* pronominin käytäntö tarkoin erotettava sekä mainitussa että 139 §:ssä selitetystä.

147 §. Tavataan joskus esimerkkejä siitä, että kolmannen persoonan suffiksi saattaa tarkoittaa muutakin lauseen osaa kuin vain psykoloogista subjektia. Esm. *a*) objektia: *Hyö paṅniit sen sia(n) porstuppaa nuoraheese* (J. L.). *Morsiime sukulaiset laittaat morsiime lähtövaatteiheese* (J. L.). — *b*) adverbiaalia: *Siitt keisaŕ anto höill omat ryysyysä. Leipä oľ syöt naamohee* (varkaan naamaan).

148 §. Tavallista on, että sanasta, jonka attributiivina on personaalipronominin genetiivi, tätä pronominia vastaava suffiksi jää pois. Tämä tapahtuu aina, jos genetiivi on perhettä, taloa, asuntopaikkaa merkitsevä monikon ensimäisen tai toisen persoonan pronomini, useimmiten, jos se on yhdestä henkilöstä käytetty monikon toisen persoonan pronomini *Työ*, joskus, jos se on tavallisessa merkityksessä käytetty monikon ensimäisen tai toisen persoonan pronomini *myö, työ* tai perhettä, asuntoa merkitsevä tai tavallisessa merkityksessä käytetty monikon kolmannen persoonan pronomini *hyö*. Esm. *Jos nousoo vaikk tähä mei riihmäele. Joha se o' mei toisii ukkokii —. Kosk hää mei Katri kans oľ rippikouluss yhe aja. Mei vene kulkoo ja aika vauhtii. Se o' tätä mei Annii tulollaa ottoo. Hää otti mei poja juohtomieheks. Ku sie määt, ni tarkasta sitä mei kauraa. Mei pelto o' hyvvää maata. Tuoss ku o' niem, ni siihe nieme kürkee käyp justii mei raja. Tääll o' hyvät veet mei paikośs. Se tuľ männ kesän jo tähä mei kyllää. Siellhä se Mikko oľ mei kyläll kasselemass lehmii. Meikiii kyläss eijj͡oo monta talloo —. Ei täss mei kyläss ookkaa ušjass taloss tyttöö.* — Samoin: *Keisaŕ sano keisarinnall, jott „ku mie näi uusiss vaatteiss mei sotamiehii tänä päin“. — Sano: „nää mie tuo tei kissale“. Tei poika ku oľ meill. — Vieläks Tei veľmies o' Ruokolahell? Joks se Tei nuoremp sisko paraṅ terveeks? Kyll tää käytettii Tei koton. Joha se Tei mamma taitaa olla vanha. Tei kello eijj͡oo viel kaheksaakaa. Tei mamma ku oľ siin. Nythä mie vasta kasso sitä Tei mennoo. Taitaa ollakii Tei veissi. Eiks se oo Tei sisarii? Onks tuo Teijjä laps kipijä? Joks se Tei pappavainaa tuľ täss Jääskess kauvva olemaa? Mie lähettäsi sen Teijjä kans.* (Suffiksin kuulin tässä tapauksessa lauseissa: *Mie kysyi: „mite se Tei vaivaana nyt ovat?“ Sano: „eik täss oo Tei vaakunaana?“*) — *Tulkaa vaa kii, jos tahotta — kyll täll mei seipääll o' paksuutta. Kattein sano: „meile jos oiś vaara tapahtunt, ni mei pojat oiś uint maale“. Lähe nyt meijjä kanss! Eihä se paljo väsytä teijjä näppii. Vieläks tähä tei huoneesee saap pyrkii. Se tuľ siihe toise katteini luo ja sano: „miss on nyt tei uijja?“ Tei kansha se taiś lähtii sillo kirkole. — Ne oľ melkei tuollasii ne höi potatit.*

149 §. Refleksiivipronominia *isse* käytetään joskus adverbisesti samassa merkityksessä kuin sanaa *itsestänsä*. Esm. *Lehmät tuľliit isse koťtii.*

150 §. Relatiivipronominit ovat: *joka, mikä, kuka, ken ja kumpi.* Esm. *Se ku nousoo Ehatoksest, joss o' 24 syltä vettä —. Kyll siint ei ihmistä tule, joka ei syö. Meill oiś nuoraa, joka o' semmośta touvvii. — No ku minkä heinä pannoo saatole, ni se vejetää —. Miss o' paksut, mutaset, vetiset maat, ni siell o' huono heinä. — Kuka tänne tulloo, se o' kuolema oma. — Pelman tuumaś, jott „kell vanaŕ o', sille mie työkkää tuo ruumii syllii". Kell oľ rautaloma, se alko kingota sitä kellarii yllää. — Ota, kumma tahot. Mie anna siule, kumma tahot.*

151 §. Relatiivipronomini ei aina alota relatiivilausetta, vaan saattaa joskus sijaita yhden tai useamman sanan jäljessä lauseen alusta lukien. Esm. *Toisiilaisilt jotka erosiit, se o' niill heinäll. Mei mökipaikka miss oľ, ni siin oľ mainiot rauniot.* — Joskus saattaa taaskin relatiivilauseen korrelaatti joko yksin tai determinatiivipronominineen vetäytyä relatiivilauseeseen. Esm. *Kuka tyttö lask luoksee, se lask. Siell joess, kuna päivän o' kaunis ilma, ni siin kiehuu siitt lasta.* (Näissä lauseissa on relatiivipronomini attribuuttina). *Mikä se tyttö tek toispäin lapse, ni se luk niitä lukuloi ku testamenttii.* — Tämän ohella voi mainita lauseen: *Hää sano: „jotka tulloo seitsemäkymmene vuuvve vanhaks ihmiset, ne poltetaa"*, jossa relatiivilauseeseen vetäytynyttä korrelaattia on käytetty selvyyden vuoksi samoin kuin demonstratiivipronominia 145 §:ssä esitetyissä lauseissa.

152 §. Yksityisiä tapauksia relatiivilauseen käyttämisestä:

a) Konsekutiivinen merkitys on relatiivilauseella lauseessa: *Annaha nyt nii paljo* (rahaa), *mill aamull saahaa murkina.*

b) Relatiivilause on substantiivi-attribuutin tapaisena määräyksenä lauseessa: *Venelasti, minkä se kantaa, toisinaa saap.* Relatiivilause on tässä tietysti siten syntynyt, että puhuja on tahtonut selittää tarkemmin ajatustaan — sanaa venelasti.

c) Relatiivipronomini poikkeaa joskus korrelaattinsa luvusta. Esm. *Matoloill ne kaikk, kuka siell kalastaa, pyytäät. Niitä o' harva, joka tekköö rehellisest.*

153 §. Interrogatiivipronominit ovat: *kuka, ken, mikä, kumpi, kumpane.* Esm. *Kuka se siell oľ? Miu pitäś kyssyy, kutka ne sinne läksiit. Ken se nyt siin kummittelloo? Kene sie palkkaat tähä kolmanneks? Mitä miehii ne oľliit? Mist sie sen sait? Kumma sie tahot? Kumpane siust o' paremp?*

154 §. *Kuka* ja *ken* sanoja voidaan käyttää myös adjektiivisina. Esm. *Hää tieś, jott kuita paikkoi hää lähtöö niiku seuraamaa. Kirutt, kutka sotamiehet oľliit siin hyökvahiss. En muista, kene tytö tupakat ne lie olleet.*

155 §. Interrogatiivipronomini *ken, kuka* tavataan siirrettynä lauseen alusta muutaman sanan jälkeen merkityksettään kielteisissä lauseissa. Esm. *Niilt nyt ken kirjaa kyssyy* (Eihän niiltä kukaan kirjaa kysy). *Sielt nyt kuka männöö halkoi vetämää.*

156 §. Lauseen alussa olevia *monta, paljo* sanoja käytetään kuin interrogatiivisina pronominaaleina samassa merkityksessä kuin: *kuinka monta, kuinka paljon.* Esm. *Monta miestä siell oľ? Monta vuotta se kirkherra tulloo kuolleeks? — Paljo sie naulall sait? Paljo sie voinaulall sait? Paljo Työ sanotta miult summaa mänevä.* — Vaikka *monta, paljo* ovat lauseen keskelläkin, antavat ne sille usein puoleksi kysyväisen merkityksen. Esm. *Taisit lyyvväkkii jo monta varvii!* (Samalla kun lausutaan arvelu toisen työstä, tehdään se kysymyksen muodossa). *Sie sanoť siult männöö paljo* (kuinka paljon) *rahhaa?*

157 §. Indefiniittipronomineista mainittakoon tässä vain sana *monjas*, joka on murteessa aivan tavallinen. (Katso tarkemmin teoksesta „Jääsken j. n. e. kielimurteesta" sivut 71—74). Kuitenkin on yksikkö harvinainen ja sen nominatiivia en ole kuullut käytettävänkään. Esm. *Sannoitha monjaiss paiko oleva mustaa savviikii. Oľha täss äske monjaita poikii. Ooha mie kysynt monjaalt miehelt sitä aśjaa, mutt eihä ne tiijjä.*

158 §. Sangen tavallista on, että interrogatiivipronomineja käytetään indefiniittisinä. Tämä tapahtuu, *a*) kun interrogatiivipronomineja on käytetty toisilleen vastaisina. Esm. *No niist o' mikä siell mikä tääll. Eihä niitä ossaa sannoo — kuka tekköö hyvä kuka huono. Miss hyö olliit? Mikä miss kuka kuss* (J. L.). — *b*) kun kysymyssana on lauseessa, jossa jo on kysymyspartikkeli. Interrogatiivista väritystään ei kysymyssana tässä tapauksessa ole kokonaan kadottanut, vaan esiytyy se usein hyvinkin tuntuvana. Esm. *Oottaks työ mihi mänöss? Vieläks Työ mite pitkää viivyttä? Vieläks Teill Salati veljest o' mitä tietoo ollt? — Liekhä tuo paljo maksant voinaulast* (paljonkin)? *Onks teitä viel monta* (montakin) *lasta?* — Sanat *paljo, monta* voivat myös olla varustetut interrogatiivisella adverbilla *kui: Onks teitä kui* (kuinkakin) *paljo? Oliks niitä kui mont? — Toine mies jutteł, ett oot sie kui tarkka kuulemaa* (*oot* sanasta on kysymyspartikkeli heittynyt pois. Kts. 231 §). — *c*) kun lauseessa olevaa interrogatiivista tai relatiivista pronominia tai partikkelia on vastaamassa *-kin*-päätteinen indefiniittipronomini tai -partikkeli. Esm. *Siell siitt ovat, kuka missäi tahtoo* (J. L.). *Sannoo kuka mittäi* (J. L.). *Ain hää tieś, mingän mittäi, kungan kuttai* (J. L.). *Millo se oł minkiilaine räähkä. Assuut millo missäi. Ne oł mite millokii.* — *d*) kun interrogatiivipronomini tai -partikkeli on lauseessa, joka on konsessiivinen tai jolla on konsessiivinen merkitys. Esm. *Vähä o' saant kalloi tänä kesän, vaikk o' kons saantkii. Olkootha antamata, vaikk höitä mikä onkii. Kyll se nyt rakentamata on, vaikk häne mihi veiś —. Tuokoo hää nyt vaikk mitä. — Oł mitä oł. — En tiijjä, mei toisii ukko jos muistanoo kaskuja mitä. Mutt mää tiijjä, jos hää pittää kui kuiva syksy.* Kts. 259 § *d*) *β*) — *Myö luultii, jos mikä viholline oiś yhtynt vastaa.* Kts. 259 § *e*) *β*) — *Jos sielt millo pyytelöökii, ni eihä sielt saa.* Kts. 259 § *b*). — *Eihä niitä muista hitsilöi, ku mitä o' kuult.* — *e*) kun interrogatiivipronomini tai -partikkeli on lauseessa, joka on konditsionaalinen tai jolla on konditsionaalinen merkitys. Esm. *Jos kuka konsti tietäś, ni eihä hääkää rahhoi kieltäś.*

Jos mie mää mihi, ni olkaa siin. Ainha se ihmine tottuu, jos mihi tahtoo totuttaa. Jos hää mingä vaa o' lukent, ni kyll hää muistaa sen. — Ku oł miss tiepolku, ni kyll se oł nii etanaa täys —. Ku mie mitä kiruta, ni kyll hää pannoo kokkoo. Mutt mie sano, kuha millo tulloo saeilma —. Nyt ku tulloo millo koťtii, ni sanokaa hänele, jott tuliś meile. — *Ku*-lauseella on kuitenkin joskus tässäkin tapauksessa jotenkin selvä temporaalinen merkitys. Esm. *Se o' nii äksy, jott kaks kertaa ku se minkä sannoo, ni sitä ku ei tie, ni sillo se tappaa.* Kts. 257 § *c*). — *f*) kun interrogatiivipronomini on kieltävässä lauseessa, jolloin kieltosana useastikin on varustettu liitännäispartikkelilla: *-ha*. Esm. *Eihä se siitt mikä itkettäś. Eihä siit mitä tullt, enneku tuł päätös. Eihä niile mitä maha, ku niitä tulloo nii paljo. Eihä myö mite lasetakkaa. Pöyst ei tahtoś, mutt eihä hää mihi pääse. Eihä se mihi pääse, ku korva kutku eile.* — Tähän kuuluu interrogatiivipronomini kysymyslauseessa: *Isä sano: „oot sie hönttö — kuka sitä kelle tekköö?“* joka on merkitykseltään kielteinen (*kuka sitä kellekää tekköö*), vaikka lause onkin muodoltaan myönteinen. Vrt. tämän pykälän b-kohtaan. — *g*) kun interrogatiivista pronominia tai partikkelia on käytetty *hyvää, tahtojaa* tai *vaa* partikkelin ohella. Esm. *Mihi päi Työ vaa ajoťta, ni kaikk ihmiset kassomaa.*

159 §. Sanan *mikkää* partitiivia *mittää* käytetään adverbin tavalla samassa merkityksessä kuin adverbiä *ollenkaan*. Esm. *Ei tarvisse vierasta pittää mittää. Viime kesän siin eijj ollt vettä paljo mittää. Siitt ei tuliś tähä mökkiikää mittää. Ei siihe huoli hiekkaa paljo mittää.* — Tietysti on *mittää* alkuaan ollut tässä adjektiivi-attribuuttina.

160 §. Laskusanaa *yks* käytetään vastaamaan indefiniittistä adjektiivia *eräs*, jonka olen kuullut täällä vain lauseessa: *Se oł eräs vanha ukko ja ämmä yhess torpass.* *Yks* sanan käytäntö on sangen lavea ja tuntuu, kuin se useinkin vastaisi ruotsalaista *en* ja olisi vastakohtana 144 §:ssä esitetylle *se* pronominille. Esm. *Miull oł sällin yks läkkiseppä. Siell Tietävä kyläss oiś yks mies, joka tietää —. Yhten iltan meill oł tulta, ku tuł tää mei piikatytö sulhaśt.*

Korpjärve kyläss yhe talopoja pelloll kuuluu oleva —. Siitt o' syöneet lehmät yhtä suota. Ruiskola kyläss yhell suoll kuuluu oleva sellane saar. Hentulamäeks sanotaa — tuoll o' yks mäk — ni siin o' oikee erinäine rako. Yks mies taas tul' rantaa ja se taas huutaa rääkii. Yks mies, ku nukutt oikee, nukku syyvvessää. Yks mies ku puhu er suomii, ni siit ei pääst perille ku arviokauppaa. Yks tyttö tääll mei pitäjäss joi lähteest yhest messäst —. Yks mies ku makaś, ni sika tonki häntä —. Yks humalikas mies kysy: „onks maa pyörijä?" Em^mie oo kuultkaa, ku yks Iittiläine haasto siell kot'kyläss —. Kulkoo yks mies siint kattuu myöte. Siell oiś yks pien asija —.

Yks sanan monikkoa käytetään usein samassa merkityksessä kuin indefiniittistä adjektiivia *sama*. Esm. *Laskekaaha yksii seinii, vaikk ei iha yksii heinii.*

161 §. Sanaa *usija, uśja* käytetään indefiniittisenä adjektiivina. Esm. *Usija mies ei ens kesän ruista niitä. Ei täss mei kyläss ookkaa uśjass taloss tyttöö. Kyll se tuns usijamma ihmise.*

162 §. *Kaikk* sanan akkusatiivi on täälläkin nominatiivimuotoinen. Esm. *Myö ku annettii hänele nauha, ni hää rep sen kerrassaa kaikk palasiks. Hää söi sen jo kaikk.*

III. Verbien käytäntö lauseessa.

Persoonattomista muodoista.

163 §. Huomattavaa on, että esittämästäni murteesta kokonaan puuttuu aktiivin tempusvartaloista muodostunut monikon ensimäinen persoona. Tämän asemasta käyttää se, kuten 10 ja 13 §:ssä on mainittu, passiivin eli persoonattoman muodon temporeja joko monikon ensimäisen persoonan pronominilla varustettuna tai ilman sitä (imperatiiviin ei pronomini tietysti yhdy). Tämä persoonattoman

muodon käyttäminen mainitussa merkityksessä on siihen määrään muuttunut murteen luonteeksi, että passiivi on melkein kokonaan kadottanut alkuperäisen laatunsa tai ainakin enään vain heikosti vastaa sitä.

Tulen seuraavissa pykälissä puhumaan vain passiivin yksinkertaisista temporeista, koska sen yhdistetyt temporit — kun ne ovat myönteisiä ja niiden ohella ei ole käytetty monikon ensimäisen persoonan pronominia ja etenkin silloin kun partisiipissa oleva verbi on transitiivinen — vastaavat kirjakielen persoonattomia muotoja. Niitä yhdistettyjä temporeja, jotka passiivinen apuverbi yhteydessä II partisiipin kanssa muodostaa, ei käytetä koskaan muussa kuin monikon ensimäisen persoonan merkityksessä. Tutkimuksessaan „Jääsken j. e. p. kielimurteesta" on Lönnbohm asettanut ne passiivin taivutuskaavaan (kts. sivut 87—88) kaiketikin jostain epähuomiosta.

164 §. Yhdennen- ja neljännentoista pykälän esimerkeissä on passiivia suorastaan käytetty monikon ensimäisen persoonan merkityksessä. Mutta löytyypä lauseita, joissa tuo muuttunut luonne ei niin selvään esiydy ja jotka näyttävät olevan kuin välimuotoja persoonalliselle ja persoonattomalle merkitykselle. Tälläisiä ovat esimerkiksi: *Näil nuorile herrole eijj^annett kahviikaa koko aamuss* (me = talonväki emme antaneet). *Ja ensimäistä veljeskantaa kussuttii* (sukumme, kyläläiset, pitäjäläiset) *pekkalaisiks. Ku se käyp jalkaa kii ja purasoo, ni mitä sille tehhää?* (me = tuvassa olijat). *Hentolamäeks sanotaa*, (me = kyläläiset etc.) *ni siin o' oikee erinäine rako. Täss ku viime syksyn oltii* (me = talolaiset, pitäjäläiset) *konkursskäräjiss, ni ei hää minnuu tuntent. Tääll Viipuri lääniss haastetaa paremmi venättä* (enemmän venäjään ominaisuuksiltaan vivahtavaa kieltä).

Helposti voi huomata luetelluista lauseista, että puhuja, samalla kun hän lausuu tekijän ja olijan epämääräiseksi, kuitenkin itse ja joskus ympäristöineen lukeutuu subjektiin. Näissä ilmaisee siis predikaatti seikan, joka on puhujan kanssa jossakin yhteydessä, häntä lähellä eikä liene tämän johdosta perusteetonta lausua, että mainittujen kal-

taiset muodot synnyttävät väliportaan ensiksi esitettyjen persoonallisten ja persoonattomien välille ja yhdessä monikon ensimäistä persoonaa merkitsevien kanssa ovat todistuksena passiivin muuttuneesta luonteesta.

165 §. Kun on näin läpikäyty kaksi ensimäistä merkitysryhmää, olisi siirryttävä kolmannen ryhmän lauseisiin, jotka ensi silmäyksellä tuntuvat puhtaasti persoonattomille ja vastaisivat siis kirjakielen passiivia. Sellaisia ovat esimerkit: *Nääs ku niist* (harakoista) *maksettii. Se taijjettii toisinaa raakata. Sille taijjettii antaa aikaa. Hää ku tul' sinne suuree tuppaa, ni hää otettii ystävällisest vastaa.*

Kuten mainitsin, voisi näissä lauseissa esiytyviä muotoja pitää puhtaasti persoonattomina, jota ne lähimmiten ovatkin. Kuitenkin on murteen kielitunne jo kehittynyt siihen määrään persoonallisuutta vaativaksi, ett'ei puhuja tuollaisia muotoja käyttäessään suinkaan aina lukeudu vallan syrjäiseksi, vaikuttamattomaksi asiain juoksuun. Niinpä esitetyt lauseet ilmaisevat kyllä, ett'ei puhuja subjektiin kuulu, mutta samalla kun ne tämän tunnustavat, väittävät ne kuitenkin tavallisesti, että puhuja on ollut joko tekemisen tai olemisen kestäessä läsnä, saapuvilla tai ainakin joskus toiminut samassa tilassa. Siten esm. lause: *Nääs ku niist maksettii,* joka ilmaisee syyn siihen, miksi harakat ovat vähenneet, esittää, että puhuja joko on myöskin jonkun kerran toiminut harakkakaupoissa tai ainakin ollut jossain tekemisessä ammatin kanssa. Sitä vastoin, jos sama lause kerrottaisiin näin: *Nääs ku niist maksoit,* tulisi puhuja syrjäisenä asiasta kokonaan poissuljetuksi.

Käy siis selville, että persoonaton muoto silloinkin, kun se näyttäisi vastaavan kirjakielen passiivia, on johonkin määrin persoonallisuuteen taipuva, esittää seikan, joka on läheisessä yhteydessä puhujan kanssa. Kaikin puolin näyttää siis asian tutkiminen vievän siihen, että esittämäni kielimurteen kirjakielen persoonatonta muotoa vastaavaa — jos niin sanoisin — passiivia ei juuri voidakaan käyttää suoranaisesti passiivisena. Murre korvaa tämän muilla muodoillaan, joista seuraavassa tulemme puhumaan.

166 §. Tahtoisin mainita vielä pari sanaa puheena olevan passiivin luonteesta. Sen ala ei supistu nimittäin mainittuun käytäntöön monikon ensimäisen persoonan ja tuon puoleksi persoonattoman muodon asemesta. Hyvin tavallista on, että se muutamissa tapauksissa saa toimittaa vielä yksikönkin ensimäisen persoonan virkaa, kuten esim. lause: *Tehhää tytölle siljä pää,* osottaa. Tämä lienee kuitenkin selitettävä siten, että puhuja, kuten usein tapahtuu, tälläisessä tapauksessa on käyttänyt itsestään monikon ensimäistä persoonaa ja, kun ei ole ollut muuta muotoa tarjolla, käyttänyt tietysti passiivista muodostusta.

167 §. Vielä löytyy passiivimuodon — käytän sanaa yleisen tavan mukaan — käytäntö, josta tässä ei ole ollut puhetta ja josta tohtori SETÄLÄkin on maininnut teoksessaan: „Lauseopillinen tutkimus — —" (pykälä 196). Tätä laatua, jota etenkin kerrottaessa käytetään, on passiivi esimerkeissä: *Enne vanhaa karhu ja suś ja repo viljeliivät yhtöise messäraatee. Siit hyö paṅniit viljat riihee ja lämmittivät riihe(n). Siit mäntii puimaa ja repo sano: „käykäähä työ vauraammat miehet puimaa —"* (J. L.). *Ja se taas tul' paikale ja käytii tappamaa taas härkää. Siitt ku ruvettii häitä pitämää, ni morsiin siitt neuvvoo häntä (sulhaśta), njott „nyt ku ruvetoa syömää, ni mie ku nykäse jalallai sinnuu, ni herkii sillo pois". Joussinoiss ku lammass tekköö valkija vuona, ni sillo lähetää noijja luo.* — Passiivia on tässä tietysti käytetty monikon kolmannen persoonan asemesta. Kuitenkaan ei Jääsken ja Kirvun murteen kielitunne salli seikkaa käsittää vain suorastaan niin, että tässä olisi kolmas persoona kysymyksessä, vaan se liittää siihen tuota jo esitettyä ensimäisen persoonan luonnetta — läheisyyttä, yhteyttä puhuvan henkilön kanssa. Niinpä käsittääkin murteen puhuja tuon lauseen kuvannollisesti esitetyksi. Puhuja ikäänkuin asettaa kerrottavansa silminnähtäväksi kuulijain eteen ja siten itsekin kuin lähenee kertomaansa asiaa, ikäänkuin ottaa osaa siihen. Samoin selittäisin — jos minulla vieraan murteen kannalta on oikeus siihen — SETÄLÄnkin mainitsemat esimerkit. Niinpä esiytyy mielestäni tuo kuvannollinen esitystapa elä-

vänä esm. lauseessa: „*Ne ottaa ranstakan käteensä ja annetaan pojjaalle aika selkäsauna ja sanotaan: Mitä sinä pokkoriski miäs kerjäät*“.

168 §. Täten tarkastettuamme kaikki passiivimuodon eri vivahdukset olisi vastattava kysymykseen, miten murteen enemmän tai vähemmän persoonalliseksi käynyttä passiivin alkuperäistä merkitystä korvataan ja siirrymme tässä tarkoituksessa murteen toiseen persoonattomasti käytettävään muotoon, monikon kolmanteen persoonaan.

Ennenkuin ryhdyn tarkemmin selittämään tämän muodon merkitystä, annan muutamia seikkaa valaisevia esimerkkejä: *Kyll ne vähä joutaat nyt kertomaa. Pittääks ne Helsingiss niitä jääskeläisii eśliinoi? Sannoit, nott Talkreen tulloo Pöystile. Parikkalass ne ku haastoit miust ouvvost oikee. Eiks nuo hankkine sinnekii hyvät! Sannoitha monjaiss paiko oleva mustaa savviikii. No sannoit, jott siell oiś pitänt niiku olema. Tääll Rouheelass eijj ̂oiś käyneet tekemää, ni Vorsman sano, jott näyttäkää vaa vieraalmiehel.*

Kuten näistä lauseista huomaa, käytetään monikon kolmatta persoonaa joko *ne* pronominilla varustettuna tai sittä persoonattomassa merkityksessä. Erehtyisi kuitenkin, jos jättäisi mainittujen muotojen määrittelyn tähän. Kuten passiivisissa muodoissa huomasimme suuressa määrässä persoonallisuuteen taipumusta, ensimäisen persoonan vaikutusta, samoin emme näissäkään voi olla havaitsematta kolmannen persoonan luonnetta. Tekeminen kyllä näet esitetään persoonattomaksi subjektia mainitsematta, mutta sillä ei tekemisen luonnetta sentään ole lausuttu yleiseksi. Ei — puhuja tahtoo tätä muotoa käyttäessään huomauttaa, että tekeminen on ulkopuolella häntä tapahtunut jonkun määräämättömän persoonan kautta. Muodolla on siis pääominaisuutena se, että se lausuu tekemisen persoonattomaksi ja samalla rajoittaa sen alan ilmaisten, ett'ei tuo tekeminen ainakaan kuulu puhuvan henkilön piiriin, vaan on hänestä kauvempana. Sattuvasti esittää mielestäni passiivisen ja kolmannen persoonan muotoisen persoonattoman muodon eroitusta talon, perheen nimen asemesta käytettyjen personaalipronominien genetiivi yhdessä eri tapauksissa erillaisten predikaattiensa kanssa (kts. 47 §). Niinpä kertoo puhuja lauseessa: *meijjä mäńniit toisiilaisile*, että hänen kotitalonsa asukkaat lähtivät naapurissa käymään samalla ilmaisten, ett'ei hän ottanut käyntiin osaa, jota vastoin lauseessa, *meijjä mäntii kansajuhlaa*, puhujakin sanoo ottaneensa osaa menoon. Kuten ennen on jo mainittu, ilmaisee siis passiivinen muoto yleensä jotakin sellaista, joka on puhujaa lähempänä, hänen kanssaan yhteydessä ja kolmannen persoonan kaltainen jotakin kaukaisempaa, joka ei ole missään tekemisessä puhujan kanssa. Täten näyttää siis viimeksi mainittu laji muodostavan niin sanoakseni passiivisen ja puhtaasti persoonattoman muodon väliportaan ja on lähinnä kirjakielen passiivia.

169 §. Esitettyäni nämät muodot tahtoisin ryhtyä luonteeltaan puhtaasti, sanan varsinaisessa merkityksessä persoonattomaan yksikön kolmannen persoonan muotoon. (En lausu tätä tarkoittaen, ett'ei yksikön kolmannella persoonalla persoonallista käsitystä olisikaan). Tätä muotoa valaiskoot esimerkit: *Kolme ja puol' lähtöö, jos tavallissii lyhteitä siitt tekköö. Illast makkaa ja aamusta nousoo ylös* (Tämä esitettiin hyvänä tapana). *Papiniemest ku nousoo määle, ni sill o' kivilöi. Ku lyöp heinää oikee, ni paita o' märkä* (Esitettiin yleisenä tosiasiana). *Siitt saap taas piene lampu panna siihe. Näkkyy puol' Jääskii, jos nousoo vaikk tähä mei riihmäele. Vieläks sill kui pitkält aijjaa päiväss? Mutt kovast sill männöö. Jos sitä ain vaa puhastaa, jott'ei se pääse turettummaa* (sulkeutumaan ruvalla), *ni —. Häi tuski venneell pääś kulkemaa. Tuo apteekkar sano täss toisell viikoll, jott saap niitä semmosii aineita apteekistkii. Kevätpuolee saap hyväst* (kaloja), *ku ne täytäikse ylös* (lausuttiin yleisenä tosiasiana kaloja saatavan hyvästi niiden nousun aikana keväällä). *Niitä ei monta tarvisse saaha* (ankereita), *ku niist puuta tulloo.*

Näissä lauseissa tulee ilmi vasta puhdas joko passiivinen tai persoonaton luonne. Puhuja ilmaisee, että tekeminen on aivan yleistä laatua ja riippumaton kaikista suh-

teista niin hyvin puhujaan kuin muihin katsoen. Tekeminen lausutaan niissä siis yleisenä.

170 §. Vaikka tämä persoonattoman kaltainen yksikön kolmas persoona näyttää mainituista esimerkeistä päättäen olevan vapaa kaikesta persoonallisesta luonteesta, käytetään sitä kuitenkin — omituista kyllä — merkityksessä, joka lähenee ensimäisen ja toisen persoonan käsitystä. Seikka on siten selitettävä, että puhuja tahtoo antaa subjektiiviselle väitteelleen ikäänkuin yleisemmän, objektiivisen muodon. Tätä valaiskoot seuraavat esimerkit: *a*) Kolmas persoona pro ensimäinen: *Tehtaall ol' yks mies, ni hää sano, jott „ei täss tiijjä mitä tekköö, ku täytyy olla sen setä ja tää eno“. Jo tulloo toisen päin ja sanoo: „ei löyvvä semmośta puuta koko messäst“. A ku läksis kviira tappoo. Hää lukkoo nii, jott eihä niist taho päästä selväle ensikää. Pannoo kaks huivii päähä, ni totha ei mää tuul läp* (tyttö lausuu tämän pannessaan huivia päähänsä). — *Vähä o' saant kalloi tänä kesän, vaikk o' kons saantkii. Täss ku o' tullt leipää kaike kessää ostamaa, ni ei jaksaś ennää ostaa siementäkkää. Vielhä se tuul niitä kuivailookii, ku pöyhöttellöö ja pannoo rekkee. Mielelläähä niitä siitt lukkookii, ku niiss o' ommii puhheitaa.* — *b*) kolmas persoona pro toinen: *Mitä siint siitt sinne pannoo* (panet)? *Näihi muihi taloloihi vaikkei määkkää* (käytetty kohtelijaasti samassa merkityksessä kuin: *vaikk että määkkää;* merkitys hieman imperatiiviin vivahtava).

171 §. Tietysti löytyy täälläkin paitsi yllä esitettyjä sekä varsinaisia että tunnetta, luonnonilmiöitä ilmaisevia persoonattomia verbejä, jotka useinkin saavat valesubjektin *se*. Esm. *Se pitäś siitt justii laittaa Teile tila. Kovast se minnuu kivist sillo. Kyll se kovast jyräj, mutt ei se sentakkee satant.* Kts. 5 § *a*), *b*).

172 §. Vaihtelevaiseksi on esittämäni murteen luonne osottautunut, mutta ei sen taipuvaisuus mainittuihin vielä pysähdy. Vielä yksikön toisellakin persoonallaan se kykenee ilmaisemaan persoonatonta. Muotoa käytetään kuvannollisessa puheessa aivan samoin kuin edellä käsiteltyä passiivimuotoista monikon kolmatta persoonaa. Puhuja tahtoo esittää kerrottavansa havainnollisesti ja käyttää toista persoonaa tarkoittamatta sillä kuitenkaan ketään erityisesti. Siten kadottaa kolmas persoona kielitunteessa persoonallisen merkityksensä ja samoin kuin 170 §:ssä selitetyssä tapauksessa saa puhujan esittämä subjektiivinen ajatus ikäänkuin yleisemmän — objektiivisen sisällön. Esm. *Jos määräät kakskymment pennii, ni hää suuttuu. Joka aijjasta ku hyppäät, ni sillo se siekale siihe jääp. Sitä ku yksi rupijat äkkipäästää juttelemmaa, ni et muista oikee. Kyll tääkii o' ikävää työtä, ku näinikkää tulet istumaa ja olemaa* (sokeana). *Kesäll ku pääset aamull ottamaa, ni hyö o'* (selkärihmat) *tuoss kaheksa aikaa aamull laarit. Ku hyö ottaat ja mutasoot, ni mist sen tiesit, kuka se mutaś* (iski)? *Kaks turkulaista ku haastaat keskenää — a et ymmärrä. Näist puotiloist ku määt ostamaa ryynit, ni ne o' kalliimmat ku hersryynit. Nyt osta kaikk rahall vaa. Se ku kulluu, ni ala panna toista päälle. Ja siitt hää kehtaa näytellä siint pienest rahast, vaikk oo koko päivä.*

Kieltosana.

173 §. Kieltosana taipuu ylimalkaan säännöllisesti noudattaen subjektipersoonaansa. Kuitenkin voidaan kieltävissä vastauksissa joskus käyttää sen kolmatta persoonaa, kun se on predikaatista erotettu, muiden asemesta. Esm. *„Tule viskaamaa“. — „Eipäs“. „Onks emäntä käynt Jääskess?“ — „Ei“. „Määt sie varvalile?“ — „Ei, karvalile“.*

174 §. Kieltosanan kolmannen persoonan olen tavannut partisipiaalijärjestelmän predikaatin edellä lauseessa: *Eij olltkaa kauvva, ku noita tul' kottii ja valitt ei löytäneesä sellaśta miestä.*

175 §. Kieltosanaa käytetään usein kahdesti samassa lauseessa. Jälkimäinen niistä liittyy tavallisesti *nii* partikkeliin ja sen kanssa yhteydessä antaa suuremman painon edelliselle kieltosanalle merkiten usein samaa kuin: *ol-*

lenkaan, yhtään. Esm. *A mie en kuult en nii mitä. Eilekös mie kassoĉ vai suntain, ni siin eijj‿ollt ei nii märkää. Eihä sill äkkomane* (tottumaton) *pääsiś ei nii liikahtammaa. Ne ei viel ämmät tiijjä siint ei nii mittää. Ei sielt lähe ei nii vasikkaa. Ja hyökvahiss eijj‿ollt ei nii miestä. — Siit ei paljo pääle ei sano lähtevä.*

176 §. Vastauksissa käytetään usein kieltosanan kolmatta persoonaa *sunkaa, sunkah* partikkelin ohella merkitsemään samaa kuin: *tietysti, tietenkin.* Esm. *„Tulettaks Työ ja?“ — „Ei sunkaa“. „Pijättäks Työ päiväläisii?“ — „Ei sunkah — puoltoist markkaa päivä ja ruoka“.*

Moodeista ja temporeista.

Indikatiivi.

177 §. Kerronta-preesensiä käytetään joskus vilkkaassa kertomuksessa. Esm. *Antaa olla — tulloo isäntä huomenn koťlii, männöö suutari vieree istumaa, alkaa kosetella suutari kaaveita. Ku oľ ukko ja ämmä Pietari kaupunniss — hyö siitt haastaat keskenää, jott „jos ei Ieva ja Aatam oiś langenneet, ni ei meilkää oiś tämmöne köyhyys“. Tulloo toine mies vastaa, sannoo: „hyvä päivä“. No jo tulloo toisen päin ja sannoo: „ei löyvvä semmośta puuta koko messäst“.* — Kerronta-preesensin rinnalla voi esiytyä joskus imperfekti — vieläpä samassa lauseessakin. Esm. *Ei hää sitä pelännt ensikää. Sannoo vaa: „tuleppas tänne“ ja siitt oľ hyvi poikaa. Ukko kyntää ahkeraa ja siitt kalju viel.*

178 §. Indikatiivin imperfektiä käytetään usein samassa merkityksessä kuin muitten kielten perfektiä — ilmaisemaan nykyajassa päätettyä toimintaa. Esm. *Joks sie nyt sen jo teit? Joks sie nyt jo lopetit tykkönää se ojakaivo? Joks se nyt tuľ tänne Jääskee? Kyll se nyt jo taiś loppuu.* — Joskus voivat perfekti ja imperfekti olla rinnan samassa lauseessa: *Nyt mie oon sen haastant ja haastokii, niiku aśja on.*

179 §. Vielä käytetään imperfektiä usein pluskvamperfektin asemesta — ilmaisemaan siis menneessä ajassa lopetettua toimintaa. Esm. *Myö sen ku kerittii saaha tuľ sammuksii, ni sillo ne nukku. Kirkkorahvas ku souvvettii, ni eijj‿ollt yhtää hevośta* (odottamassa) *lauttasillass. Myö ku kylvettii, ni siitt hyö vast oma pere tuľliit kylpemää. Eihä siit mitä tullt, enne ku tuľ päätös.*

180 §. *Muistella* verbin imperfektiä käytetään usein preesensin asemesta, kun se on hallitsemassa preteeritistä partisipiaalijärjestelmää. Esm. *Mie muisteli lukenei, jott kasikulta-vuorist lähtöö nikkelii. Mutt muisteliks mie lukenei, jott ne Arpe saivat siint nikkelii!*

181 §. Indikatiivin imperfektiä käytetään joskus konditsionaalin preesensin asemesta muutamissa huudahduslauseissa. Esm. *Oľpaha tuoho parvee laskii! Mutt oľpaha tehä hänele se konsti!*

182 §. Samoin indikatiivin imperfektiä käytetään joskus konditsionaalin perfektin asemesta konditsionaalilauseissa. Päälauseessa on silloin tavallisesti myöskin sama imperfekti — joskus konditsionaalin perfekti. Esm. *Jos myö tarkattii laskii koukut allaa, ni kyll myö saatii. Jos se tieś, ni kyll se sen söi. Ei ne osanneet sinne männäkkää, joss‿ei sitä ollt mukan. Mutt jos ei Tolli-Laurii ollt siin penkill, ni sillo mie heiti suure kive uunile ja sillo se jäi sinne. — Siell jos oľliit, ni siitt sen oiś saant tuumata.* — Samoin lauseessa: *No kyll hyö miult veivät ilma Ant vainaata* —, jossa sanat „ilma Ant vainaata“ näyttävät vastaavan konditsionaalilausetta.

183 §. Finaalilauseissa on predikaatti joskus indikatiivin imperfektissä. Esm. *Ni ne asettiit yhe sorja poja syömää se morsiime ettee pöyvvä päähä, jott ku se kasso se poja päälle, jott se tek sorjii lapsii. Ne pańniit puikkoi maaha, jott ku ne astuit maata pitki, jott ne rikkoit jalkoi.* Tämä on siten selitettävä, että samalla kuin ilmoitetaan aikomuksena olleen sen, mitä finaalilauseessa kerrotaan, mainitaan tämän saman tavallisesti jo tapahtuneenkin; finaali-

lause ilmoittaa siis tällöin yleisen, ennenaikaisen tosiseikan ja sentähden käytetään imperfektiä.

184 §. Vielä on indikatiivin imperfektillä konsessiivinen merkitys — sama, joka on imperatiivin kolmannella persoonalla — ja esiytyy seuraavissa tapauksissa: *a*) lauseissa, joissa verbin imperfektiä on käytetty kahdesti peräjälkeen ja näitä erottaa vain merkitykseltään indefiniittinen interrogatiivipronomini tai -partikkeli. Ensimäisellä imperfekteistä on konsessiivinen ja toisella tavallinen imperfektin merkitys. Esm. *Mäń mitä mäń, mutt saaha se pittää. Makso hää mitä makso, mutt se pittää saama. Oľ mite oľ, mutt hirtettäväks työ tuletta. Oľ mitä oľ, mutt sinne ne mäńniit. Käi kui käi!* — *b*) lauseissa, joissa verbin imperfektiä seuraa *tahtojaa, hyvvääsä* sanojen ohella indefiniittisessä merkityksessä käytetty interrogatiivipronomini. Esm. *Oľ mite tahtojaa, mutt ostaa se pittää. Oľ hää mite hyvvääsä. Oľ hää siitt tavaraa mitä hyväsä. Ei siitt oo ennää väľliikää, oľ miss tahtoi.* — *c*) lauseissa, joissa *tahi* sanaa on käytetty erottamaan seikkoja, jotka puhujalle ovat samantekeviä. Esm. *Oľ hää nyt nii tahi näi. Mäń hää tahi tuľ, se o' miust yhetekevä.* — *d*) kysymys- ja huudahduslauseissa. Esm. *Ku hyö ottaat ja mutasoot, ni mist sen tiesit, kuka se mutaś? Kuka höitä tieś! Kuka häne tieś!*

185 §. Indikatiivin pluskvamperfekti esittää usein asian muilta kuulluksi ja vastaa siis oratio obliqva'a. Esm. *Oľ ollt läävä nostettava. Joha hää oľ tullt sinne, ku myö tultii. Se oľ jäänt — niiku elävää hopijaa herahtant uuni arinalle. Mummo oľ vient sen tohtorille ja ollt siell muutama päivä. Oľ yks mies, ni hää oľ käskent tuomaa suoloi. Herra oľ sanont, jott „enhä mie säkkilöi tietä“. Sotamiehen oľ sill polosell ollt huono olla. Joha tää Salaka-Antill oľ ollt. A kirkoll oľliit panneet yhe miehe kii. Herrat oľliit meinailleet ja tappailleet isseksee. Hää oľ välist lähtent mänemää Ilmeile päi.*

186 §. *Saaha* verbin yhteydessä käytetty aktiivin II:sen partisiipin genetiivin kaltainen muoto ilmoittaa usein päätettyä tekemistä sekä menneessä, nykyisessä että tulevassa

ajassa ja vastaa siis latinan pluskvamperfektia, perfektiä ja futurum eksaktümia. Esm. *Hää ku sai voittanee se revoli, ni hää läks kirkkoo. Ja ku sai syönee, ni ukko oľkii ihka sokija. Siitt hyö ku saivat syönee ja juonee, ni hyö tuumaśt, jott —. Ku mie tule tuppaa, ni hyö ovat jo saaneet pöyvvä laittanee. Joks sie nyt oot saant ne sahannee. Kuha Työ saatta juonee, ni siitt mie lähe. Ku saap lypsänee, ni aijjaa ne lehmät siitt hakkaa.* (Kts. tarkemmin 216 §).

187 §. Yhdistetty preesens-futuuri ja yhdistetty imperfekti löytyvät täälläkin, mutta ne ilmoittavat aina tarpeellisuutta, välttämättömyyttä ja merkitsevät lähimmiten samaa kuin infinitiivin ohella käytetyt *pittää, täytyy* verbit. Esm. *Kyll hää o' siell olevakkii. Sannoo sen nime(n), kelle ne lahjukset on tulevat* (J. L.) *Onks tää säkki sinne Jurka puotii mänevä? No papp tuumaś, jott sinne se oľ mäneväkkii.*

Konjunktiivi.

188 §. Potentsiaalin temporeja käytetään lauseissa, jotka ovat seuraavaa laatua:

a) Kysymyslauseita, kun kysymys on epäillen, epätietoisesti esitetty. Esm. preesens: *Mitä hää Viipuriss maksanoo? Ja mikä kumma siinä lienöö? Se o' iha outo, mihi hyö harakat hävinnööt. Tuntenooks hää kaiki ajo ommaa perettääkää? Lehmät miss lienööt? Mitä siihe yhä pantanoo? Mihi päähä ne kaikk mahtunoo? Mitä niill kaikill viimeiks tehtänöö? Mite pitkält lie täst tuonne Salohaukale? Mie en tiijjä, liek ne airot siell sisäss. Mitä hyö höist kaikist saatelnoot? Tietänöök tuo Esu issekää, mingä verra hää ottaa. Miss häness lie vika? Kyllhä niitä o' sorsii, mutt miss ne vetelöinööt tuoll heinikkoloiss? Eiks täss nähne viel? Eiks tuo räätäľ taas tulene? Kuka höitä tiennöö nii tarkkaa? Lieks niitä — kukas niitä justii erittäi muistaa? Kuka höit tiennöö? Vieläks Riht kävelnöö koukkusii kans miss? Mutt lienöök höill siell saaress mite heinämaata?*

Mite hää Tei mamma nyt jaksanoo? Yöll oľ kova ilma — mite hyö lie kalat — liek hyö häntä pelänneet vai suvaňneet? Mutt vienööks hää? Tulenooks sae? Joks pojat lienöö miss ast? Liek hyö rautatieläisii? Kui kauvva hää lie näi kylmä ilma? — perfekti: *Mite hää lie tullt puhheiks? En muista, kene tytö tupakat ne lie olleet. Kui monta lehmää höitä lie kuollt? Mihi se lie pääst lao alle peittoo? Tokha vaa lie tullt kahta sattaa kuhilasta? Lieks se päätös kuvernööriss käyntkää? Lieks sitä kolerii Suomess olltkaa? No sitä en tiijjä, mite lie ollt sekkii.*

b) Lauseita, joissa konjunktsiooni *jos* alkaa semmoisen hallitsevan verbin kuin: *en tiijjä* jälkeen puoleksi kysyväisen, puoleksi myöntäväisen sivulauseen. Kts. 259 § *d*) *β*). Esm. *Em͡mie nyt tiijjä sitä, jos hää lie tullt tänä päin.* — Tähän kuuluvat myöskin *jos* sanalla alkavat päälauseet. Kts. 259 § *e*) *d*). Esm. *Jos siitt pitänöö laskii huoneesee. Jos pitänöö männä. Jos hää lie nii hullustkii käynt. Tule pesemää pannuu — jos tahtonoot kalloi murkinaks. Ei ne oo tainncet sitä halveksiikkaa — jos ei hää liene nii mieleinekkää.*

c) Lauseita, joissa *ku* konjunktsiooni alkaa merkitykseltään konditsionaalisen lauseen. Tapasin vain esimerkin: *Ku ei tehne, ni olkoo tekemättä.* — Tähän kuuluvat *ku* sanalla alkavat kielteiset päälauseet, joilla on sama merkitys kuin b-kohdassa esitetyillä *jos*-lauseilla. Esm. *Nyt ku ei lähtene tulemaa yläppäi. Ku ei tulene kaheksa kymmenä* (vanhaksi). — *Hää arveľ, ku ei lie olleetkii häne veljääse.* Kts. 257 § *g*) *α*).

d) Lauseita, joiden persoonattomasti käytetty predikaatti on *pitää* verbi. *Pitää* asetetaan tällöin konditsionaaliin, jos ollaan epäröivällä kannalla infinitiivisubjektin ilmaisemasta teosta. Esm. *Pitänöö heretä viimesell. Pitänöö lähtii täst jo koťtii.*

Imperatiivi.

189 §. Imperatiivin toista ja kolmatta persoonaa käytetään usein konsessiivisessa merkityksessä ja etenkin

silloin, kun ne ovat konsessiivilauseessa. Esm. *Sano mitä sano — luulet sie, jott mie pelkää. Vaikk oo isse piru, ni et sie nyt tätä vie. — Vaikk tulkoo kui poutaa, ni pellavat pittää levittää tänä päin. Nyt vaikk saakoo kalloi, ni ne ei nii vällee pehmene. Tääll tuuloo, vaikk mänköö mihi sollaa. Sen toine ymmärtää, mitä se merkissöö, vaikk kummi sanokoo. Köyhäll eijj͡oo puolta, vaikk paiskatkoo papiks. Mutt olkoo häness ukkoloi tahi ämmii —. Saavatha nekkii sannoo puhheita ku pärreitä, olkoot hyö vaikk kui ärreitä.*

190 §. Komparatiivilauseissa käytetään joskus imperatiivin toista ja kolmatta persoonaa predikaattina osottamaan ainoaa tehtävää, keinoa, mahdollisuutta, joka jollakin on jäljellä jostakin päästäkseen, selviytyäkseen ja johon hän siis on kuin pakotettu. Imperatiivin toisella ja kolmannella persoonalla on tällöin samallainen persoonattomaan vivahtava merkitys kuin 167 ja 172 §:ssä esitetyillä preesensin toisella ja kolmannella persoonalla. Esm. *Siitt ku häät loppuit, ni ei sulhase muuta, ku ota nyrttyy kaulast kii ja vie koťtii. Ei miu ennää muu auttant, ku lähe pois. Pelman meinaś, jott nyt ei tule muu turvaks, ku ruvetkoo huutamaa. Ei hänell ollt siin ennää muuta, ku ottakoo käpälät allee ja lähteköö käpälämäkkee.*

191 §. Imperatiivin toista persoonaa käytetään usein vilkkaassa kertomuksessa esittämään joistakin vähäpätöisemmistä tapauksista kehkeyvää huomattavaa kohtaa. Esm. *Sepä vast veitikka oľkii, ku jo ens päivän mäń piikoi luo ja alko piikoi kans pelata — ja piijjat ala huutaa. No santaarit ala hiipii likemmäks ja likemmäks. Ku hää sai sen jauhokuli kärrii, ni sillo hää löi hevośta selkää ja sen kans ala männä.*

192 §. Imperatiivin toista persoonaa käytetään joskus kiivaassa puheessa, kun tahdotaan ilmoittaa vastenmielisyyttä puhutellun henkilön toiminnan johdosta. Esm. *No vielä koittele häntä* (angerta) *jaloľlais. No sörkkää nyt viel sitä siin.*

193 §. Imperatiivin toinen persoona kadottaa joskus käskevän merkintönsä ja muuttuu interjektsioonin tapai-

seksi partikkeliksi. Esm. *Mutt mää tiijjä, jos hää pittää kui kuiva syksy. Nääs ku niist maksettii. Kass perhana tuo poja hame! Kass — Tei kello eijj͡oo viel kaheksaakaa. Kassoha — ne onkii kummii. Kassoha ku siin o' kalkkaro. Ans ku mie lähe sinne kassomaa.*

194 §. Hauskoja imperatiivimuotoja ovat demonstratiivipronominista *se* johtuneet: *se* (imper. 2 persoona yksikössä) ja *sekkää* (imper. 2 persoona monikossa). *Se* sanaa on tietenkin alkuaan käytetty tarjottavan esineen nimen asemesta, mutta vähitellen on se käytännössä ruvennut tuntumaan verbille ja saanut verbin taivutuksen. Esm. *„Mitä sie siin hörkkäät?“* — *„Tultaha mie ota“* (ottaa hiilloksesta tulta piippuunsa) — *„Se“* (kysymyksen tekijä tarjoaa tulta ja lausuu mainitun: „Se“). *Sekkää, täss on. „Ku saiś mist puuko“. — „Se — täss on“. „Saatasiks myö lainata emännä vokkii?“ — „Sekkää — joutaaha tää täst“.*

Nominaalimuodoista.

Infinitiivi substantiivin kanssa:

195 §. *a*) Ensimäisen infinitiivin lyhyempi muoto on subjektina olevan substantiivin määräyksenä lauseissa: *Ei siell oo ennää ihmisill lust eikä mikkää ellää. Hyvä ilma oiś ollt männä kirkkookii. Ei sill harakall oo mittää asijaa rähäjää. Täss ol' ahelmus pyytää sitä kallaa. Tänäpäinhä niill oiś meininki sielt tulla. On nii kivikko tuuvva. Vai joks Teill onkii aikeet lähtii?*

b) Ensimäisen infinitiivin lyhyempi muoto on objektina olevan substantiivin määräyksenä lauseissa: *Pekka pyys taas kyökkipiijjalt luppaa päästä rannalle. Kolm tuntii annettii aikaa pelata.*

Ensimäinen infinitiivi.

196 §. Ensimäisen infinitiivin lyhyemmällä muodolla on usein passiivinen merkitys. Esm. *Heill on lehmä myyvvä. Ei miu putroi kelpaa ensikää syyvvä* (J. L.). *Näitä o' miu ijäksei myyvvä näitä kenkii.*

197 §. Ensimäisen infinitiivin pitempääkin muotoa käytetään joskus objektina samojen verbien ohella kuin lyhempää. Esm. *Ne haastoit, jott ihmiset saiś sill aijjaaksee. Hää lupaś sen porti laittaaksee. Hää koitteĺ päästäksee aittaa, mutt eipäs pääst.*

198 §. Objektina oleva ensimäisen infinitiivin lyhempikin muoto voi joskus olla suffiksilla varustettu. Esm. *Ku mie ajatteli käyvväi siihe. Yhten päivän miekii tänä kesän jo sain uijjain.*

199 §. *Saaha* verbi saa joskus infinitiiviobjektin passiivin toisen partisiipin translatiivin asemesta. *Vaikk sanoĺ, jott, em͡mie sinnuu varastaa saa. Hyö oišt saaneetkii miu pettää.* Tämän asemesta voidaan myös käyttää 216 §:ssä esitettyä muotoa.

200 §. *Olla* verbin konditsionaalin preesensiä käytetään joskus ensimäisen infinitiivin lyhyemmän muodon yhteydessä samassa merkityksessä kuin itse infinitiivissä olevan verbin konditsionaalin preesensiä. Esm. *Miule juolaht mielehei, ku oiś laittaa ilmapallo. Ku oiś saaha nähhä niitä kirjoi. Kuuritsalle ku oiś männä —. A ku se Pulli-ukko oiś kussuu mei tuppaa.*

201 §. Ensimäisen infinitiivin lyhyempää muotoa käytetään joskus yksin predikaattina relatiivilauseissa ilmoittamaan aijottua toimintaa, jota varten jotakin haetaan tai saadaan. Esm. *Pitäś saama paatti, mill päästä ylisse. Ku oiś ies koussikka, mill juuvva. Onks tääll ies sellaśta puuta, mist kiskoo pärettä? Täst saatta liipi, mill juuvva.*

Toinen infinitiivi.

202 §. Toisen infinitiivin *-ttai*-päätteellä johdettu instruktiivi, jolla tavallisesti on distributiivinen merkitys, ilmaisee joskus tapaa, miten olo, toiminta tapahtuu. Esm. *Ooha sie muka ihmisittäi. Vejä se sänky kohastee päittäi*

lattijalle. Miehe pää mahtuś niiku kuppeittai sinne rakkoo. No sehä se on, jott saap laskii allaittai. Se o' talopojittai (talonpoikien tapaan), *ku o' valkija pöytä.*

203 §. Toisen infinitiivin inessiiviä käytetään kysymyslauseissa estävää syytä merkitsevän *mikä* sanan jälkeen ilmoittamaan seikkaa, joka antaa aihetta kysymykseen. Esm. *Mikä sitä oiś ollt saahess? Mikä siin oiś olless? Mikäs niihe rikkaihe o' jaksaiss?*

Kolmas infinitiivi.

204 §. Kolmannen infinitiivin inessiivi muodostaa nominatiivissa olevan, ajan yksikköä merkitsevän substantiivin kanssa yhtymän, joka vastaa kysymykseen: *kuinka kauvan.* Yhtymä on tietysti alkuaan ollut välilause ja semmoiseksi se on usein vieläkin käsitettävä, vaikka se kielitunteessa alkaakin yhä enemmän tuntua aikaa määräävälle adverbiaalille. Esm. *Mie oo ollt jo kakskymmeneis vuoś käymäss tääll. Joha mie oo näill maill asunt viijjeis vuoś käymäss.*

205 §. III:n infinitiivin illatiivia käytetään *tule* verbin kanssa ilmoittamaan tekoa, jota toimittamaan joku joutuu. Esm. *Täss ku o' tullt leipää kaike kessää ostamaa, ni —. Kyll sitä männöö varroikii, ku tulloo nii mont kouluttammaa.*

206 §. Vilkkaissa kertomuksissa käytetään III:n infinitiivin illatiivia joskus yksin lauseen predikaattina. Esm. *Siitt käivät makkaamaa — sulhane sanomaa morsiimelle: „minnuu ku oikee nälättää, mist mie saisi syyvväksei?“* Kts. 260 § c).

207 §. Kun tahdotaan ilmaista jonkun työn joutuisaa, pontevaa toteutumista tai toimittamista, asetetaan tekoa ilmaisevalle predikaattiverbille määräykseksi sen kolmannen infinitiivin adessiivi. Esm. *Nii se eistyy eistymälläkii. No kyll mie huusi oikee huutamall, mutt ei se kuullt.*

208 §. Kolmannen infinitiivin abessiivilla on usein passiivinen merkitys. Esm. *Keske ne viel o' kaurat leikkailemata. Se jäi taas panemata. Työt o' kese tekemätä. Kyll se nyt rakentamata on. Jäišt kaikk työt tekemätä. Viel o' puimata. Olkootha antamata, vaikk höitä mikä onkii.*

209 §. *Olen* verbin ohella käytetään III:n infinitiivin abessiivia joskus predikatiiviadverbiaalin tavoin. Esm. *Sinne ku hauvvattii, ni toisii oľ viel pillaitumatta. Nyt siell potemata eijj‿oo muita, ku se sepä mamma.*

210 §. *Ilman* adverbin huomasin III:n infinitiivin abessiivin vahvikkeena lauseessa: *Oľliit viel tiistakkii ilma temppui tekemätä* (J. L.).

Neljäs infinitiivi.

211 §. Kun neljännen infinitiivin nominatiivia käytetään kieltävässä lauseessa yhteydessä persoonattoman verbin kanssa, jonka subjektipersoona ilmaistaan personaalipronominin genetiivillä, liittyy infinitiivin nominatiiviin joskus suffiksi. Esm. *Miu ei auttant eistämissei. Ei siu auta ennää miittimisseis. Ei häne auttant pullikoimiseesa yhtää.*

Viides infinitiivi.

212 §. Viidennen infinitiivin suffiksillinen adessiivi merkitsee tapahtumaisillaan olemista. Esm. *Siitt se oľ taas tekemöisillää lapse.*

Partisiipeista.

213 §. Samoin kuin aktiivissa ilmoittaa yhdistetty preesens ja imperfekti passiivissakin tarpeellisuutta, välttämättömyyttä ja on laadultaan persoonaton. Toi-

mittava persoona ilmaistaan datiivigenetiivillä. Esm. *Ol' ollt läävä nostettava. Hää sano, jott siit oiś päätettävä. Meill oiś laps ristittävä. Mites nyt — nyt oiś härkä tapettava. Mie tein sen, mikä ol' tehtävä. Se on teijjä(n) tultava* (J. L.). *Se ol' höihe tehtävääse* (J. L.).

214 §. Passiivin I:n partisiipin translatiivia käytetään *tulen* verbin ohella predikatiivi-adverbiaalina ilmoittamaan tointa, johon ryhtyminen on tarpeellinen, välttämätön. Esm. *Nää tulloot kaikk pois otettaviks. Ens viikoll tuliś jo tää niitty tehtäväks. Nyt täss tuliśkii paljo töitä tehtäväks, mutt on tuo ilma nii huono. Kyll sekkii tuliś siitt korjattavaks. Tullooks teilt millo Viipurii lähettäväks?*

215 §. Passiivin II:n partisiipin translatiivia käytetään niinikään *tulen, saan* verbien ohella predikatiivi-adverbiaalina ilmoittamaan tointa, joka on tullut tehdyksi, saanut täytetyksi. Esm. *Kesäll tuota tul' uijjuks. Se ku jäi restii; ni se tul' maksetuks Viskarille. Oiśha siell Rokliinisskii ruoka tullt saavuks. Eihä höitä oo tullt hankituks. Ei nii syvälle tullt tutkituks kirjoi. Ei miult tullt sinne reisutuks. Kyllähä ne penikulmat tuliś kuljetuksi. Saapha nää ruokituks. Em⁀mie sinne saant männyks. Saatiiha sinne lähetyks.* — Siinä tapauksessa, että *saan* verbi saa persoonallisen subjektin, voidaan tämän muodon asemesta käyttää niitä muotoja, joista seuraavassa pykälässä puhutaan.

216 §. Aktiivin toisen partisiipin translatiivia käytetään *tulen* verbin yhteydessä ilmaisemaan vähemmän mietittyä, satunnaista ja saan verbin yhteydessä loppuun saatettua tekemistä. Esm. *Hää tul' sinne männeeks. Tul'ha se sinne kuitekii lähteneeks. No ku mie tuli sen sanoneeks. Tää illall myöhää lämpiś, ku saatii tupa pesneeks. Sainpas mie sinne männeeks. Saimpa mie lähteneeks. Saiha se sen tehneeks.* — Samoin: *Sillo kaavuttii, ku kerittii männeeks.*

Paljoa tavallisemmin käytetään kuitenkin *saan* verbin ohella aktiivin toisen partisiipin genetiivin kaltaista muotoa. Esm. *Ei hää saant sitä puuroo syönee. Ku saiś heinät tehnee ja touvvot valmiiks, ni eijj⁀oiś hättääkää. Kui oiś ollt poutaa, ni oiś saant eile viimoistaakii tehnee. Nii o' huvat nuo hampaat, jott niill ei taho saaha oikee syönee. Sait sie tänne tuoreita halkoi yhtää varustannee. Saimpas mie lähtenee. Saatii justii sika tappanee. Ukko sai sen lyönee. Se o' riski, varma mies, kyll se saap tappanee. Se ku saap mita ottanee, ni se tahtoo lyyvvä ain. Mie en saant sitä ottanee pois. Mitäs niil muuta, ku saap syöttänee? Ne suot saatii kaikk raatanee. Mie en saant kassonee, mist tää ol' teill kii. Ku saap lypsänee, ni aijjaa ne lehmät siitt hakkaa.* — Samoin: *Senku kerittii lähtenee —.*

Temporaalijärjestelmä.

217 §. Joskus käytetään temporaalijärjestelmää silloinkin, kun sen subjekti ei ole sama kuin päälauseen. Esm. *Päästyvää kuninkaa kartanoo kuningas ott höijjät hyväst vastaa ja piťtiit toist hää't.* Samantapainen ominaisuus on seuraavassa lauseessa, kun siinä on näet partisiipin partitiivia käytetty persoonattomasti: *Onks teill mitä tultuu antamist?* (J. L.).

Partisiipijärjestelmä.

218 §. Passiivisen hallitsevan verbin jälkeen olen partisiipijärjestelmän subjektin nominatiivimuotoisena tavannut vain lauseessa: *Mäkeläine hää santtii jo männ syksyn tääll ollee* (J.). — Tässä on nominatiivi tietenkin hallitsevan verbin objektina. Sama on asian laita lauseessa: *Sannoot oleva hyvi varmat ne koirat.*

219 §. Partisiipijärjestelmän predikaattiosan olen huomannut translatiiviin pannuksi lauseissa: *Ritari Tölppöne tul' taas alas puust ja sano: „pittää sannoo miu pelastanneeks“. Sitäkii kuuluttii jo sakotuks.* — Vaikka en tästä käytännöstä ole useampia esimerkkejä saanut, vakuuttaa kuitenkin murteeseen perehtynyt korvani sen olevan tavallisen.

Pittää verbin järjestämisestä.

220 §. Subjektipersoona asetetaan *pittää* verbin ohella datiivigenetiiviin ja toimintaa ilmaiseva verbi *a*) joko I:n infinitiivin lyhyempään muotoon. Esm. *Miu oiś pitänt männä ajamaa lehmät. Mutt sannoit, jott kalkkii ja suoloi pitäś panna? Piť männä. Miu pittää issei selittää se asija. Se pittää makkaamast viijjä saunaa. Vieläks Tei pittää joskus näyttää noita kirjoituksii? Mei pitäś tehhä retninki kaikest. Miu pittää männä avvainta essii. Kyll miu pittää kassoo, jos siin o' vettä. Millos näihi poikii pittää lähtii kouluu? Tei pittää kassoo se mitta paremmi.* — *b*) tai harvemmin III:n infinitiivin genetiivin kaltaiseen muotoon. Esm. *Makso hää mitä makso, mutt se pittää saama. Maksakoo mitä tahtojaa, mutt sen pittää se saama. Pittääks ne tuoma sinne Viipurii? Kaikk pittää saama selväks. Miu piť käymä vieraan miehen häne puolestaa. No sannoit, jott siell oiś pitänt niiku olema.* — — *mitä Teile pitäś haastelema.*

221 §. Kun *pittää* verbiä — ynnä muutamia muitakin persoonattomia — seuraa olemassa olemista tai olemaan tulemista merkitsevä verbi, asetetaan täälläkin tavallisesti subjektina oleva sana nominatiiviin. Esm. *Joha mie sanoć, jott pyykk siin pitäś olla, joka erroittaa tien. Heijjastuolit pitäś olla pitki maantie sivvuu* —. *Siin kannattaa ollakkii nii mont miestä. Maksaaks täss sen paremp portti ollakkaa.* Samoin joskus muutenkin (kts. 46 § muist. 1): *Tänä kesän piť olla Rouheelast lopettamass yks. Pitäśhä tää olla kolme meetrii korkia.* — *Kyll se pittää tulla ainakii semmone* —.

IV. Partikkelin käytäntö.

Adverbeistä.

222 §. Joskus käytetään *-st*-päätteistä adverbia määräämään adjektiivia tai toista adverbia. Esm. *Se o' nii julmast kylmä. Tuuloo nii mainiost kovast.*

223 §. *Ja* tavataan usein adverbina, jolla on sama merkitys kuin *myöskin* sanalla. Esm. *Meill oiś ja niitä koukkusii. Mei vene kulkoo ja aika vauhtii. Ottakaa nyt näitä ja. Oottaks Työ käynt muiss kyliss ja? Myö syötii niitä ja niinikkää.* — *sano ja tulevaasa. Ku oot syönt hampaat, ni syö nenä ja leuka ja.*

Samassa merkityksessä käytetään myöskin *kans* postpositsioonia adverbina. Esm. — *ni se oľ Vapritsius kans. Täss lahess ku hää kuulu kerra kans luikuroinee. Pappi alko ajella ja syyvä kans niitä sienii.*

224 §. *Toisinnaa* sanaa käytetään adverbina, jolla on sama merkitys kuin sanalla *ehkä*. Esm. *Se taijjettii toisinnaa raakata. Lassiha se toisinnaa päässöö jo suurempaa paikkaa. Se voip olla toisinnaa vout. A se o' toisinnaa männt sinne pello päähä.*

225 §. *Kuulemma* käytetään täällä jo melkein adverbin tavalla. Esm. *Se ain tekköö kuulemma se alu. Joha hää o' kuulemma ollt siell usijampii vuosii.* — Aivan samoin on välilausetta: *kuka tieś* ruvettu käyttämään adverbin tavoin. Esm. *Nyt on paljo heinii kuka tieś maailmass hajallaa.*

226 §. Sanoja: *järkijää, rumast, ilma* käytetään adverbeina, joilla on seuraavat merkitykset: *järkijää* = heti, *rumast* = äkkiä, *ilma* = muutoin. Esm. *Renk siitt sano: „ku tuletta, ni pankaa se pirana järkijää miu suuhui". Se tappaakii rumast se semmone aivohalvaus. Vai kuoľ nii rumast. Ilma paha peŕrii, jos tuletta.*

227 §. Adverbeihin saattaa lukea vielä *vaikka* sanan, joka alottaessaan välilausetta on ensin kadottanut predikaattinsa ja sittemmin konjunktsiooniluonteensa ja antaa lauseen ajatukselle välinpitämättömyyden merkityksen. Esm. *Hää nyt vaikk nyt tulkookii.*

Liitännäispartikkeleista.

228 §. Liitännäispartikkelin *-ha* huomasin seuraavassa esimerkissä liittyneeksi kieltosanaan, joka ei ole lauseen

alussa: *Oiś luult, ett semmosess mökiss eihä niill oiś mittää.*

229 §. Liitännäispartikkelit *-pa*, *-s* liittyessään *jotta*, *jott* sanaan antavat sille *mutta* sanan käsitystä lähentelevän merkityksen. Esm. *Jottapas se Matt vainaa ain vakkuutti sitä siks. Jottpas se raamatuss sano sill viisii.*

230 §. Kieltävissä vastauksissa *-ka* liittyessään kieltosanaan antaa sille suuremman painon. Esm. *„Onks mamma koton?“ — „Eikä“. — „Onks avvain eess?“ — „Eikä oo“. — „Lähettäks työ nyt siint sukkelaa puotii!“ — „Eikä lähetä“.* Tavallisesti — kuten viimmeisestäkin esimerkistä selviää — on *-kä* partikkeliin päättyvällä kieltosanalla röyhkeyden merkitys.

231 §. Kysymysliitännäisellä *-ko* on taipumus heittäytyä pois. Poisheittäytyminen tapahtuu aina, jos sana, johon tämä partikkeli olisi liitettävä, päättyy *t*-hen ja useinkin, jos kysymyslause on disjunktiivinen. Esm. *Annat sie miule nuo kengät? Siitt myö jälestpäi naurettii, ett „sait sie korvettava nyt luilleis?“ — Syömˆmie vai en? Nii hää sano — lie hää siitt saant tai ei? Vai on siell vieress viihyttäjä, kuppees kutkuttaja vai kiele kiipitäjä? No mite se o' se tyttölöi miele suka ja muka vai kieltää se haastamast kuka? No joks työ nyt ootta oikee ilmissäänä vai viel ne unekirput kihajaat tei silmissäänä?*

232 §. Kun kysymykselle tahdotaan antaa suurempaa painoa, liitetään adverbiin *vielä* partikkelit *-ko*, *-s*. Esm. *Vieläks Teijjä veljeksii o' ollt sotamiehe arvass? Vieläks niitä lähtöö nyt rättii?*

233 §. Varsin tavallista on, että kysymysliitännäinen *-ko* esiytyy lauseessa, jossa on varsinainen kysymyssana tai -partikkeli, mutta jossa tämä kysymyssana tai -partikkeli on useastikin menettänyt melkein kokonaan kysyvän luonteensa ja muuttunut merkitykseltään indefiniittiseksi. Esm. *Oottaks Työ mihi mänöss? Vieläks Työ mite pitkää viivyttä tääll Jääskess? Joks ne mihi aikaa joutuit lähtemää? Vieläks sill kui pitkält aijjaa päiväss? No vieläks Työ saitta kui paljo? Joks sill o' mite lapsii? Vieläks*

Mikoll o' kauraa mite? Oliks siin jalass mitä vikkaa? Joks työ monta juttuu ootta jutelleet? Onks teitä viel monta lasta? Vieläks se Tei mamma o' mite jaksava? Onks niist mitä tietoo? Joks Työ ootta kouluu monta vuotta käyneet? Vieläks hää haastaa kene kans? Joks pojat lienöö miss ast? (Kts. 158 § b).

234 §. *-s* liitännäinen tavataan liittyneenä *a*) imperatiivimuotoihin. Esm. *Oskaŕ — lähtääs pois! Annas tuo vehnäskasa. Annas veikko sie veisseis. Ans ku mie lähe sinne kassomaa. Mänkääs ottamaa se miu pässi sielt tallist. Tehhääs tää nyt loppuu vihokii viime. — b*) kysyväisiin pronomineihin ja liitännäispartikkeleihin. Esm. *Mikäs se oľ, ku putoś? Mites sie pelkäät? Pekka sano taas, jott „mitäs annat miule?“ — Vieläks sielt läks mitä? Veikös se veikkoi? „Vastaks se o' yheksä?“ sano hää. Yks humalikas mies kysy: „onks maa pyörijä?“ Jottpas se raamatuss sano sill viisii.*

235 §. *-kii* partikkelia ei liitetä aina ajatukseltaan korolliseen sanaan. Niinpä, jos tämä on genetiivi, liitetään *-kii* usein sen pääsanaan. Esm. *Muuttuutha nuo yksi lapsii nimetkii. Vissiikiihä ne oľ nää Hyppälä läkseimetkii kuuloitett heinäle.*

236 §. Muutamissa puheenparsissa, joita käytetään kerrottaessa enneltään tunnetuista asioista ja joissa saman sanan yhtä muotoa käytetään kahdesti jäljekkäin ainoastaan *ja* konjunktsioonin erottamana, liittyy *-kii* partikkeli jälkimmäiseen mainituista muodoista. Esm. *Pekka sano: „mie oo sen ja senkii kuninkaa vävy“. Selittiit: „sielt ja sieltäikkii“. Sano, jott „nii ja niikii sen pitäś olla“.*

237 §. *-kii* liitännäistä käyttää murre yleiseen muodoltaan kieltävissä, mutta ajatukseltaan myöntävissä lauseissa. Niinpä kysymyslauseissakin, kun varmaan toivotaan saatavan myöntävä vastaus. Sitä vastoin käyttää puhuja *-kaa* liitännäistä aina, jos hän odottaa saavansa vastauksen, joka vastustaa hänen omaa olettamustaan. Esm. *Eikhä ne nekkii sentakkee toimee tuliś, ku hyö vaa oikee ossaisiit raataa. Eikhä se isä ookkii jo koton. —*

Eiks hääkii ollt markkinoill? Eiks tuo hääkii viel tulle —? Ettäks työ vaa olleetkii tuoll pello pientareell —? — Eiks hää nii huokijall saantkaa? — Sen oiś pitänt siell olla, mutt ei se tainnt siitt kuitekaa ollakkaa.

Postpositsiooneista ja prepositsiooneista.

238 §. Mainittakoon seuraavat tapaukset:

Vastaa postpositsiooni järjestetään usein *a*) joko genetiivillä, jolloin tavallisesti suffiksi liittyy postpositsiooniin, jos genetiivi on personaalipronominin genetiivi. Esm. *Ku hää mäń kottii, ni herra tuľ häne vastaheesa. Yks opipoika tuľ siitt häne vastaa. Pekan vastaan tuľ sokija ämmä.* — *b*) tai allatiivilla. Esm. *Sillo tuľ meile vastaa* (polkupyörä). *Tuliks Matille vastaa kettää semmośta miestä?*

Ulkopuole postpositsioonia käytetään joskus prepositsioonina. Esm. *Hää mäń ulkopuole porti.*

Konjunktsiooneista.

1. *Ja, sekä.*

239 §. Kirjakielessä on sääntönä, että *ja* konjunktsioonia saa käyttää yhdistämään vain kahta viimeistä useista rinnastetuista. Täällä tavataan kuitenkin lauseita, joissa *ja* sana esiytyy yhdistämässä kaikkia rinnastettuja momentteja. Esm. *Hää pań tulet kirkkoo ja nous saarnastuolile ja alko saarnata ja morkata oikee. Köytti sen lehmä kii ja leikkaś hännä poikki ja otti pala kätteesä ja mäń se vuore päälle sen hännä kans. Tämä oleskeľ siell kyökiss ja sai yhe mierupoja kampraatiksee ja riisutti sen alast ja ilma paijjatta työns sen saľlii.*

240 §. *Ja, sekä* konjunktsioonit lausuttuina peräkkäin esittävät jälkimäisellä rinnastetulla lauseella ilmoitetun tekemisen seuraavan välittömästi edellisellä ilmaistua. Esm. *Siitt poika mäń pois siint pappilast ja sekä rovast tuľ kottii. Mie kerkesi heitäijjä tuoho sänkyy makkaamaa ja sekä hää tuľ tuppaa.*

2. *Tai, vai.*

241 §. Disjunktiivisessa kysymyslauseessa käytetään joskus *tai* sanaa alkamaan vastakysymystä — ja etenkin silloin, kun kysymys on epäillen esitetty ja kysymyslause oikeastaan kadottanut suoranaisen kysyvän merkityksensä. Esm. *Nii hää sano — lie hää siitt saant tai ei?*

242 §. Paitsi disjunktiivisissa kysymyslauseissa käyttää murre *vai* sanaa yleiseen alkamaan päälauseita, joissa puhuja ikäänkuin ihmetellen eli oudoksuen toistaa edellisen puhujan lausuman seikan. Esm. *Vai lopettamass nyt ootta. Vai kuoľ nii rumast. Vai siell Hyö ovat. Vai rukkiitkii! Vai Vehkpäähä hyö mäńniit. Vai käyp tei syömine. Vai kolmesattaa kuuskymment. — Jo vai o' auk. O vai se Liisa ollt tääll. Jo vai tytär jout naimisii.*

3. *A.*

243 §. Aivan yleiseen käyttää murre venäjän kielestä lainaamaansa adversatiivikonjunktsioonia *a*. Sillä on täälläkin tuo sama heikko *mutta* konjunktsiooniin vivahtava merkitys, joka sillä on venäjässä. Muutoin käytetään *a* konjunktsioonia yleensä vain alkamaan rinnastamattomia päälauseita, joissa jokin äkkiä tehty huomio, väite esitetään. Esm. *A ku se parraiks oppii, ni jos se siitt kuoloo. A sillo yks sunnuntak mäńniit hajottammaa heinii. A mie en kuullt en nii mitä. A ijässäi en mie niist selkoo ottaś. A ku läksiś koiratappoo. A ku työ veittä kirjat hänele. A mie ota pois saappaa. A kirkoll oľliit panneet yhe miehe kii —. A ku se Pulli-ukko oiś kussuu mei tuppaa. „Annettiiks Teille kahviikaa tänä aamun?“. — „Annettii“. — „A illasta!“ A se o' toisinaa mänt sinne pello päähä. A nyt ku ruvetaa häitä juomaa, ni mie valisse siu kaatamaa. A siell oľ ruumiskii, jos siell oľ muutakii.*

Vielä voi *a* konjunktsioonin käytännössä erottaa kaksi tapausta:

Joskus on *a* sanalla vahvistavan partikkelin merkitys. Esm. *„Kuka sitä narrai?“* — *„A mie Ranssii“*. *„Vieläks sielt saalista läks?“* — *„A se kolmsattaa ruplaa“*.

Vilkkaassa kertomuksessa käytetään *a* sanaa välistä huudahduslauseissa, jolloin sillä on melkein sama merkitys kuin *niin* sanalla, vaikkapa painollisempi, interjektsioonin tapainen. Esm. *Kaks turkulaista ku haastaat keskenää — a et ymmärrä!*

4. *Ni, nii.*

244 §. Omituista on, että murre erottaa jo muodonkin puolesta konjunktsioonina käytetyn *niin* sanan adverbina käytetystä. Konjunktsioonina käyttämänsä *niin* ääntää murre aina: *ni* ja adverbina käyttämänsä: *nii*. Esm. *Ku yks iittiläine haasto siell koťkyläss, ni se haasto nii mukavast. Jos hää mingä vaa o' lukent, ni kyll hää muistaa sen. Se ottaa sitä nii väkise ni ett. Mei eile ja kassottii, ni nii oľliit suurii jott oikee. Näi äkkiästää ku ollaa tarinoitu, ni ne nii väkise nousoot.* — Ainoastaan seuraavissa lauseissa olen kuullut *niin* sanaa käytettävän tästä säännöstä poikkeavasti: *Jos ei se muuta voi, nii se tyrskää. Täss kaupunnin lähell ku on se korkia vuoŕ, nii mie mään sen vuore päält.*

245 §. Kun relatiivipronominilla alkava relatiivilause käypi päälauseen edellä, alkaa päälause tavallisesti *ni* konjunktsioonilla. Esm. *Miss o' paksut, mutaset, vetiset maat, ni siin o' huono heinä. Mikä se tyttö tek toispäin lapse, ni se luk niitä lukuloi ku testamenttii. Mei mökipaikka miss oľ, ni siin oľ mainiot rauniot.* — Samoin alkaa päälause useimmiten *ni* sanalla, jos sen edellä käypi relatiivilause, jota alkamaan on relatiivipronominin asemesta käytetty konjunktsioonia *ku*. Esm. *Nää niityt, ku o' tääll, ni kaikk ne o' yhten järven. Mie ku rupija muistamaa, mei kyläss ku oľ maamittaŕ, ni se oľ Vapritsius kans. Täss ku o' niem, ni siihe nieme kärkee käyp justii mei raja. Viimene tänneppäi ku o' se suur talo, ni se poika vejettii oikeutee. Tuoss Myllmäess ku oľ seppä, ni se löys kivhauvva, miss oľ ihmise sääŕluita. Makasiinast ku annetaa niitä siemenrukkiita, ni hää mäń niitä hakemaa.* Kts. 257 § f).

246 §. *Ni* sanaa käytetään aivan yleiseen päälauseen jälkeen alkamaan toista päälausetta, jolla ilmaistu tekeminen on jossakin seurauksen suhteessa edellisellä lauseella ilmaistuun tekoon nähden. Esm. *Meill oľ neljäsattaa koukkuu, ni myö ei saatu ku puuta. Mie mäni yhten päivän Kymäläisele, ni mite hää lie tullt puhheiks. Eileks mie kassoć vai suntain, ni siin eijj‿ollt ei nii märkää? Se pastoŕ jo alott aikasee, ni oha sill jo heinä teht. Riisryyn-puuroo mie söin, ni ei se pahempaa teht vassale. Miekii täss haasteli monelaisii häne kanssaa, ni hää kasso kirjast, kui vanha mie oon. Meill oiś laps ristittävä, ni sitä o' vuotettu. Se oľ sukkeli ja vaurai mei pojist, ni siihe se tipaht ku sükkii. Tääll Rouheelass eijj‿oiś käyneet tekemää, ni Vorsman sano, jott „näyttäkää vaa vieraalmiehele“. Hyppääppäs sinne toisee tuppaa, ni siell onnoikkii jo laitettu. Näill oľ kirja, ni se oľ laitett vähä metkast. Siitt hyö peśsiit aineesa joess, ni sinne mäńniit kaikk. Myö tänä aamun hajotettii, ni oikeeha ne kuiviit. Ku akka oiś tahtont ukkojaasa sokijaks, ni hää mäń messähaltijalt sitt kysymää neuvvoo, ni sielt vastaśkii, jott „keitä maitovelli“.*

247 §. *Ni* voi joskus olla keskellä lausettakin, kun sen edellä oleva osa sisältää jonkun itsenäisen — tavallisesti aikaa ilmoittavan — ajatuksen. Esm. *No nyt pyhä aikan, ni kotonha ne kaikk ovat. Paŕkymment vuotta takasiipäi, ni voi ku oľ sillo viel lorruu pääss.*

5. *Niiku.*

248 §. Olen saanut täältäkin esimerkkejä samanlaisesta *niiku* sanan käyttämisestä, kuin SETÄLÄ teoksensa „Lauseopillinen tutkimus j. e. p.“ 277 §:ssä esittää, nimittäin: *Tää o' niiku sitä markkinavoita. Kassoť sie tätä niiku omakseis? Ahah — ne taisiit männäkkii niiku kalastammaa.*

6. *Ett, jott.*

249 §. *Ett, jott* konjunktsiooneja käytetään täällä seuraavissa merkityksissä, nimittäin:

a) eksplikatiivisessa. Esm. *Nyt se tuntuu, jotta Vennäi jauho helpponoo vaa. Sitä miu o' kaikkii ihmei, jott Tihverä Juhana joka päivä aijjaa pahvikuorma kans. Oľ semmosiikii päivii, jott saatii yľ yheksäkii marka miehee. No se oľ miust kaikkei ihmei, jott jaksaapas hää viijjä. Mie oo*

aatellt reistata, jott pitäś saaha silppukone. Se oľ synt, jott pappii valittii. Tää Mikko löi yhe kerr veo, jott se mies ei pääse häne perästää. Miu o' nii harmiin, jott mie en saant tänne kettää herraa.

b) relatiivisessa, jossa niiden alkuperäinen luonne ja merkitys näyttää säilyneen. Esm. *Niitä oľliikkii paljo, jott'ei saant tolkkuu.* (Ei tarkoiteta, että paljouden tähden ei olisi saatu tolkkua, vaan että oli paljon, joista ei saatu tolkkua). *Yks kiv oľ taas semmone, jott oľ teht reijjä kallijoo* (semmoinen, joka o. t. r. k.). — *Mutt millos siin oľ semmone papp, jott sill eijj‿ollt rouvvaa ensikää?* — Viimeisessäkin esimerkissä on selvä relatiivinen merkitys, vaikka *jott* siinä ei olekaan suorastaan relatiivipronominin asemesta.

c) konsekutiivisessa. Esm. *Toine ihmine se o' semmone, jott'ei hää rahajaa asijaa paa. Tottu nii ruuvvast pois, jott'ei muuta, ku söi paistettuu kallaa. No kyll mie tuli nii heikoks, jott'en pysynt pystysskää. Tek se sellase vaikutukse, jott'ei jalat pitäneet päällää. Hää anto ryypy, jott Hiijjemäest ei tahtont päästä ylös ensikää. Isäntää tuľ semmone virma, jott hää tahto lyyvvä renkii. No ku sie iltasill oot siitt sellaśta virkkuu, jott sinnuu ei saa nukkumaa.*

d) finaalisessa. Esm. *Määs sahhaamaa puita, jott saataś halkoi tuppaa. Sitä vasteha se kehu, jott myö oiś häntä niiku kiitetty. Em‿mie sitä vaste sinnuu pyytäntkää, jott sie oisit täss isännäks ruvennt. Vissii se sitä vaste tänne tuľ, jott oiś käyty häne kans retninki tekkoo.*

e) eksplanatiivisessa. Esm. *Ei myö hirvitä laskii, njott silta liikkuu, lauta kiikkuu, pappa kuuloo, mamma näkköö, ni hyö ovat vihaśt.*

250 §. *Jott* konjunktsioonia käytetään usein kahdesti samassa lauseessa siten, että se toistetaan *jott*-lauseeseen sijoitetun temporaalilauseen jälkeen. Esm. *Ni ne asettiit yhe sorja poja syömää se morsiime ettee pöyvvä päähä, jott ku se kasso se poja päälle, jott se tek siitt sorjii lapsii. Ne paňniit puikkoi maaha, jott ku ne astuit maata pitki, jott ne rikkoit jalkoi. Oha miull ihme ollt näist hampaist, jott ku se pakott kauvva aikaa, jott se pakott yynää.*

251 §. *Ett, jott* konjunktsiooneja — useinkin varustettuina jollakin merkitystä vahvistavalla adverbilla — käytetään joskus lauseen lopussa antamaan päälauseessa ilmaistulle ajatukselle suurempaa painoa. Alkuaan ovat mainitut konjunktsioonit tietysti alkaneet konsekutiivilauseen, joka on jäänyt kesken sen kautta, ett'ei puhuja ole itsekään ollut seurauksista aivan selvillä. Sama on asian laita tietysti monasti vielä nytkin, mutta useimmiten ilmestyy se kuitenkin jo lauseopillisena muotona, jonka tarkoituksena vain on — kuten sanottu — antaa suurempaa pontta lausutulle väitteelle. Esm. *Sille tuľ nii tuska kissale jott oikee. — ni nii sitä oiś niittänt jott oikee. Käyp nii kylmä tuul jott oikee. Se o' nii rosta haastamaa nii jott. — Se kerkeś peltata ne nii pahaks jott. Kyll se nyt o' nii laoss njott. Hyö saivat suure pyty ja kaks konttii nii täytee njott. Sillo oľliit nii pouvvat ja varit jotta.*

252 §. Jonkunlaisen ellipsin kautta syntyneiksi lienevät selitettävät sellaiset lauseet kuin: *Mihi se Loviissa mäń, jott oiś teht tila. Issäikää ei vient tuota astijaa, jott oiś tuont kirkolt öljyy.*

253 §. *Ett, jott* konjunktsioonien käyttäminen infinitiivin edellä on täällä harvinaista. Ainoastaan seuraavat esimerkit todistavat, että käytäntö kuitenkin löytyy:

a) Infinitiivi on substantiivin attribuutti: *No mutt höill oľ tuuma sitt, njott lehmä myyvvä ja lammas pittää.*

b) Infinitiiviä on käytetty yhteydessä *ett* konjunktsioonin kanssa finaalilauseen asemesta: *Se oľ hyvi suola(n) tuntuvaa sitä vast, ett saaha sulhane rykimää ja nähä, jos se on ahashenkine* (J. L.).

254 §. Sitä vastoin käytetään aivan yleiseen *ett, jott* konjunktsiooneja alkamaan alistettuja kysymyslauseita. Kuitenkin tavataan yhtä usein — jollei useamminkin — alistettuja kysymyslauseita, joista nämät konjunktsioonit puuttuvat. Esm. *a*) Johtava verbi on verbum sentiendi aut dicendi: *Hää tieś, jott kuita paikkoi hää lähtöö niiku seuraamaa. Ja kys, ett mite hää saap kätteesä puh-*

taaks. Hää ei tiijjä viel, ett mite se aśja oikee on. — Sie et tiijjä, mist se yskä tuľ. Tietänöök tuo Esu issekää, mingä verra hää ottaa. Ja kysy, ketä ne oľliit. Kysy, kuka oiś osanni laului. Em͡mie tiijjä, mihi hyö pańniit. — b) Johtava verbi on muunlainen: *Se nousoo kassomaa, ett joks koht pittää koťtii lähtii. Sitähä mie kasso, ett mite se sittasontikaine lähtöö lentoo. Mäń kuuntelemmaa, ett mitä se meinaa se mies. Renki siitt varttu, njott mihi ne pannoot sen piranapaan. Kirkherra oiś tahtont männä syömää, mutt peloťt, ett mite hää pimijäss tuvass tarkkaa tulla takasii. Siitt alko lyyvvä pöytää saksii essimää, ett miss päi ne heläjäät. — Kassoit, jos hyö saisiit viijjä. Se o' iha outo, mihi hyö harakat hävinnööt. Hää mäń kuuntelemmaa, tullootiks lehmät jo koťtii. Kuuntelit sie, mist päi se jyrräys kuulu?*

255 §. Tavallinen on myös *ett, jott* konjunktsioonien käyttäminen alkamaan oratio directa'a. Kuitenkin saattavat konjunktsioonit tässäkin tapauksessa jäädä pois ja oratio directa siten alkaa niittä. Esm. *Ukko meinaś, jott „rahass o' keisari vaakuna, jott ei se taijja olla miul vahinkolline — mie ota rahhaa". Ukko virkko siitt, jott „miull o' tytär, jott sen ku mie saan ihmiseks, ni miult männööt ku vettee rahat". Renki vastaś, ett „se tuo toine ku ei mäniś, ni toine työntää mänemää". Ni se hovi herra sano, jott „vaihetaa myö tilloi siu kansais". Hää sano, jott „männöhä se viel vanhalt perält". Sano, jott „näyttäkää vaa vieraal miehele". Hää sano, jott „mie oon siell pitkää". Tott se tuumaa, jott „ai ku näist saiś hyvvii ammatkapineita!" Sano, jott „ei kenekää tule näi valkijaa". Se sano, jott „pitäś männä venymää". Herra oľ sanont, jott „enhä mie säkkilöi tietä". Ensimäine oľ oppint, jott „meitä o' kolme ukkoo" — toine osaś, jott „raha takkee" ja kolmais, jott „olkoo niin". — Mie sanoi emännälle, jott „missäs vout on?" Vallesman sano, jott „tapoťtaks työ miehe?" Pappi kysy siltä rengiltä, njott „mitä ne nuo tekköot tuoss?" Sitte piijjat taas koton kyssyit, ett „mikös siu nimmeis o'?" Ne sannoit ukolle, ett „paljo sie tahot, jos kannat sen uko tuone jokkee?" — Hää löi korvale ja sano: „nyt se löi yks". Sano: „nyt sie et pääse*

mihikää". Sano: „oľ siull nerroo pyytää". Repo sano: „tuki suus hurja!" Hää sano: „jos työ nää joulupyhät syöttäsittä, ni tekisihä mie siitt". Toine tuumaś: „totta vissii, kosk Työ että taho seisallaana pyssyy". Mutt kirkherra sano: „kiitoksii — eihä meill tarvist ookkaa". Sano: „älä puhu — ei tää poltakkaa". — Ruunuvout sannoo: „mikä kala tää o'?" Mie sanoc: „onks tää touvve vai o' siika?" Ennoi sano: „mitä työ tahotta?" Hää sano: „mite mie siitt oisi huutant?" Pappi kysy: „mitä sie nyt syöt?"

7. *Ku, jos, vaikk.*

256 §. Konjunktsioonit: *ku, jos, vaikk* jättävät usein lauseen alussa olevan paikkansa painokkaimmalle lauseenosalle ja siirtyvät predikaattiverbin eteen. Esm. *Kaks turkulaista ku haastaat keskenää — a et ymmärrä. Siitt hää ku rupeś ottamaa sen, ni hää ottikii. Näist puotiloist ku määt ostamaa ryynit, ni ne o' kalliimmat ku hersryynit. Näi äkkiistä ku ollaa tarinoitu, ni ne nii väkisee nousoot. Hää ku tuľ koťtii, ni hää sill aikaa siitte söi. Siitte hyö ku mäń vähä matkaa —. Ielimäine mies ku männöö näkymättömää, jälkimäine pittää kiertää laivaa. — Hää jos tulloo tänne, ni hää se opettaakii miule siitt sen konsti. Nää kaikk jos nakkaiś sinne, ni kyll se siitt jo alkaś vähi täyttyy. Jokkuu toine mies jos kehtaiś nii paljo hommata ja häärii ku hää, ni se saiś ihmeitä toimee. — Hää vaikk mitä sanokoo, ni siin o' ain perä. Nää miehet vaikk ovatkii tämmösii, ni ne kuitekii toimittaat sen, minkä jokkuu toinekii. Hää vaikk kons onkii humalass, ni hää tietää kuitekii tolkkuusa.*

8. *Ku.*

257 §. Kirjakielen konjunktsioonit *kun, kuin* ovat täällä melkein aina muodossa *ku* (joskus *ko*). Aniharvoin kuulee muodon *kui*, jota esm. on käytetty lauseessa: *Kui oiś ollt poutaa, ni oiś saant eile viimoistaakii tehnee.* *Ku* käytetään seuraavissa merkityksissä, nimittäin:

a) temporaalisessa (*Ku* temporale). Esm. *α) Ku* vastaa kirjakielen *kun* konjunktsioonia: *Kotonha mie oli, ku sie*

meill käit. Ku mie enne vanhaa oli paimeness, ni mie näi paljo tetrii. Olit sie sillo Mattilass, ku siell oľ häät? — β) *Ku* vastaa kirjakielen *kunnes* konjunktsioonia: *Se alko vähittäi vaa sitä eistää ja eistää, ku vei siitt nöö kerrassaa pois. Apulaispappinha sitä pittää olla, ku saiś sopivaa paikkaa, jott saiś ruveta niiku vakinaiseks papiks. Vuottakaa, ku murkina tehhää, ni siitt syöttä. Mie mäni puuhu siitt ja oli siell nii kauvva, ku revot hävisiit.*

b) kausaalisessa (Ku caussale). Esm. *Mitä siint o' hyvää, ku pittää kuitekii se piru kala viskata pois? Miu ei auttant eistämissei, ku mie en sitä sen totisemmaks saant. Siint o' nii huono männä alas syksy kevväi, ku eijj‿oo tietä mingaan laista. Mie niitä vähä muista, mie ku oo niitä vähä ruukannt. Miu sieramei ku ei tiijjä haisust mittää, ni mie en hirvijä männä likele. — Koska* sanan käyttäminen on harvinainen ja sen asemesta käytetään useimmiten *ku* caussale'a.

c) koditsionaalisessa (Ku conditionale). *Mutt ku vaa pannoo kuiva maa väľlii, ni ei se pillaannu. Mie ku oisi pitänt sen kaks viikkoo, ni mie oisi saant paljo enemmä. Helppoha se oiśkii ihmise ellää, ku ei tarvissiś syyvvä. Ku viep, ni viekköö. Joha se oiś aikoi ostettu, ku oiś ollt rahhaa. Nyt ku sie päästät se lapse yllää, ni ku mie tule tuppaa, ni selkääs saat. Ku mitä asiaa vallesmannill on, ni hää tulloo tänne.*

d) komparatiivisessa (Ku comparativum). Esm. *No ei täss nyt muuta oiś ku ne. Ei myö saatu ku puuta. Siin ei okkaa ku nui syltä kuus vettä. Ei miull oo ollt ikännää nii suurta kallaa kii ku tänä kesän Kymäläise rannass. Se o' nyt ollt yksiss hinnośs tääll ku kaupungisskii. Se tuntuu, ku se oiś notkijamp luonnostaa. Eij ollt ennää ku koukkuu kolmekymment veess, ni läks kakskymment kallaa. Eihä ne oo ku saattoloi. Oliks se muuta ku yhe vuuve?*

e) eksplikatiivisessa (Ku explicativum). *No siit on nyt hyvä tänä vuon, ku o' tuo rautatie teko. Kyll se oľkii hyvä, ku ei nuoŕherra lähteneet. Ompas sitäkii, ku nii riitelööt. Hyvähä tuo oiś, ku saiś vakituise paika. Hyvähä*

se on, ku vanhakii o' omall jaksollaa. Kyll se vanhaa jääskii taitaa olla, ku sanotaa: puita hakkaamaa. No kumma ja kaikk, ku ei haasteta vaikk.

f) relatiivisessa (Ku relativum). Esm. α) ku pro relatiivipronominin nominatiivi: *Mikä se oľ, ku putoś sielt? Nää niityt, ku o' tääll, ni kaikk ne o' yhten järven. —* β) ku pro relatiivipronominin akkusatiivi tai partitiivi: *Niitä nimilöi eijj‿ollt mittää talopojill, ku nyt rupijaat panemaa. Ne o' luottimet, ku vanhass atrass käännetää toiselt puolelt toisele.* γ) ku pro relatiivipronominin paikallissija: *No sill viikoll, ku* (jona) *työ alotitta perjantain ja lauvvantain, ni se oľkii poutaa koko viiko. Meill o' niitty siell järve rannall, ku* (jossa) *o' se suur heinikko. Oľ toisi paiko palkoheinää, ku* (jossa) *oľ oikee harvaa. Tuva salvamest, ku* (jossa) *o' se portti, siit se nousoo tuole mäele. —* Korrelaatti vetäytyy usein päälauseesta relatiivilauseeseen, jolla tällöin on jokseenkin selvä temporaalinen merkitys. Esm. *Tääll ku tehhää tätä hovvii tähä Lapiharjule, ni se o' se hyyriläise tyttö. Viimene tänneppäi, ku o' se suur talo, ni se poika vejettii oikeutee. Makasiinast ku annetaa niitä siemenrukkiita, ni hää mäń niitä ottoo.*

g) huudahdussanana (Ku interiectionale) α) muodoltaan kielteisissä päälauseissa, kun jokin — tavallisesti äkkiä mieleen juolahtanut, mutta hyvin todenperäiselle tuntuva asianhaara ilmaistaan kysymyshuudahdukselle vivahtavalla tavalla potentsiaalimuodossa. Esm. *Nyt ku ei lähtene tulemaa yllääppäi. Ku ei tulene kaheksakymmenä vanhaks. —* Tämmöinen päälause saattaa tietysti riippua oratio obliqva'a johtavasta verbistä. Esm. *Hää arveľ, ku ei lie olleetkii häne veljääse.* β) itsenäisissä sivulauseissa, kun ilmaistaan jokin tavallisesti äkkiä mieleen juolahtanut tosi seikka, josta johtopäätös jätetään vetämättä. Esm. *Ku ei pannt korviheekaa mittää. Ku ne oiś kaikk ne kalat yhtaikaa venneess, mitä mie oon ijässäi saant. Ku siull nyt oiśkii nii suora käś. Ku oiś saaha nähä niitä kirjoi. Ku mie ajatteli käyvväi siihe. Ku työ nyt että nii likelt sielt männeet, käivätha nuo muutamat täält ast. Ku o' nuita*

etanoi tiell paljo oikee. Ku saiś viel lukkii kerra ne. Ku tietäšt, mingalaise hyvä työ mie siule virka. — A ku läksiś koiratappoo. A ku työ veittä kirjat hänele. Parikkalass ku ne haastoit miust ouvvost oikee. Herjoi ku o' paljo. Väl'lii ku se kirroiloo oikee. Ai ku siu kaakkuis o' vähiss. — Sama *ku* esiytyy joskus myönteisissä päälauseissa ja on sillä silloin kuvannollinen merkitys. Esm. *Työ ku läksittä pois, ni se ku* (koira) *alko juosta sinne tänne eikä tiennt, mihi männä.*

9. *Senku.*

258 §. *Senku* sanaa käytetään alkamaan lausetta, jossa ikäänkuin sen lisäksi, mutta samalla vastakohdaksi, mitä edellä on *senku*-lauseen subjektista sanottu, esitetään työ, seikka, jota sama subjekti yksistään toimittaa. *Ku* on jo melkein kokonaan kielitunteessa kadottanut konjunktsioonimerkityksensä ja yhtymä *senku* sentähden ruvennut tuntumaan adverbille, jolla on melkein sama merkitys kuin sanalla *vain*. *Ku* on kuitenkin alkuaan ollut eksplikatiivikonjunktsiooni, joka on selittänyt sanan *sen;* tämä puolestaan on taas ollut tavallaan objekti ajatellulle, mutta lausuttaissa pois heitetylle predikaatille, jolla on tunnustettu se todeksi, mitä *senku*-lauseessa subjektista sanotaan. Esm. *Siihehä Työ siitt meile virkatta, vaikk oiś kui tarvis — senku kärsittä vaa. Isseksee senku loikoo vaa. Senku ui ommii aikojaa. Paavo Vila ku juosta vilitti, ni Paavo senku karvaa vaa silitti. Pirhone ku piirs peltoo myöte suoraa, ni Paavo senku kiinitt vaa nuoraa. Hänelt mänt kaikk rahat — senku mää tyhjän kottii. Hää ei virkkant tytöle — senku kyseľ, mingä verr niill oľ rahhaa. Hyö eivät laskeneetkaa Pelmannii ulos — senku loksauttiit sissää. Myö senku kerittii saaha tuľ sammuksii, ni sillo ne nukku. Eihä häne mitä auttant, senku juo.*

10. *Jos.*

259 §. *Jos* käytetään seuraavissa merkityksissä, nimittäin:

a) konditsionaalisessa (Jos conditionale). Esm. *Jos tahot, ni voiha mie senkii tehhä. Jos työ ootta sauna lämmittänneet, ni lähehä mie saunaa. Jos ne kaikk tulloot tänne talkoihi, ni oha se pelto tänä päin poikk.*

b) konsessiivisessa (Jos concessivum). Esm. *Hevose hinta on* (polkupyörällä), *jos siin siitt o' hevoset sekä kärrit yhess. Se o' vaa nii syksy mukane, jos syksy onnoikkii. Jos sielt millo pyytelöökii, ni eihä sielt saa.*

c) eksplikatiivisessa (Jos explicativum). Esm. *Ei sill kenkää mittää maha, jos mei ukko otti omalt koiraltaa naha* (J.).

d) kysyväisessä (Jos interrogativum). Esm. *α*) *Jos* alkaa alistetun kysymyslauseen: *No kuka sen siitt näk, jos hää löi tahi ei? Tietämätöntähä se o', jos meitä o' eloss vai ei. Kyll miu pittää kassoo, jos siin o' vettä. Onks siint mitä tietoo, jos se keisaŕ o' antant asetukse —? Mää kassoo, jos näät tuoll puole närttee lehmii. Mie siitt en muista yhtää, jos ne oľliit oma niittämäi vai ei.* — *β*) *Jos* alkaa lauseen, joka on puoleksi alistettu kysymyslause, puoleksi konsessiivinen ja jota hallitsee kieltäväinen verbi: *en tiijjä: No mie en tiijjä sitä, jos hää maksaśkii. En tiijjä, jos hyö sanonoot. Em͡mie nyt tiijjä sitä, jos hää lie tullt tänä päin.*

e) huudahdussanana (Jos interiectionale) *α*) muodoltaan myönteisissä päälauseissa, kun jokin — tavallisesti äkkiä mieleen juolahtanut, mutta hyvin todenperäiselle tuntuva asianhaara kysymyshuudahdukselle vivahtavalla tavalla ilmaistaan potentsiaalimuodossa. Vert. 257 § *g*) *α*). Esm. *Jos pitänöö männä. Jos siitt pitänöö laskii huoneesee. Jos hää lie nii hullustkii käynt. Tule pesemää pannui — jos tahtonoot kalloi murkinaks. Ei ne oo tainneet sitä halveksiikkaa — jos ei hää liene nii mieleinekkää. En tiijjä — mei toisii ukko jos muistanoo kaskuja mitä. Em͡mie sunkaa tiijjä — jos ei tuoll mei lautamiehe mammall liene.* — *β*) itsenäisissä sivulauseissa, kun ilmaistaan jokin — tavallisesti äkkiä mieleen juolahtanut seikka, josta johtopäätös jätetään vetämättä. Esm. *A jos hää tullookii. A ku se parraiks oppii, ni jos se siitt kuoloo.* — Lauseessa: *Myö luultii:*

jos mikä viholline oiś yhtynt vastaa, on *jos*-lause tavallaan oratio obliqva, jota johtaa predikaatti *luultii*.

Ellipsistä.

260 §. Sen lisäksi, mitä tähän saakka on puhuttu ellipsistä, esitettäköötvielä seuraavat tapaukset, jotka koskevat vilkkaassa kertomuksessa tapahtuvaa verbin poisheittoa.

a) Oratio directa'a hallitsevan lauseen predikaatti jätetään joskus mainitsematta. Esm. *Ukko koitt: „mutt tässpäs tää o'.“ No santaarit ala hiipii likemmäks —: „no sie mies oot humalass“, jott „lähtääpäs pois!“ Ne ottiit polissit kii, jott „mikä virkamies sie oot siell Suomess?“ — Kentraalit nauroit: „no se o' oikee!“ Tanska keisaŕ kassoo: „ai ne o' olleet rosmot!“*

b) Muunlaisen lauseen predikaatti jätetään joskus mainitsematta. Esm. *Sano: „vaihetaa hevosii, vaihetaa hevosii“, iha niiku humalikas — ja iha selvä mies. Nii kuuma kesäne päivä — ne tuumasiit keskenää, jott „lähetää uimaa“. Myö tuumattii männä uimaa — kesävaŕ — ja mäntii. Pelman viskaś rutkautt se ruumii ja isse portista ulos. Pelman ulos — tohtoŕ kaapimaa silmijää ja Pelman pääś sill viisii karkuu. Sillo miule hätä näppii, jott ne syövät miut. Hää ku nost akka vattii, ni sillo hiiŕ tipo-tiehee. — Ei mokomaa, mihi ast joutu hääkii.*

c) Predikaatti, jota määrää kolmannen infinitiivin illatiivi, jätetään usein mainitsematta. Esm. *Sulhane sanomaa morsiimelle: „minnuu ku oikee nälättää“. Mihi päi Työ vaa ajotta, ni kaikk ihmiset kassomaa. No pojat saaree lystäilemmää. Keisarinnat ja ryökkinät vissa kättee ja kahe puole Pelmannii kutsaamaa.*

Pleonasmista.

261 §. *Ottaa* verbiä käytetään joskus minkäänlaisetta merkityksettä predikaattiverbin edellä samassa muodossa,

kuin predikaattiverbi on. Esm. *Ku oľ Kalle humalass, ni isä ott ja rupeś papattammaa. No siitt hää taas ott ja ost se viimosenkii sija. Jos kesälläkkii ottaa ja männöö pois tuvast —. Ku hyö ottaat ja mutasoot —. Hyö ottiit ja löysiit siitt sen tynnöri. Mie täst viel yhe kerra ota ja lähe paimenee. Ni tuva eess oľ tynnöŕ, ni mie oti ja käi siihe tynnörii.*

S
Sirelius

Hinta: 2 markkaa.